

MINISTERIE VAN FINANCIËN EN PLANNING

FINANCIËLE NOTA 2021

Jamaludinstraat 26
Paramaribo/Suriname
Telefoon: (597) 472610 (office)
Fax.: (597) 479577
Email: secmin@finance.gov.sr

HET MINISTERIE VAN FINANCIËN EN PLANNING

Ter toelichting van de documenten inzake de ontwerpwet tot vaststelling van de staatsbegroting van de Republiek Suriname voor het dienstjaar 2021, heb ik de eer U de Financiële Nota 2021 betreffende de ontwikkelingen van de staatsfinanciën en macro-economische condities aan te bieden.

Paramaribo, 29 september 2020

De minister van Financiën en Planning,

Armand K. Achaibersing MBA

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING

I	ONTWERPBEGROTING 2021	11
I.1	Beleidskader openbare financiën	15
I.2	De Ontwerpbegroting 2021	15
I.2.1	Algemeen	16
I.2.2	De opzet van de Ontwerpbegroting 2021	17
I.2.3	De geraamde overheidsuitgaven	17
I.2.4	De geraamde overheidsontvangsten	19
II	MACRO ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN	23
II.1	De overheidsfinanciën 2017 – juni 2020	23
II.1.1	Algemeen	23
II.1.2	Overheidsontvangsten	25
II.1.3	Overheidsuitgaven	30
II.1.4	Financiering	33
II.2	De ontwikkeling van de Staatsschuld over de periode 2017– juni 2020	34
II.2.1	Algemeen	34
II.2.2	Binnenlandse schuld	35
II.2.3	Buitenlandse schuld	39
II.2.4	Totale Bruto binnenlandse en buitenlandse schuld en schuld ratio's	43
II.3	De ontwikkeling van productie, inkomen, prijzen, geselecteerde lonen en werkgelegenheid	46
II.3.1	Productie en inkomen 2015 – 2019	46
II.3.2	Buitenlandse handel (in goederen) 2016.1 - 2020.2	49
II.3.3	De ontwikkeling van de prijzen	52
II.3.4	Geselecteerde looninformatie	56
II.3.5	Werkgelegenheid	57
II.3.6	Werkloosheid (strikt en ruim) en Werkgelegenheid (leeftijdsgroep 15 < 65 jaar)	58
II.4	De monetaire ontwikkeling in 2019 – juni 2020	61
II.4.1	Algemeen	61
II.4.2	Operationeel monetair beleid	63
II.4.3	Ontwikkeling van de geldaggregaten	66
II.4.4	Kredietverlening en toevertrouwde middelen	69
II.4.5	Interesttarieven	72
II.5	De betalingsbalans in 2019 – juni 2020	74
II.5.1	Algemeen	74
II.5.2	Lopende rekening	75

II.5.3	Financiële rekening	77
II.5.4	Internationale reserves	78
III	FINANCIËLE SECTOR	81
III.1	Het bankwezen	81
III.1.1	Algemeen	81
III.1.2	Toezicht Banken	84
III.1.3	Voornaamste risico's bankensector	86
III.2	De ontwikkeling van het Verzekeringswezen	89
III.2.1	Algemeen	89
III.2.2	Toezicht Verzekeringsmaatschappijen	90
III.3	Het Coöperatiewezen	96
III.3.1	Algemeen	96
III.3.2	Toezicht spaar- en kredietcoöperaties	97
III.4	Pensioen- en Voorzieningsfondsen	102
III.4.1	Algemeen	102
III.4.2	Financiële weergave van de sector	103

Lijst van gebruikte afkortingen

ABS	Algemeen Bureau voor de Statistiek
AFD	Agence Française de Developpement
ASYCUDA	Automated System for Customs Data
BBP	Bruto Binnenlands Product
CARTAC	Caribbean Regional Technical Assistance Centre
CARICOM	Caribbean Community
CBvS	Centrale Bank van Suriname
CDB	Caribbean Development Bank
CEBUMA	Centraal Bureau voor Mechanische Automatisering
DNA	De Nationale Assemblee
EBS	Energie Bedrijven Suriname
EIB	Europese Investeringsbank
EURIBOR	Euro Interbank Offered Rate
GFS	Government Finance Statistics
IDB	Inter-American Development Bank
IFRS	International Financial Reporting Standards
ING	Internationale Nederlanden Groep
IMF	International Monetary Fund
IsDB	Islamic Development Bank
LIBOR	London Interbank Offered Rate
MTFF	Medium Term Fiscal Framework
NBO	Niet-Belasting Ontvangsten
OFID	OPEC Fund for International Development
PAHO	Pan American Health Organization
PARSASCO	Paramaribo Schade Assurantie Company

RGM	Rosebel Gold Mines
SRD	Surinaamse Dollar
USD	Amerikaanse Dollar
WAM	Wet Aansprakelijkheidsverzekering Motorrijtuigen
WB	Wereldbank

Lijst van Tabellen

Tabel I.1.1	Medium-Termijn Overheidsfinanciën Raamwerk (MTFF) 2019-2024 (SRD miljoen)
Tabel I.2.1	De Ontwerpbegroting 2021 en de Gewijzigde begroting 2020 (SRD miljoen)
Tabel I.2.2	De Ontwerpbegroting 2021 en Gewijzigde begroting 2020 naar GFS classificatie (SRD miljoen)
Tabel I.2.3	De totale operationele uitgaven en de programma's per ministerie/directoraat voor de Ontwerpbegroting 2021 en de Gewijzigde Begroting 2020 (SRD miljoen)
Tabel I.2.4	De totale uitgaven van de Programma's van de ontwerpbegroting 2021 en de Gewijzigde begroting 2020 per Ministerie/Directoraat naar financieringsbron (SRD miljoen)
Tabel I.2.5	De totale belastingontvangsten naar component (SRD miljoen)
Tabel I.2.6	Een vergelijkend overzicht per Ministerie/Directoraten van de geraamde Niet-Belastingontvangsten (SRD miljoen)
Tabel I.2.7	De ontvangsten per donor en lening van de ontwerpbegroting 2021 en de Gewijzigde begroting 2020 (SRD miljoen)
Tabel II.1.1	Overheidsfinanciën op aangepaste kasbasis, 2017- juni 2020 (SRD miljoen)
Tabel II.1.2	Directe belastingen op aangepaste kasbasis, 2017 - juni 2020 (SRD miljoen)
Tabel II.1.3	Indirecte belastingen op aangepaste kasbasis, 2017 - juni 2020 (SRD miljoen)
Tabel II.1.4	De niet-belastingontvangsten op aangepaste kasbasis, 2017 - juni 2019 (SRD miljoen)
Tabel II.1.5	Overheidsontvangsten mijnbouw en niet-mijnbouw op aangepaste kasbasis, 2017 - juni 2020 (SRD miljoen)
Tabel II.1.6	Mijnbouwontvangsten op aangepaste kasbasis naar inkomstensoort, 2017 - juni 2020 (SRD miljoen)
Tabel II.1.7	Procentuele verdeling van de uitgaven in de periode 2017 - juni 2020
Tabel II.1.8	De personele uitgaven over de periode 2017 - juni 2020
Tabel II.1.9	Bestand van ambtenaren, pensioen en onderstandenen 2017 - juni 2020
Tabel II.1.9a	Ambtenarenbestand naar ministerie in de periode 2017 - juni 2020

Tabel II.1.10	De personele uitgaven in de periode 2017 - juni 2020 en de ontwerpbegroting 2021 proportioneel verdeeld naar ministeries (SRD miljoen)
Tabel II.2.1	Bruto binnenlandse schuld naar schuldinstrument 2017 – juni 2020 op kasbasis (SRD miljoen)
Tabel II.2.2	Bruto binnenlandse schuld naar looptijd 2017 – juni 2020 op kasbasis (SRD miljoen)
Tabel II.2.3	Aangegane korte termijn binnenlandse leningen 2019 – juni 2020
Tabel II.2.4	Aangegane lange termijn binnenlandse leningen 2019 – juni 2020
Tabel II.2.5	Bruto buitenlandse schuld naar looptijd over 2017 – juni 2020 op kasbasis (USD miljoen)
Tabel II.2.6	Bruto buitenlandse schuld naar crediteur 2017 – juni 2020 op kasbasis (USD miljoen)
Tabel II.2.7	Aangegane multilaterale leningen 2019 – juni 2020
Tabel II.2.8	Nieuw aangegane buitenlandse bilaterale leningen 2019- juni 2020
Tabel II.2.9	Aangegane commerciële leningen 2019 – juni 2020
Tabel II.2.10	Bruto binnenlandse en buitenlandse schuld 2017 – juni 2020 op kasbasis (USD en SRD miljoen)
Tabel II.2.11	Schuld-BBP ratio's op basis van de schulddefinitie in de Wet op de Staatsschuld
Tabel II.2.12	Betaalde schuldenlast 2017 – juni 2020 op kasbasis (USD en SRD miljoen)
Tabel II.3.1	De ontwikkeling van geselecteerde macro-economische indicatoren 2015-2019 (SRD duizend)
Tabel II.3.2	De ontwikkeling van het reële Bruto Binnenlands Product 2015-2019 (SRD duizend)
Tabel II.3.3	De ontwikkeling van het Bruto Binnenlands Product in constante zin (2007=100), verdeeld naar diverse sectoren en componenten (SRD duizend)
Tabel II.3.4	De procentuele bijdragen van diverse sectoren en componenten aan het Bruto Binnenlands Product in constante zin (2007=100)

Tabel II.3.5	De procentuele jaar op jaar mutaties van diverse sectoren en componenten van het Bruto Binnenlands Product in constante zin (2007=100)
Tabel II.3.6	Importen, Exporten en Handelsbalans van Suriname op kwartaalbasis, 2016.1-2020.2 (in USD)
Tabel II.3.7	Importen, Exporten en Handelsbalans van Suriname naar Handelsblok, 2016 en 2017 (in USD)
Tabel II.3.8	Importen, Exporten en Handelsbalans van Suriname naar Handelsblok, 2018 en 2019 (in USD)
Tabel II.3.9	Importen, Exporten en Handelsbalans van Suriname naar Handelsblok, 1 ^e en 2 ^e kwartaal 2020 (in USD)
Tabel II.3.10	De top-10 Exportlanden van Suriname, jaarcijfers 2018 en 2019 en kwartaalcijfers 2020.1 en 2020.2 (waarde in USD)
Tabel II.3.11	De top-10 Importlanden van Suriname, jaarcijfers 2018 en 2019 en kwartaalcijfers 2020.1 en 2020.2 (waarde in USD)
Tabel II.3.12	Consumenten Prijs Indexcijfer & Inflatie, juli 2019 tot en met juli 2020: Paramaribo & Wanica, Nickerie, Saramacca & Coronie, Commewijne en Para, (Basisperiode april-juni 2016=100)
Tabel II.3.13	Bouwprijsindexcijfers en inflatie, jaarcijfers 2016 - 2019 (2015=100)
Tabel II.3.14	Kwartaal Bouwprijsindexcijfers en inflatie, 2019.1 - 2020.2 (2015=100)
Tabel II.3.15	BBP-deflator 2016-2019, deflator inflatie en CPI inflaties 2015-2019
Tabel II.3.16a	Indices van Nominale Bruto Arbeidskosten bij grote bedrijven voor geselecteerde ISIC hoofdgroepen per jaar, 2015-2019 (2007=100)
Tabel II.3.16b	Indices van Reële Arbeidskosten bij grote bedrijven voor geselecteerde ISIC hoofdgroepen en CPI per jaar, 2015-2019
Tabel II.3.17	Het gemiddelde aantal voltijdse werknemers bij grote bedrijven voor geselecteerde ISIC hoofdgroepen per jaar, 2015-2019 en de relatieve mutatie over dezelfde periode
Tabel II.3.18	De procentuele jaar op jaar mutatie van geselecteerde ISIC hoofdgroepen, 2015-2019
Tabel II.3.19	Arbeidsmarkt informatie Paramaribo en Wanica, 2014-2019
Tabel II.4.1	Ontwikkeling van de geldaggregaten
Tabel II.4.2	Ontwikkeling Reserve Base en Kredietverlening van de Algemene banken

Tabel II.5.1	Internationale reserves van de Centrale Bank van Suriname (USD miljoen)
Tabel II.5.2	Betalingsbalans van Suriname (USD miljoen)
Tabel III.1.1	Overzicht van de ratio's van de primaire banken
Tabel III.1.2	Gecombineerde verkorte balans van de primaire banken (SRD miljoen)
Tabel III.2.1	Balanstotaal van de financiële sectoren (SRD miljoen)
Tabel III.2.2	Gecombineerde Balansen der Levensverzekeringsmaatschappijen (SRD miljoen)
Tabel III.2.3	Gecombineerde Verlies- en Winstrekeningen der Levensverzekeringsmaatschappijen (SRD miljoen)
Tabel III.2.4	Gecombineerde Balansen der Schadeverzekeringsmaatschappijen (SRD miljoen)
Tabel III.2.5	Gecombineerde Verlies- en Winstrekeningen der Schadeverzekeringsmaatschappijen (SRD miljoen)
Tabel III.2.6	Gecombineerde WAM-staat (Bedragen in SRD miljoenen met uitzondering van regel 10 tot en met 12)
Tabel III.3.1	Gecombineerde balans van de spaar- en kredietcoöperaties over de periode boekjaren 2015 – 2019 (SRD duizend)
Tabel III.3.2	Gecombineerde Winst- en Verliesrekening over de boekjaren 2015 – 2019 (SRD duizend)
Tabel III.3.3	Overzicht van de ratio's
Tabel III.4.1	Dekkingsgraad
Tabel III.4.2	Financiële weergave van de pensioensector per juni 2020

Lijst van Grafieken

Grafiek II.1.1	Overheidsfinanciën 2017 – juni 2020
Grafiek II.1.2	Overheidsuitgaven 2017 – juni 2020
Grafiek II.1.3	De totale mijnbouwontvangsten 2017-juni 2020
Grafiek II.2.1	Uitstaande schuld, 2019-Q4
Grafiek II.2.2	Uitstaande schuld, 2020-Q1
Grafiek II.3.1	Het verloop van het Bruto Binnenlands Product 2015-2019
Grafiek II.3.2	Importen, Exporten (inclusief weder-exporten) en handelsbalans 2016.1 - 2020.2
Grafiek II.3.3a	Maandinflatie % juli 2019 – juli 2020
Grafiek II.3.3b	12-Maandsinflatie % juli 2019 – juli 2020
Grafiek II.3.3c	Kwartaalcijfers van geselecteerde hoofdgroepen 2019.4 - 2020.2
Grafiek II.3.4	Werkloosheidcijfers (strikt en ruim) in Paramaribo en Wanica (2014-2019)
Grafiek II.4.1	Oorzaken van verandering in liquiditeitenmassa
Grafiek II.4.2	Kredietverlening in SRD aan de private sector
Grafiek II.4.3	Kredietverlening in USD aan de private sector
Grafiek II.4.4	Kredietverlening in EURO aan de private sector
Grafiek II.4.5	Indicatoren van dollarisering
Grafiek II.4.6	Nominale gewogen gemiddelde SRD rente
Grafiek II.4.7	Reële gewogen gemiddelde SRD rente
Grafiek II.4.8	Gewogen gemiddelde USD-EURO rentetarieven
Grafiek II.5.1	Externe sector variabelen
Grafiek III.4.1	Beleggingen in relatie tot balanstotaal/BBP

INLEIDING

De financiële positie van de overheid is anno 2020 enorm verzwakt door de grote schuldenlast en met de COVID-19 pandemie is het verder verslechterd. De downgrading van ons land door internationale rating bureau's was een signaal dat de economische crisis zeer ernstig is en gewijzigd beleid noodzakelijk maakt. Het Ministerie van Financiën en Planning heeft samen met diverse stakeholders een beleidsplan met een samenhangend pakket van maatregelen opgesteld, teneinde de economie gezond te maken en uit de financiële crisis te komen. Het beleidsplan omvat inkomstenverhogende en uitgaven beperkende maatregelen, een sociaal vangnet en maatregelen ter stimulering van de productiesector. Dit samenhangend pakket zal worden opgenomen in een stabilisatie en herstelprogramma en met assistentie van internationale organisaties, zullen de noodzakelijke maatregelen en hervormingen worden geïmplementeerd.

Het Algemeen Bureau voor de Statistiek (ABS) noteerde voor 2019 een jaareinde inflatie van 4,2%. Volgens de Centrale Bank van Suriname (CBvS) heeft het reguleren van de binnenlandse liquiditeiten in samenhang met onder meer de redelijk stabiele internationale olieprijsen in 2019 bijgedragen tot een lage inflatie. Echter moet opgemerkt worden dat deze positieve ontwikkeling gepaard ging met een aanzienlijk oneigenlijk gebruik van de internationale reserves en de aanwending van een groot deel van de geplaatste vreemde valuta kasreserves van de algemene banken bij de CBvS. Per juli 2020 is de inflatie op het niveau van 38,3% en wordt in grote mate beïnvloed door de fluctuerende wisselkoers op de vreemde valuta markt. De drastische stijging van de parallelmarktkoers in het eerste halfjaar van 2020 werd mede veroorzaakt door het verminderde aanbod van deviezen door toeristen als gevolg van het COVID-19 pandemie, de geringe beschikbaarheid aan contante US-dollars bij de algemene banken, het speculatief gedrag in verband met de algemene geheime verkiezingen in mei 2020 en het wantrouwen inzake de kasreserveperikelen bij de CBvS. Als maatregel om de wisselkoers te stabiliseren, heeft de CBvS per ingaande 22 september 2020 de verkoopkoers voor de USD bijgesteld naar SRD 14,29.

De off-shore olievondsten, waarvan recent in juli bekend werd gemaakt dat het van significante omvang is, kan als positief worden aangemerkt. De toekomstige opbrengsten uit de oliesector bieden gunstige perspectieven voor een duurzame ontwikkeling van de Surinaamse economie, alsook het verbeteren van de welvaart en welzijn van de samenleving.

De Financiële Nota 2021 is als volgt opgebouwd. De ontwerpbegroting voor het dienstjaar 2021 wordt belicht en daarna wordt een analyse weergegeven van de macro-economische ontwikkelingen over de afgelopen periode. Hoofdstuk I presenteert het budgettair beleidskader en de ontwerpbegroting 2021. Hoofdstuk II gaat in op de ontwikkelingen van de overheidsfinanciën, de staatsschuld, de reële sector, de monetaire sector en de betalingsbalans. Hoofdstuk III belicht de ontwikkeling van de financiële sector waaronder het bankwezen, het verzekeringswezen, het coöperatiewezen en de pensioen- en voorzieningsfondsen.

I ONTWERPBEGROTING 2021

I.1 Beleidskader overheidsfinanciën

Overheidsfinanciën beleid

Het Ministerie van Financiën en Planning zal in het dienstjaar 2021 de focus leggen op een effectievere en verdere verbetering van de inning van de staatsinkomsten, de uitgavenbeheersing en het duurzaam oplossen van het schuldenvraagstuk. De regering is bezig met het doorlichten van het personeelsbestand van alle ministeries en het overtollig personeel productief in te zetten. Ook andere uitgavenposten die een significante impact hebben op de totale uitgaven zullen worden geëvalueerd en de nodige maatregelen gefaseerd worden uitgevoerd. Betalingsverplichtingen zoals rente en aflossingen zullen middels een staatsschuldenplan worden uitgevoerd, teneinde de enorme druk op de uitgaven te verlichten.

Het Ministerie van Financiën en Planning zal erop toezien dat het uitgavenbeleid conform de vigerende begroting wordt uitgevoerd en de middelen die bestemd zijn voor de overheid volgens de comptabele regels gestort worden in de staatskas. Er moet afgestapt worden van (automatische) verrekeningen om een beter beeld te hebben van de financiële stromen van en naar de overheid. In een goede staatshuishouding moeten inkomsten gestort worden in de staatskas en betalingen aan derden worden overeenkomstig de vereiste facturen of declaraties ten laste van de begroting voldaan.

Uit hoofde van de thans vigerende Comptabiliteitswet 2019, SB no 98 zal het Ministerie van Financiën en Planning ook verder invulling geven aan het kasbeleid (cash management). Als schatkistbeheerder (Treasury) zal het Ministerie erop toezien dat alle financiële stromen van en naar de overheid op een doelmatige en rechtmatige wijze plaatsvinden. De gewijzigde Comptabiliteitswet beoogd ook een verbeterde mate van de ordening, effectiviteit en kwaliteit van het begrotingsproces (planning, uitvoering en verantwoording). Hierbij kan een begroting als een planningsinstrument worden gehanteerd. Deze methodiek kan ook bijdragen tot verbetering van een kwalitatief en effectieve begrotingsamenstelling. Een betere planning, die moet leiden tot een efficiënte uitvoering van de beleidsprogramma's of projecten, en waarbij deze correct en planmatig uitgezet moeten worden in de begroting is geïnitieerd in 2019. Hierbij heeft het Planbureau in samenwerking met de Caribbean Development Bank (CDB) en de Verenigde Naties (VN) trainingen verzorgd aan overheidsfunctionarissen met de bedoeling om in elk ministerie een Planning Unit op te zetten. Een aantal ministeries hebben reeds invulling gegeven aan de opzet van een Planning Unit.

Het prudent beleid en monetair neutrale financiering van het begrotingstekort zal binnen het beleidskader van overheidsfinanciën de basis moeten leggen voor herstel van macro-economische condities. De positie van de staatsfinanciën moet structureel verbeterd worden door de wettelijke regelgeving stringent toe te passen en controle uit te oefenen. In het kader van goed bestuur en transparant beleid, zal het Ministerie van Financiën en Planning conform

haar taakstelling als beheerder van de staatskas, ervoor zorgdragen dat verantwoording wordt afgelegd van alle financiële handelingen.

Fiscaal beleid

Het Ministerie van Financiën en Planning zal het hervormingsproces van de Belastingdienst waaronder de Douane in 2021 voortzetten. Een rechtvaardig en efficiënt belastingstelsel en hervorming en modernisering van de diensten heeft hoge prioriteit. Opeenvolgende regeringen hebben niet doeltreffend geïnvesteerd in deze diensten, die verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van diverse belastingwetten. De uitdaging is om nu deze diensten te versterken door te investeren in de medewerkers en het systeem. In de komende periode zal ook aandacht worden besteed aan capaciteitsopbouw- en versterking. De regering zal daarom meer dan ooit tevoren de gewenste investeringen plegen in de Belastingdienst en de Douane met het doel om inkomsten te genereren die de Staat rechtmatig toekomt.

Internationaal wordt ons huidig belastingstelsel ook met uitdagingen geconfronteerd. Een uitdaging is om in ieder geval het beleid erop te richten om de bestaande belastingverdragen aan te passen aan de huidige wereld omstandigheden en zoveel als mogelijk belastingverdragen met de meest belangrijke partners (landen) af te sluiten.

Een ander belangrijk punt van de hervorming is de invoering van de Belasting Toegevoegde Waarde oftewel BTW. Er zal zorgvuldig moeten worden omgegaan om dit traject tot een succes te maken. In het kader hiervan worden de nodige voorbereidingen getroffen. De juiste keuzes moeten worden gemaakt en tegelijkertijd zal moeten worden gekeken naar de budgettaire gevolgen. De BTW zal het huidige heffingssysteem van de Omzetbelasting vervangen. Met de verschuiving van de druk van de directe belastingen naar de indirecte belastingen, zullen gelijktijdig bij de introductie van BTW, de tarieven van de loonbelasting en inkomstenbelasting worden aangepast.

De Regering zal in deze periode noodzakelijke inkomstenverhogende maatregelen moeten treffen. De volgende belastingmaatregelen en conceptwetten om de Staatsinkomsten te verhogen zijn in voorbereiding:

- Tijdelijke Solidariteitsheffing: 10% verhoging op Loonbelasting en Inkomstenbelasting voor lichamen en rechtspersonen.
- Uitbreiding van de lijst met belaste diensten en goederen voor de omzetbelasting en tegelijkertijd verhoging van het tarief van omzetbelasting bij de invoer van 10% naar 12%.
- Invoering van de goudbelasting. Hierbij wordt gedacht aan het heffen van de belasting bij de goud opkoper. Belasting als voorheffing op de inkomstenbelasting.
- Verhoging royalties van 2,75% naar 5% tot 7,5% voor de kleinschalige goudsector.
- Herschikking vrijstellingen: er dient heroriëntatie plaats te vinden van de fiscale korting op kapitaalsinvesteringen en vrijstelling van halffabrikaten. Tevens aanscherping controle op naleving voorwaarden bij vrijstelling van rechten bij invoer van bedrijfsmiddelen.
- Wijziging van de Wet Verbruiksbelasting.
- Verdere aanpassing van de tarieven van de In- en Uitvoerkostenwet.

- Modernisering van de Invorderingswet en de Scheepvaartwet (Algemene Douanewet).
- Wetgeving in het kader van de advanced cargo information system, welke de uitwisseling van cargo informatie vooraf binnen de Caricom moet formaliseren en vergemakkelijken.
- Aanpassen van diverse wettelijke bepalingen om de belastingdiensten de juiste bevoegdheden te geven om haar taken naar behoren te kunnen uitoefenen. Denk hierbij op de bevoegdheid om informatie bij diverse instituten, instellingen andere belastingplichtigen op te vragen.
- Aanpassing van het Grondstoffenbesluit.
- Het wegwerken van de enorme achterstanden bij de Belastingdienst.

Enkele activiteiten voor het dienstjaar 2021 zijn het opzetten van een afdeling Klantenservice, verbetering van de communicatie en voorlichting, moderniseringsproces bij de Dienst der Invoerrechten en Accijnzen met verscherpte en verbeterde controle in het Douane gebied, integrale aanpassing van het wettelijk kader, de upgrading van het douane informatiesysteem (ASYCUDA), herinrichting van het ICT gebeuren en capaciteitsversterking.

Fraudebestrijding en aanpak van corruptie krijgen bijzondere aandacht tijdens deze regeerperiode. Binnenkort wordt een antifraude team ingesteld dat zich voornamelijk zal bezighouden met het bestrijden van fiscale fraude, belastingontduiking en alle daaraan gerelateerde ontwijkend gedrag. Dit team zal gaandeweg de ingezette hervorming van de Belastingdienst en de Dienst der Invoerrechten en Accijnzen worden getransformeerd in een Financieel Inlichtingen en Opsporingsdienst (FIOD).

Schuldenbeleid

Er zal een staatsschuldenplan voor de lopende schulden worden opgesteld, waarbij enige vorm van kwijtschelding niet moet worden uitgesloten of anderszins het verder uitsmeren van de verplichtingen na hoogstens 2023. Met een Debt Sustainability Analyse/Debt Management Plan zal de schuldenlast gestructureerd en planmatig teruggebracht kunnen worden, op basis van de verwachte macro economische ontwikkelingen.

De gewenste beleidsuitgangspunten in 2021 voor de staatsschuld zullen voornamelijk gericht moeten zijn op de handhaving en toepassing van de Wet op de Staatsschuld. Het beheer en de monitoring van de Staatsschuld wordt door dit Bureau uitgevoerd, waarbij de wettelijke procedurele werkwijzen in acht genomen zullen moeten worden.

Ontwikkelingsfinanciering

Binnen het planningsstelsel zal er gewerkt worden aan het verder versterken van de plancapaciteit. Dit in het kader van de voorbereiding van de uitvoering van duurzame ontwikkelingsactiviteiten met participatie van staats- en niet staatsactoren in de beleidsvoering- en planningscyclus. Hierbij wordt in beschouwing genomen de nationale planning op lange, middellange en korte termijn op basis van het nationaal ontwikkelingsbeleid. Het nationaal ontwikkelingsprogramma van de Republiek Suriname zal

de leidraad zijn bij de samenwerking met de verschillende internationale- en regionale financieringsinstellingen voor financiële en technische ondersteuning.

Op het gebied van ontwikkelingsfinanciering zal het beleid gericht zijn op een effectieve benutting van de beschikbare middelen ten behoeve van de financiering van de ontwikkelingsprojecten. De continue monitoring en evaluatie van de uitvoering vormen hierbij een belangrijk onderdeel om de effectiviteit waar nodig op basis van indicatoren vast te stellen. De beschikbare financieringsmiddelen omvatten middelen die afkomstig zijn van internationale partners (donoren), alsook de eigen middelen (inkomsten uit belastingen en niet-belasting middelen). De aanvullende bijdrage van de internationale ontwikkelingspartners zullen in kaart worden gebracht en centraal worden gecoördineerd in samenwerking met het Ministerie van Buitenlandse Zaken, International Business en Internationale Samenwerking (BIBIS).

In samenwerking met het Ministerie van BIBIS zal een verdere verdieping en diversificatie van de bilaterale en/of rationalisatie van bestaande relaties plaatsvinden. De coördinatie van de samenwerking met de ontwikkelingspartners die de ontwikkelingsfinanciering ondersteunen, is gebaseerd op de principes van equal partnership en economische diplomatie. Hierbij is er sprake van gelijkwaardigheid, wederzijds vertrouwen, respect en voordeel. Er zullen ook andere mogelijkheden worden bekeken ter verhoging van de Staatsinkomsten, zoals het aangaan van overeenkomsten met multinationals bij de exploitatie in de mijnbouwsector. Voor een effectief investeringsbeleid zullen investeringsvoorstellen getoetst moeten worden, waarbij rekening gehouden zal worden met de economische haalbaarheid en het rendement dat eruit gehaald wordt.

I.2 De Ontwerpbegroting 2021

I.2.1 Algemeen

De ontwerpbegroting heeft als vertrekpunt het Medium-Termijn Overheidsfinanciën Raamwerk (in het Engels afgekort als MTFF). Om het MTFF op te stellen wordt de daaraan voorafgaande periode geëvalueerd en beleid voor de toekomst gesimuleerd. Het overheidsfinanciën beleid stuurt aan op het verkleinen van het tekort, met als doel de afhankelijkheid van geleende middelen te verminderen en zodoende de weerbaarheid van de staatsfinanciën en de staatsschuld te verbeteren.

Tabel I.1.1: Medium-Termijn Overheidsfinanciën Raamwerk (MTFF) 2019-2023 (SRD miljoen)

MTFF 2019-2023	2019	2020	2021	2022	2023
	Realisatie	Schatting	Projectie	Projectie	Projectie
Totale ontvangsten	12,419	7,542	14,449	13,449	15,167
Lopende ontvangsten	6,434	5,419	9,647	10,081	11,119
Belastingen	4,717	3,939	6,895	7,276	8,086
Directe belastingen	2,543	2,221	2,820	2,974	3,345
Indirecte belastingen	2,173	1,719	4,075	4,301	4,740
Niet-belastingen	1,718	1,480	2,753	2,805	3,033
Schenkeningen	-	93	132	-	-
Trekkingen (leningen e.a.)	5,985	2,029	4,670	3,368	4,048
Uitgaven	13,333	13,487	17,894	15,201	17,019
Personeelsuitgaven	3,251	3,892	3,793	3,881	3,947
Goederen en diensten	1,818	1,899	1,287	1,278	944
Subsidies en transfers	4,218	4,068	3,232	3,328	3,329
Rentebetalingen	913	1,790	2,958	2,476	3,290
Kapitaalsuitgaven	2,092	530	1,300	1,128	978
Aflossingen	1,042	1,306	5,324	3,111	4,531
Begrotingstekort (-)/overschot (+)	-914	-5,945	-3,444	-1,752	-1,851
BBP	27,574.6	29,070	34,432	35,322	37,050
Begrotingstekort in % van het BBP	-3.3	-20.5	-10.0	-5.0	-5.0

Bron: Ministerie van Financiën en Planning (voorlopige cijfers); BBP projecties van Planbureau.

Het begrotingstekort is het saldo van de overheidsontvangsten (inclusief trekkingen) en de overheidsuitgaven (inclusief aflossingen). De begroting wordt gefinancierd met belastingmiddelen, schenkingen en leningen.

I.2.2 De opzet van de Ontwerpbegroting 2021

Per maart 2020 is de wereld geconfronteerd met de COVID-19 pandemie. Hiervan is ook Suriname als land niet bespaard gebleven. De begroting 2020 is middels Nota van Wijziging aangepast, waarbij de COVID-19 gerelateerde uitgaven ook zijn meegenomen en haar doorwerking zal hebben in de begroting van 2021. De in 2020 genomen bezuinigingsmaatregelen zullen voortgezet worden in 2021 om zodoende uit de financiële crisis te geraken.

Tabel I.2.1: De Ontwerpbegroting 2021 en de Gewijzigde Begroting 2020 (SRD miljoen)

Omschrijving	Gewijzigde begroting 2020	Ontwerp begroting 2021
UITGAVEN		
Operationele Uitgaven	4,696.0	4,861.0
Programmas	8,035.0	17,281.0
Totaal	12,731.0	22,142.0
ONTVANGSTEN		
Belastingen	3,002.9	6,928.6
Niet-belastingontvangsten	2,350.5	3,618.8
Totaal	5,353.4	10,547.3
Donormiddelen/Leningen	2,122.1	4,801.9
Totale ontvangsten	7,475.5	15,349.2
Covid-Noodfonds	600.0	1,300.0
TOTALE BEGROTING		
Uitgaven	12,731.0	22,142.0
Ontvangsten	7,475.5	15,349.2
Saldo totale begroting	-5,255.5	-6,792.8

Bron: Ministerie van Financiën en Planning.

De geraamde overheidsuitgaven in 2021 bedraagt SRD 22.142 miljoen en de geraamde overheidsontvangsten SRD 15.349,2 miljoen (tabel I.2.1). Bij het bepalen van de ramingen zijn de beleidsprioriteiten overheidsfinanciën en het MTFF in acht genomen. In absolute termen zijn de totale geraamde uitgaven voor 2021 in vergelijking met de gewijzigde begroting 2020 toegenomen met SRD 9.411 miljoen, terwijl de totale geraamde ontvangsten zijn toegenomen met SRD 7.873,7 miljoen. Met deze ramingen komt het tekort van 2021 neer op 19,7% van het BBP.

Tabel I.2.2: De Ontwerpbegroting 2021 en gewijzigde begroting 2020 naar GFS classificatie (SRD miljoen)

Omschrijving	Gewijzigde begroting 2020	Ontwerpbegroting 2021
Totale Ontvangsten	7,476	15,349
Lopende Ontvangsten	5,354	10,547
Totaal Belasting ontvangsten	3,003	6,929
Directe Belastingen	802	1,099
Indirecte Belastingen	2,201	5,829
Niet Belasting ontvangsten	2,351	3,619
Schenkeningen	93	132
Trekkingen	2,029	4,670
Totale Uitgaven	12,731	22,142
Lopende Uitgaven	9,096	12,370
Personeelsuitgaven	4,203	4,296
Goederen en diensten	1,193	1,286
Subsidies en bijdragen	2,774	3,829
Interest en fees	927	2,958
Kapitaalsuitgaven	2,329	4,448
Aflossingen	1,306	5,324
Tekort/Surplus (begroting)	-5,255	-6,793
BBP	29,070	34,432
Tekort/Surplus (begroting) % BBP	-18.1	-19.7

Bron: Ministerie van Financiën en Planning.
BBP schattingen van het Planbureau.

I.2.3 De geraamde overheidsuitgaven

In tabel I.2.3 wordt de verdeling van de uitgaven over alle 17 ministeries inclusief 31 directoraten gepresenteerd. Voor het dienstjaar 2021 zijn de totale overheidsuitgaven begroot voor SRD 22.142 miljoen, hetgeen een stijging is van SRD 9.411 miljoen ten opzichte van het dienstjaar 2020.

Daarnaast is in tabel I.2.3 ook aangegeven de totale uitgaven van de programma's naar Ministerie/Directoraat. Deze uitgaven zullen respectievelijk uit eigen middelen, donormiddelen of leningen worden gefinancierd.

Tabel I.2.3: De totale operationele uitgaven en de programma's per Ministerie/Directoraat voor de Ontwerpbegroting 2021 en de Gewijzigde begroting 2020 (SRD miljoen)

Ministeries/directoraten	Operationele uitgaven		Programma's		Totale uitgaven	
	Gewijz. Begroting	Ontwerp begroting	Gewijz. Begroting	Ontwerp begroting	Gewijz. Begroting	Ontwerp begroting
	2020	2021	2020	2021	2020	2021
Justitie en Politie	815	853	1	5	816	858
Algemene Zaken	257	275	27	10	284	285
Binnenlandse Zaken	243	281	179	163	422	444
HRM	56	70	4	4	60	74
Regionale Ontwikkeling	354	326	4	17	358	343
Agrarische Ontwikkeling Binnenland	10	10	-	-	10	10
Duurzame Ontwikkeling Afro Surinamers	16	19	0	0	16	19
Duurzame Ontwikkeling Inheemsen	6	5	0	-	6	5
Sportzaken	39	46	-	3	39	48
Defensie	461	448	7	8	468	456
BuZa, Int. Business & Int. Samenw.	170	265	4	13	175	278
Financien	60	70	4,177	10,446	4,237	10,516
Belastingen	81	83	6	14	87	98
Ontwikkelingsfin. En Plann	4	4	12	62	16	65
Economische Zaken Ondern. En Techn. Zkn	51	48	56	7	107	55
L.V.V.	97	100	369	370	466	470
Natuurlijke Hulpbronnen	58	111	35	117	93	227
Arbeid, werkgeel. & Jeugdzn	45	50	7	13	52	63
SoZaVo	198	191	723	966	922	1,157
Onderwijs	1,195	1,091	580	1,146	1,775	2,238
Cultuur	22	16	30	82	52	99
Volksgesondheid	68	73	315	621	383	694
BWD	31	29	55	115	86	145
CTW	120	98	564	50	684	148
Openbaar Groen	101	125	4	8	105	133
Transport en Communicatie	89	97	856	3,005	944	3,102
Toerisme	2	3	1	8	3	11
ALGEMEEN BEHEER	-	23	0	0	0	23
GRONDBELEID EN BOSHEER	45	27	0	2	45	29
RUIMTELIJKE ORDENING	2	14	20	1	22	15
MILIEU		11		24	-	35
Totale uitgaven	4,696	4,861	8,035	17,281	12,731	22,142
COVID-19 Noodfonds			600			

Bron: Ministerie van Financiën en Planning.

Tabel I.2.4: De totale uitgaven van de Programma's van de ontwerpbegroting 2021 en de Gewijzigde begroting 2020 per Ministerie/Directoraat naar financieringsbron (SRD miljoen)

Ministerie/Directoraat	Gewijzigde begroting 2020			Totaal Beleid Progr. 2020	Ontwerpbegroting 2021			Totaal Beleid Progr. 2021
	eigen middelen	donor	lening		eigen middelen	donor	lening	
Justitie en Politie	-17	18	-	1	3	2	-	5
Algemene Zaken	27	-	-	27	10	-	-	10
BiZa	179	-	-	179	163	-	-	163
HRM	4	-	-	4	4	-	-	4
R.O	4	-	-	4	17	-	-	17
Agrarische Ontw	-	-	-	-	-	-	-	-
Duurzame Ontw Afro Sur	0	-	-	0	0	-	-	0
Duurzame Ontw Inheemsen	0	-	-	0	-	-	-	-
Sportzaken	-	-	-	-	3	-	-	3
Defensie	7	-	-	7	8	-	-	8
BuZa, Int. Business & Int. Samenw.	1	3	-	4	8	4	-	13
Financien	4,097	-	80	4,178	10,373	-	74	10,446
Belastingen	6	-	-	6	14	-	-	14
Ontwikkelingsfin. En Plann	12	-	-	12	33	-	29	61
Econ. Zkn. Ondersch. & Techn. Inn.	15	6	36	56	7	-	-	7
L.V.V.	20	31	319	369	28	84	258	370
N.H.	35	-	-	35	63	25	29	117
Arbeid, werkge. & Jeugdzn	-4	11	-	7	13	-	-	13
SoZaVo	708	-	15	723	834	-	132	966
Onderwijs	426	-	154	580	485	-	662	1,146
Cultuur	0	-	30	30	0	-	82	82
Vgz.	137	9	170	315	254	4	363	621
BWD	4	-	51	55	3	-	112	115
CTW	219	-	346	564	50	-	-	50
Openbaar Groen	4	-	-	4	8	-	-	8
Transport & Communicatie	-827	-	828	1	75	-	2,929	3,005
Toerisme	-	-	-	856	-	-	-	8
Algemeen Beheer	0	-	-	0	0	-	-	0
Grondbeleid en Bosbeheer	-	-	-	-	2	-	-	2
Ruimtelijke Ordening	-16	16	-	-	1	-	-	1
Milieu	-	-	-	20	11	14	-	24
Totale uitgaven	5,038	93	2,029	8,035	12,471	132	4,670	17,281

Bron: Ministerie van Financiën en Planning.

Aan personeelskosten van de ambtenaren (lonen en salarissen en sociale premies) zal een bedrag van SRD 4.296,4 miljoen worden uitbetaald. Vermeldenswaard is dat er binnen de programma's ook personeelskosten zijn die vallen onder de categorie subsidies. De programma's voor 2021 zijn begroot voor een totaal van SRD 17.281 miljoen. In vergelijking met 2020 zijn de programma's met SRD 9.246 miljoen toegenomen. De programma's behelzen projecten die moeten resulteren in het verwezenlijken van de vastgestelde ontwikkelingsdoelen. Bij het begroten van de projecten worden de kosten tijdens de uitvoeringsperiode van desbetreffende projecten in acht genomen. Uiteindelijk moeten deze resulteren in het verhogen van het welvaartsniveau van de Surinaamse burgers. De programma's/projecten worden gefinancierd uit eigen middelen ten bedrage van SRD 12.471 miljoen, uit schenkingen voor SRD 132 miljoen en middels het aangaan van leningen ad. SRD 4.670 miljoen (zie tabel I.2.4).

I.2.4 De geraamde overheidsontvangsten

Bij de geraamde ontvangsten wordt er een onderscheid gemaakt in:

- Belastingen (directe- en indirecte belastingen)
- Niet-belastingontvangsten (NBO)
- Schenkingen (donormiddelen)
- Trekkingen (leningen)

Voor het dienstjaar 2021 zijn de totale inkomsten uit hoofde van de belastingen geraamd op SRD 6.929 miljoen. Deze is onderverdeeld naar directe belastingen voor een bedrag van SRD 1.099 miljoen en naar indirecte belastingen ten bedrage van SRD 5.829 miljoen. In vergelijking met de begroting 2020 is er een stijging van de directe belastingen en de indirecte belastingen voor een bedrag van SRD 3.926 miljoen. Ook is er een stijging bij de Niet-belasting middelen voor het dienstjaar 2021 ten opzichte van Gewijzigde begroting 2020 ad. SRD 1.268 miljoen.

Tabel I.2.5: De totale belastingontvangsten naar component (SRD miljoen)

Omschrijving	Gewijzigde begroting 2020	Ontwerp begroting 2021	Vershil
Directe belastingen	802	1,099	297
Inkomstenbelasting	763	981	218
Vermogensbelasting	1	2	1
Huurwaardebelasting	4	6	2
Dividendbelasting	10	15	5
Loterijbelasting	3	4	1
Casinobelasting	21	31	10
Bronbelasting		60	60
Indirecte belastingen	2,201	5,829	3,628
Invoerrechten	569	1,592	1,023
Statistiekrecht	30	84	54
Uitvoerrecht op hout	100	280	180
Accijns op gedestilleerd	51	141	91
Belasting op publieke gemakkelijkheden	1	3	2
Accijns op bier	41	115	74
Accijns op rooktabak en sigaretten	73	203	130
Verbruiksbelasting op motorbrandstoffen	584	1,628	1,044
Accijns op alcoholvrije dranken	65	182	117
Omzetbelasting	688	1,602	915
Totaal belastingen	3,003	6,929	3,926
Totaal niet-belasting ontvangsten	2,351	3,619	1,268
Totaal ontvangsten	5,353	10,547	5,194

Bron: Ministerie van Financiën en Planning.

Tabel I.2.6: Een vergelijkend overzicht per Ministerie/Directoraten van de geraamde Niet-Belastingontvangsten (SRD miljoen)

Ministerie/Directoraat	Gewijzigde begroting 2020	Ontwerp begroting 2021	Vershil
Justitie en Politie	39	35	-4
Algemene Zaken	-	-	-
BiZa	26	26	-
HRM	0	0	0
R.O	-	-	-
Agrarische Ontw	-	-	-
Duurzame Ontw Afro Sur	-	-	-
Duurzame Ontw Inheemsen	-	-	-
Sportzaken	0	0	0
Defensie	0	3	3
BuZa, Int. Business & Int. Samenw.	18	27	10
Financien	693	1,324	631
Belastingen	185	308	122
Ontwikkelingsfin. en Plann	0	0	0
Econ.zkn., Ondernemersch. en Techn. Inn	2	1	-1
L.V.V.	15	14	-2
N.H.	1,110	1,745	634
Arbeid, Werkgelegenheid en Opleiding	0	0	-
SoZaVo	6	6	-
Onderwijs	0	0	-
Cultuur	-	-	-
Vgz.	3	3	0
BWD	0	0	0
CTW	2	2	0
Openbaar Groen	0	0	-
Transport en Comm	30	34	4
Toerisme	-	-	-
Algemeen Beheer	219	-	-219
Grondbeleid en bosbeh	-	91	91
Ruimtelijke Ordening	-	-	-
Milieu	-	-	-
Totale NBM	2,351	3,619	1,268

Bron: Ministerie van Financiën en Planning.

De totale overheidsontvangsten aan schenkingen (donormiddelen) en trekkingen uit lopende leningen zijn in 2021 begroot voor SRD 5.937 miljoen (tabel I.2.7).

Tabel I.2.7: De ontvangsten per donor en lening van de Ontwerpbegroting 2021 en Gewijzigde begroting 2020 (SRD miljoen)

Omschrijving	Begroting 2020			Ontwerpbegroting 2021		
	donor	lening	totaal	donor	lening	totaal
CDB	-	12	12	-	158	158
China	8	-	8	29	-	29
Indonesië	1	-	1	2	-	2
India	1	15	16	22	-	22
Israel	-	276	276	-	-	-
Italië	-	-	-	-	-	-
Japan	4	-	4	-	-	-
Maleisie	-	-	-	-	-	-
UNEP	-	-	-	-	-	-
IsDB	-	149	149	1	573	574
FAO	-	-	-	-	-	-
GEF	-	-	-	-	-	-
België	-	-	-	-	-	-
IDB	11	145	156	3	356	359
IaDB	-	60	60	-	76	76
Nederland	-	-	-	-	-	-
PAHO	-	-	-	-	-	-
UNDP	3	-	3	-	-	-
OFID	-	97	97	-	225	225
USA	-	-	-	-	-	-
Global Fund	9	-	9	4	-	4
UNFPA	0	-	0	0	-	0
SFOB	-	-	-	-	-	-
AFD	-	25	25	-	25	25
UNICEF	1	-	1	1	-	1
EU	17	-	17	51	-	51
Overig	39	1,250	1,289	18	3,257	3,275
Totaal	93	2,029	2,122	132	4,670	4,802
Covid-Noodfonds	300	300	600	650	650	1,300
Totaal +Covid Noodfonds	393	2,329	2,722	782	5,320	6,102

Bron: Ministerie van Financiën en Planning.

II MACRO ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN

II.1 De overheidsfinanciën 2017 – juni 2020

II.1.1 Algemeen

Het overheidstekort in 2017 bedroeg 9,7% van het BBP, een stijging in 2018 naar 11,7% van het BBP, om vervolgens in 2019 een behoorlijke sprong te maken naar 21,2% van het BBP. De stijging van de uitgaven van SRD 8.927 miljoen in 2018 naar SRD 12.291 miljoen in 2019 had betrekking op alle componenten van de uitgaven, behalve rente.

Tabel II.1.1: Overheidsfinanciën op aangepaste kasbasis*, 2017- juni 2020 (SRD miljoen)

	2017	2018	2019	2020 jan-jun
In SRD miljoen				
Totale inkomsten	5,114	5,970	6,434	2,529
Mijnbouwinkomsten	1,804	2,133	1,965	664
Niet-mijnbouwinkomsten	3,310	3,837	4,469	1,865
naar type:				
Directe belastingen	2,002	2,190	2,543	1,071
Indirecte belastingen	1,542	1,952	2,173	732
Niet-belasting ontvangsten	1,570	1,828	1,718	726
Totale uitgaven	7,354	8,927	12,291	6,602
w.v. Netto betaling achterstanden	219	993	814	38
naar type:				
Personele uitgaven	1,922	2,414	3,251	1,928
Goederen en diensten	1,119	871	1,818	927
Subsidies en bijdragen	2,404	3,501	4,218	2,088
Interest	672	920	913	1,178
Kapitaalsuitgaven	1,237	1,220	2,092	480
Totale rekening (tekort/surplus)	-2,240	-2,957	-5,858	-4,073
Statistische discrepantie	-87	-64	14	366
Financiering	2,327	3,021	5,843	3,707
Verkrijging (-)/Afstoting (+) activa	-71	563	869	-869
Buitenlandse financiering	983	327	2,035	240
Trekkingen ¹	1,382	1,381	2,648	327
minus: Aflossingen ¹	398	1,054	613	87
Binnenlandse financiering	1,414	2,131	2,939	4,336
CBvS ²	524	-152	2,710	4,442
Overige depositonemende instellingen ²	860	50	490	-178
Overige financiële instellingen ¹	-21	-2	43	-4
Niet-financiële instellingen ¹	51	2,235	-304	76
In procent van BBP				
Financieringstekort	9.7	11.7	21.2	12.8
Memo: Bruto Binnenlands Product (BBP), in SRD miljoen	24,082	25,855	27,575	29,070

Bron: Ministerie van Financiën en Planning/Centrale Bank van Suriname/Bureau voor de Staatsschuld/ * Voorlopige cijfers.

*BBP 2017-2019 afkomstig van ABS; BBP 2020 projecties van Planbureau.

¹Data afkomstig van Bureau voor de Staatsschuld.

²Data van de analytische balansen van de CBvS en andere depositonemende instellingen.

Noot: Overheidsfinanciën op kasbasis geeft weer de gerealiseerde kasontvangsten en kasuitgaven gedurende het dienstjaar. Ontvangsten worden echter aangepast naar bruto basis aan de hand van verrekeningen met EBS subsidies. In navolging worden de uitgaven, voor wat betreft de overheidssubsidies aan EBS, eveneens weergegeven op bruto basis. Het commiteringstekort houdt rekening met betalingen gedurende het dienstjaar voor arrears van vorige dienstjaren en met uitgestelde betalingen voor het huidig dienstjaar. Evenzo is het financieringstekort inclusief de netto betaling van arrears. Classificering en waardering volgen de internationale methodologie van de Government Finance Statistics Manual (GFSM) van het Internationaal Monetair Fonds.

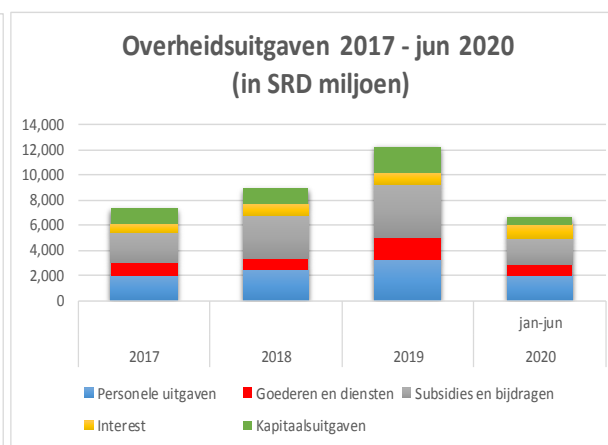
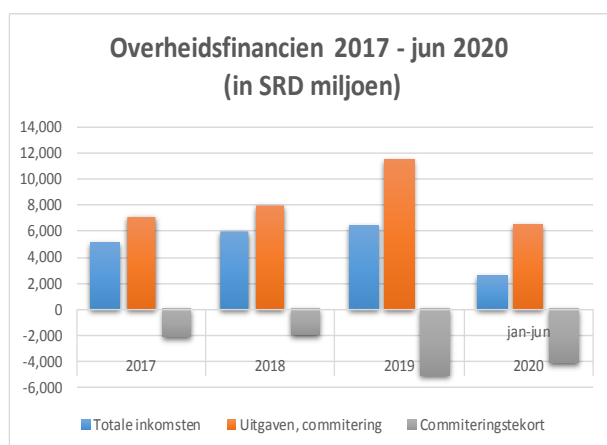
De voorzetting van de betaling van de TWK aan ambtenaren in 2019, welke van start ging in 2018 heeft de personeelsuitgaven doen oplopen tot een bedrag van SRD 3.251 miljoen, een stijging van 35%. De salarisaanpassing van de ambtenaren was gelijk aan 25% en de uitbetaling van de TWK heeft tot en met juni 2020 plaatsgevonden.

Het subsidiebedrag was in 2019 met SRD 717 miljoen toegenomen ten opzichte van het voorgaande jaar. De stijging is veroorzaakt door de forse toename van de additionele bijdrage aan het SZF en de achterstallige betalingen aan Suralco voor stroomlevering. Eind december 2019 werd de overname van de Afobaka dam een feit. Middels een lening bij Oppenheimer ten bedrage van USD 125 miljoen zijn onder andere achterstallige betalingen aan Suralco vereffend.

De bestedingen aan ontwikkelingsprogramma's en -projecten worden gereflecteerd in de kapitaalsuitgaven. Aan infrastructurele werken (wegen project) werd in 2019 een bedrag van ca. SRD 737 miljoen uitgegeven, waarvan SRD 621 miljoen ten behoeve van het Dalian-IV project dat gefinancierd wordt met een lening van China. Andere projecten hebben betrekking op onder andere gezondheidszorg (Health Improvement en Health System Strengthening), onderwijs (ADEK Universiteit) en agrarische sector (Agro-Industrial Park),

Grafiek II.1.1 Overheidsfinanciën

Grafiek II.1.2 Overheidsuitgaven

Bron: Ministerie van Financiën en Planning.

Met de krappe liquiditeitspositie waarin de overheid zich nu bevindt en de enorme uitdagingen om de maandelijkse (vaste) lasten te betalen, is de nieuwe leiding van het Ministerie van Financiën en Planning gestart met het opzetten van een cashmanagement. Het doel is om de kasstromen te monitoren, teneinde maandelijkse verplichtingen structureel aan te pakken en zorg te dragen dat de middelen doelmatig worden gebruikt. Transparantie en afleggen van verantwoording van alle financiële handelingen staat centraal op het ministerie.

II.1.2 Overheidsontvangsten

Directe Belastingen

In tabel II.1.2 kunnen de bedragen per belasting item van de directe belastingen op kasbasis worden afgelezen over de periode 2017 – juni 2020. Uit de tabel is af te lezen dat gedurende de aangegeven periode, een groot deel van de ontvangsten voortvloeide uit de inkomstenbelasting gevolgd door de loonbelasting. De inkomsten uit de mijnbouwsector levert een significante bijdrage aan de directe belastingen (gemiddeld 40%).

Tabel II.1.2: Directe belastingen op aangepaste kasbasis, 2017 - juni 2020 (SRD miljoen)

	2017*	2018*	2019*	2020* jan-Jun
Directe Belastingen	2,002	2,190	2,543	1,071
Inkomstenbelasting	815	1,088	948	345
Loonbelasting	771	1,038	1,432	569
w.v. loonbelasting ambtenaren	229	368	496	381
Vermogensbelasting	5	2	2	0
Dividendbelasting	14	9	6	4
Huurwaardebelasting	5	3	3	2
Casinobelasting	28	34	33	10
Loterijbelasting	4	4	4	1
Statistisch verschil ¹	361	11	116	139

Bron: Ministerie van Financiën en Planning / *Voorlopige cijfers.

Overheidsontvangsten op kasbasis zijn aangepast en gepresenteerd op bruto basis, aan de hand van verrekeningen met EBS subsidies.

¹ Veroorzaakt door tijdsverschil tussen kasontvangsten en administratieve boekingen Ontvanger der Directe Belastingen (ODB).

De ontvangsten uit dividendbelasting welke afkomstig zijn van dividend uitkerende ondernemingen vertonen een dalende trend van respectievelijk SRD 14 miljoen in 2017 naar respectievelijk SRD 6 miljoen in 2019. Voor het 1^e halfjaar van 2020 is er voorlopig SRD 4 miljoen geregistreerd. De loterijbelasting is stabiel gebleven op SRD 4 miljoen in de periode 2017 - 2019, maar lijkt aan het eind van dit jaar lager uit te vallen. Dit gegeven het feit dat tot en met juni slechts SRD 1 miljoen was gestort. Overall zijn de ontvangsten in het 2^e kwartaal 2020 gedaald ten opzichte van dezelfde periode in 2019 vanwege de COVID-19 pandemie. Door de COVID-maatregelen van de overheid zijn de economische activiteiten sterk afgenomen.

Indirecte belastingen

De ontvangsten uit de indirecte belastingen worden in tabel II.I.3 weergegeven. Gelet op de categorieën die de grootste bijdrage qua omvang leveren zijn: omzetbelasting, invoerrechten, verbruiksbelasting motorbrandstof, accijns tabak en sigaretten en houtuitvoer.

De indirecte belastingen kenmerkte zich in onderhavige periode door een stijgende trend tot 2019, om daarna om te slaan in een daling over het eerste halfjaar van 2020 omdat de

invoerrechten en omzetbelastingen negatief beïnvloed werden door de uitbraak van het Corona virus. Door het teruglopen van de import en export in het 2^e kwartaal 2020 zijn er minder inkomsten gegenereerd.

Tabel II.1.3: Indirecte belastingen op aangepaste kasbasis, 2017 – juni 2020 (SRD miljoen)

	2017*	2018*	2019*	2020* jan-jun
Indirecte Belastingen	1,542	1,952	2,173	732
Invoerrechten	502	677	756	279
Statistiekrecht invoer + uitvoer	30	34	35	16
Accijns alcoholvrije dranken	40	45	51	23
Houtuitvoer	77	90	93	52
Accijns gedestilleerd	30	58	62	21
Publieke gemakelijkheid	6	7	7	1
Accijns bier	58	57	68	19
Accijns tabak en sigaretten	85	83	79	28
Verbruiksbelasting motorbrandstof	187	281	358	145
Omzetbelasting	661	872	846	224
Rij-en voertuigenbelasting	0	3	47	0
Statistisch verschil ¹	-134	-256	-228	-76

Bron: Ministerie van Financiën en Planning/ *Voorlopige cijfers.

Overheidsontvangsten op kasbasis zijn aangepast en gepresenteerd op bruto basis, aan de hand van verrekeningen met EBS subsidies.

¹ Veroorzaakt door tijdsverschil tussen kasontvangsten en administratieve boekingen Ontvanger der Invoerrechten en Accijnzen (OIA).

De wet rij- en voertuigenbelasting die in augustus 2018 werd goedgekeurd en per 1 januari 2019 in werking is getreden, werd in 2020 opgeschort met de bedoeling dat deze per 1 januari 2021 wederom in werking zal treden. De regering heeft besloten om de wet rij- en voertuigenbelasting te herzien en de bepalingen beter in overeenstemming te brengen met de maatschappelijke realiteit. Indien de aanpassingen van de wet door de Nationale Assemblee worden aangenomen zal de handhaving op de door de wet geschreven manier geschieden. In totaal is er een bedrag van SRD 50 miljoen vanaf 2018 tot en met 2019 geïnd. Voor 2020 zijn er geen gelden gestort.

De pomprijzen van diesel en gasoline gedurende de aangegeven periode hadden over het algemeen een fluctuerend verloop. De pomprijzen zijn afhankelijk van de importprijzen, die bepalend zijn voor de hoogte en dieptepunten oftewel het duurder of goedkoper worden van de pomprijzen inclusief een vast bedrag die aan "government take" wordt geheven. Vanaf april 2020 zijn de prijzen in samenspraak met de oliemaatschappijen afgevlakt binnen een bandbreedte en is er geen sprake van inning van een vast bedrag aan government take. Indien de olieprijs hoog zijn, gaan de pomprijzen tot een maximum van de ingestelde bandbreedte en daarbij wordt er dan ingeleverd uit de government take gaat dan omlaag en omgekeerd. Aan verbruiksbelasting is over de periode van januari tot en met juni 2020 SRD 145 miljoen ontvangen, wat aanzienlijk laag is voor een periode van 6 (zes) maanden. Vanwege verrekeningen moet de administratie nog goed op orde worden gebracht.

Niet-belasting ontvangsten

De inkomsten uit de niet-belastingontvangsten (NBO) vertonen in de beschouwde periode een toename in 2017 en 2018, en daarna een lichte afname in 2019 (Tabel II.1.4). De opbrengsten verkregen uit royalties heeft het grootste aandeel, gemiddeld 32% van de totale NBO.

Tabel II.1.4: De niet-belastingontvangsten op aangepaste kasbasis, 2017 - juni 2020 (SRD miljoen)

	2017*	2018*	2019*	2020* jan-jun
Niet-belastingontvangsten	1,570	1,828	1,718	726
Kosten invoer-, uitvoer- en doorvoer	14	9	8	3
Fiscale boete	3	2	4	2
Nummerplaten	2	5	3	1
AOV	159	192	70	79
Consentrecht	48	61	64	26
Royalties	489	514	566	279
Navigatie kosten	2	1	-	11
Vergunningsgelden (CEHIVAS)	1	3	7	5
Visagelden/PSA/ Toeristenkaart	39	55	36	24
Hypotheekbewaarder/Glis/zegelkosten	57	51	70	29
Dividend ontvangsten	392	452	356	10
Overige niet-belasting ontvangsten	365	481	534	257

Bron: Ministerie van Financiën en Planning/ *Voorlopige cijfers.

Overheidsontvangsten op kasbasis zijn aangepast en gepresenteerd op bruto basis, aan de hand van verrekeningen met EBS subsidies.

Dividendontvangsten leveren ook een significante bijdrage, gevolgd door AOV. De visagelden/PSA/toeristenkaart hebben een wisselvallig verloop; een stijging in 2018 en daarna een daling in 2019. Uit de voorlopige ontvangsten in de eerste helft van 2020 blijkt dat ondanks de sterke afname van toeristen door het sluiten van het luchtruim medio maart, deze opbrengsten boven het gemiddelde is van 2019. De verwachting is dat na herstel van de economische activiteiten meer inkomsten zullen binnen stromen.

De dividendontvangsten vertonen een dalende trend, waarbij de ontvangsten in 2019 met SRD 96 miljoen daalde ten opzichte van 2018. De dividendontvangsten vinden hun oorsprong voornamelijk in de mijnbouwsector.

Mijnbouwsector

Vanaf 2017 is er sprake van herstel in prijzen voor olie en goud op de internationale grondstoffenmarkt en toename van de lokale productie. De mijnbouwontvangsten vertonen vanaf 2017 een stijgend verloop (zie tabel II.1.5).

Tabel II.1.5: Overheidsontvangsten mijnbouw en niet-mijnbouw op aangepaste kasbasis 2017 – juni 2020 (SRD miljoen)

	2017*	2018*	2019*	2020* jan-jun
Totale ontvangsten	5,114	5,970	6,434	2,529
Ontvangsten mijnbouwsector**	1,826	2,133	1,965	664
Belasting ontvangsten	743	1,036	911	314
Directe belastingen	742	1,033	911	314
Indirecte belastingen	1	3	1	0
Niet-belasting ontvangsten	1,083	1,098	1,053	350
Ontvangsten niet-mijnbouwsectoren	3,288	3,837	4,469	1,865
Belasting ontvangsten	2,801	3,107	3,805	1,489
Directe belastingen	1,260	1,157	1,633	757
Indirecte belastingen	1,541	1,950	2,172	732
Niet-belasting ontvangsten	487	730	664	376

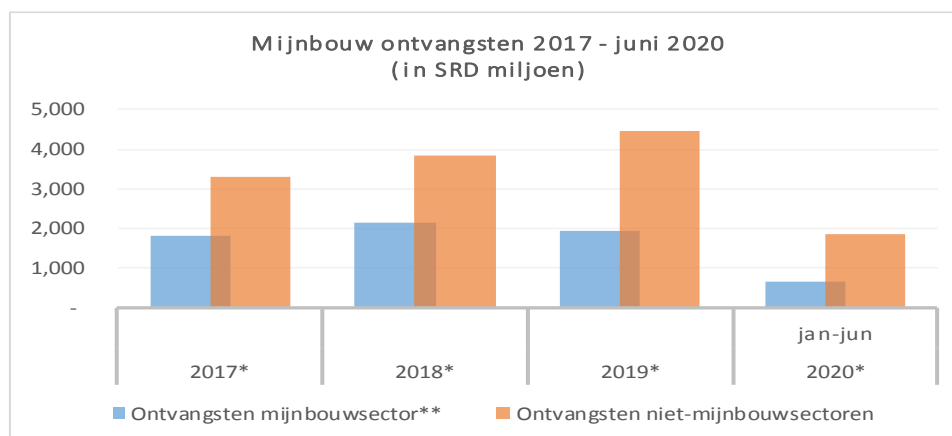
Bron: Ministerie van Financiën en Planning/ *Voorlopige cijfers.

Overheidsontvangsten op kasbasis zijn aangepast en gepresenteerd op bruto basis, aan de hand van verrekeningen met EBS subsidies.

**Ontvangsten uit de olie, bauxiet, goud en steenslag sectoren.

De inkomsten die verrekend worden met de subsidie aan EBS (N.V. Energie Bedrijven Suriname) worden meegenomen in de totale mijnbouwontvangsten. Deze verrekeningen gelden overigens voor de afdrachten van Staatsolie, RGM en de dochter ondernemingen van Staatsolie: Staatsolie Power Company Suriname N.V. (SPCS) en GOW2. De betaling door RGM voor elektriciteit gekocht van de Staat wordt op basis van de Power Purchase Agreement 1 (PPA1) gecedeerd aan EBS.

Grafiek II.1.3 De totale mijnbouwontvangsten 2017- juni 2020

Bron: Ministerie van Financiën en Planning.

Verwijzend naar tabel II.1.6 is te zien dat de stijging van de mijnbouwontvangsten veroorzaakt is door de stijging van de directe belastingen en de niet- belasting ontvangsten. Vanaf 2017 was er sprake van een toegenomen output in de olie- en goudsector. Dit kwam vanwege de nieuwe goudmijn van Newmont die in productie ging en Staatsolie boekte hogere resultaten. Verder is er een afname in de inkomstenbelasting in 2019, wat een daling heeft opgeleverd in de totale mijnbouwontvangsten.

Tabel II.1.6: Mijnbouwontvangsten op aangepaste kasbasis naar inkomstensoort, 2017 - juni 2020 (SRD miljoen)

	2017*	2018*	2019*	2020* jan-jun
Totale mijnbouwontvangsten**	1,804	2,133	1,965	664
Directe belastingen	700	1,033	911	314
Inkomstenbelasting	352	708	565	173
Loonbelasting en AOV	336	313	339	139
Overige directe belastingen	11	11	7	2
Indirecte belastingen	30	3	1	0
Omzetbelasting	19	-	-	-
Invoerrechten	9	1	0	0
Overige indirecte belastingen	1	2	1	-
Niet-belasting ontvangsten	1,075	1,098	1,053	350
Statistiek- en consentrecht	4	2	5	-
Royalties	489	514	566	279
Overige niet-belasting ontvangsten	583	582	483	71

Bron: Ministerie van Financiën en Planning / *Voorlopige cijfers.

Overheidsontvangsten op kasbasis zijn aangepast en gepresenteerd op bruto basis, aan de hand van verrekeningen met EBS subsidies.

**Ontvangsten uit de olie, bauxiet, goud en steenslag sectoren.

Vanaf 2019 is de productie van Rosebelt Gold Mines N.V. (RGM) langzaam gaan stijgen door de exploitatie van de nieuwe mijn in het Klein Saramacca gebied. De nieuwe mijn zal in 2020 volledig in productie gaan. Voor de oliesector ziet de toekomst perspectieven met de betrekking tot de verdere expansie er goed uit. In 2019 is Staatsolie begonnen met het plegen van investeringen in nearshore exploratie. In juli 2020 kondigden Apache Corporation en Total S.A. een grote olie-ontdekking aan bij de Kwaskwasi-1-put geboord in Blok 58 voor de kust van Suriname. Deze volgt na de aankondigingen van de ontdekkingen in januari en april 2020 bij respectievelijk de putten Maka Central-1 en Sapakara West-1. Deze ontdekkingen bieden gunstige perspectieven voor Suriname.

Suriname is vanaf mei 2017 lid van een internationale organisatie genaamd EITI (Extractive Industries Transparency Initiative), welke als doel heeft het bevorderen van transparantie in de extractieve industrie van haar lidlanden. Als uitvloeisel van het EITI lidmaatschap is een multi stakeholders group (MSG) samengesteld bestaande uit vertegenwoordigers van de

overheid, het bedrijfsleven en het maatschappelijk middenveld, met aan het hoofd (in deze de champion) het ministerie van Natuurlijke Hulpbronnen. De MSG speelt een belangrijke rol bij de totstandkoming van de landenrapporten, die jaarlijks moeten worden gepubliceerd op grond van verplichtingen die uit het lidmaatschap voortvloeien. Suriname heeft reeds twee (2) SEITI (Suriname Extractive Industries Transparency Initiative) rapporten gepubliceerd over de kalenderjaren 2016 en 2017.

II.1.3 Overheidsuitgaven

De overheidsuitgaven worden gevormd door de volgende componenten, namelijk: personele uitgaven, goederen en diensten, subsidies en bijdragen, interest en kapitaalsuitgaven. Vanwege de afname van de opbrengsten en toenemende uitgaven in de periode 2017 – juni 2020, is de positie van de staatsfinanciën verslechterd. In de navolgende tabel is er een duidelijke trend van toenemende overheidsuitgaven te merken. De componenten subsidies en bijdragen en personele uitgaven met respectievelijk 31,6% en 29,2% vormen voor het eerste halfjaar van 2020 de grootste uitgaven voor de overheid en ten opzichte van het jaar 2019 is dat een drastische toename.

Tabel II.1.7: Procentuele verdeling van de uitgaven in de periode 2017 - juni 2020

Verdeling uitgaven	2017	2018	2019	2020 jan-jun
Totale uitgaven	7,354	8,927	12,291	6,602
<i>In procenten van totaal:</i>				
Personele Uitgaven	26	27	26	29
Goederen en diensten	15	10	15	14
Subsidies en bijdragen	33	39	34	32
Interest	9	10	7	18
Kapitaalsuitgaven	17	14	17	7

Bron: Ministerie van Financiën en Planning/ *Voorlopige cijfers.

De personele uitgaven worden hieronder nader belicht.

Personele uitgaven

De personele uitgaven tonen vanaf het jaar 2017 tot en met 2019 een stijgende trend, alsook in het eerste halfjaar 2020. De jaarlijkse toenemende personele uitgaven vanaf 2018 zijn toe te schrijven aan de salariscorrectie vanaf september 2018 voor leerkrachten en ambtenaren, terugwerkend naar januari 2017. Vanwege de wereld pandemie, veroorzaakt door het COVID-19 virus, zijn de personele uitgaven in het eerste halfjaar van 2020 nog meer toegenomen. De overheid heeft de uitbetaling van een heffingskorting aan ambtenaren en leerkrachten vanaf mei 2020 uitgekeerd. De heffingskorting is gemiddeld SRD 625 extra per individu en is belastingvrij. Ook de stijging van het ambtenarenbestand is debet aan de toename van de personeelsuitgaven (29,2% van de totale uitgaven in 2020).

Tabel II.1.8: De personele uitgaven over de periode 2017 – juni 2020

	2017*	2018*	2019*	juni 2020*
Personele Uitgaven (SRD miljoen)	1,922	2,414	3,251	1,928
Totale uitgaven (SRD miljoen)	7,354	8,927	12,291	6,602
Personele uitgaven in % van totale uitgaven	26.1	27.0	26.4	29.2
Aandeel personele uitgaven in BBP (%)	8.0	9.3	11.8	6.6
BBP (SRD miljoen)	24,082	25,855	27,575	29,070

Bron: Ministerie van Financiën en Planning /CEBUMA/ *Voorlopige cijfers.

In 2018 is het ambtenarenbestand ten opzichte van het jaar 2017 gedaald met 562 personen. Deze dalende trend heeft zich verder ontwikkeld in het jaar 2019 met 611 personen ten opzichte van het jaar 2018 en wel tot een niveau van 38.805. In het eerste halfjaar van 2020 is er echter een opmerkelijke toename van 3.236 waar te nemen ten opzichte van het jaar 2019. In percentages uitgedrukt is deze gelijk aan 8%. De verkiezingen op 25 mei 2020 kan in zekere mate van invloed zijn geweest op de toename van het ambtenarenbestand. Deze toename is het hoogst bij het Ministerie van Openbare werken, Transport en Communicatie met een aantal van 743 personen, gevolgd door het Ministerie van Regionale Ontwikkeling met 596 en het Ministerie van Binnenlandse Zaken met een aantal van 570.

Tabel II.1.9: Bestand van ambtenaren, pensioen en onderstandenen, 2017 – juni 2020

Omschrijving	2017*	2018*	2019*	juni 2020*
Ambtenaren bestand (overheid)	39,978	39,416	38,805	42,041
<i>Absolute mutatie</i>	-987	-562	-611	3,236
<i>Relatieve mutatie (%)</i>	-2	-1	-2	8
Pensioen bestand	24,139	25,486	26,588	26,610
<i>Absolute mutatie</i>	531	1,347	1,102	22
<i>Relatieve mutatie (%)</i>	2	6	7	57
Onderstandenen bestand	2,766	2,814	2,761	2,742
<i>Absolute mutatie</i>	-60	48	-53	-19
<i>Relatieve mutatie (%)</i>	-2	2	-2	-1

Bron: Ministerie van Financiën en Planning /CEBUMA/ *Voorlopige cijfers.

Tabel II.1.9a: Het ambtenarenbestand naar ministerie in de periode 2017 - juni 2020

Ministeries	2017*	2018*	2019*	juni 2020*
Justitie en Politie	4,865	4,832	4,952	5,332
Binnenlandse Zaken	2,718	2,810	1,600	2,170
<i>w.o. De Nationale Assemblée</i>	93	94	102	103
Regionale Ontwikkeling	3,932	3,871	4,045	4,641
Defensie	4,603	4,590	4,846	4,908
Buitenlandse Zaken	230	222	238	244
Financiën	1,094	1,090	1,054	1,074
Handel, Industrie en Toersime	576	552	567	575
Landbouw, Veeteelt en Visserij	1,247	1,184	1,277	1,419
Natuurlijke Hulpbronnen	628	605	570	780
Arbeid	366	352	340	337
Sociale Zaken en Volkshuisvesting	2,509	2,381	2,399	2,459
Onderwijs, Wetenschap en Cultuur	11,990	11,832	11,650	11,821
<i>Openbare scholen</i>	9,952	9,875	9,959	10,085
<i>Overigen</i>	2,038	1,957	1,824	1,864
Openbare werken, Transport en Communicatie	3,676	3,543	3,487	4,230
Volksgesondheid	481	522	691	844
Ruimtelijke Ordening, Grond en Bosbeheer	495	486	467	448
Sport- en Jeugdzaken	568	544	622	759
Totaal	39,978	39,416	38,805	42,041

Bron: Ministerie van Financiën en Planning /CEBUMA/ *Voorlopige cijfers.

Tabel II.1.10: De personele uitgaven in de periode 2017 –juni 2020 en de ontwerpbegroting 2021 proportioneel verdeeld naar ministeries (SRD miljoen)

Ministeries	Realisatie*		Realisatie*		Realisatie*		Realisatie 1e helft 2020		Ontwerpbegroting	
	2017	in %	2018	in %	2019	in %	2020	in %	2021	in %
Justitie en Politie	285	15	374	15	641	20	393	20	799	19
Binnenlandse Zaken	170	9	223	9	362	11	324	17	572	13
Regionale Ontwikkeling	152	8	196	8	270	8	160	8	401	9
Defensie	199	10	244	10	358	11	210	11	415	10
Buitenlandse Zaken	13	1	18	1	23	1	13	1	157	4
Financiën	55	3	68	3	99	3	53	3	106	2
Economische Zaken Ondern. en Techn. Zkn/ HI	22	1	29	1	38	1	23	1	45	1
Landbouw, Veeteelt en Visserij	50	3	60	2	83	3	48	2	98	2
Natuurlijke Hulpbronnen	25	1	30	1	40	1	24	1	53	1
Arbeid en Jeugd	18	1	23	1	31	1	16	1	41	1
Sociale Zaken en Volkshuisvesting	85	4	107	4	147	5	82	4	184	4
Onderwijs, Wetenschap en Cultuur	656	34	802	33	880	27	410	21	986	23
Openbare Werken, Transport en Communicatie	124	6	157	6	153	5	93	5	224	5
Transport, Communicatie en Toerisme									90	2
Volksgesondheid	24	1	30	1	49	2	33	2	68	2
Ruimtelijke Ordening, Grond en Bosbeheer	21	1	26	1	36	1	19	1	46	1
Ruimtelijke Ordening en Milieu									13	0
Sport- en Jeugdzaken	22	1	28	1	41	1	26	1		
Totaal	1,922	100	2,414	100	3,251	100	1,928	100	4,296	100

Bron: Ministerie van Financiën en Planning /CEBUMA/ *Voorlopige cijfers.

Uit tabel II.1.10 kan geconcludeerd worden dat het Ministerie van Onderwijs, Wetenschap en Cultuur in het eerste halfjaar van 2020 wederom zoals de voorgaande jaren het grootste deel van de personele uitgaven inneemt gevolgd door het ministerie van Justitie en Politie.

II.1.4 Financiering

De overheid heeft in de afgelopen periode wederom een beroep gedaan op zowel de buitenlandse als de binnenlandse kapitaalmarkt om de tekorten te dekken. Het financieringstekort in 2019 bedroeg SRD 5,8 miljard en per juni 2020 is het tekort reeds op het niveau van SRD 3,7 miljard. De daling van de inkomsten en de verhoging van de uitgaven in het eerste halfjaar van 2020, heeft het saldo van de totale rekening negatief beïnvloed. Bovendien zijn er achterstanden in de betalingen aan derden, waardoor de overheidsfinancien verder is verslechterd.

In 2019 heeft de overheid een bedrag van SRD 869,1 miljoen ontvangen van de Centrale Bank van Suriname in verband met de verkoop van overheidsgebouwen. In de maand mei 2020 zijn de gebouwen teruggegeven aan de Staat, waardoor het bedrag is gedebiteerd in betreffend maand.

In december 2019 heeft de overheid een lening genomen (bridge loan) via Oppenheimer voor het bedrag van USD 125 miljoen in verband met de overname van de Afobaka dam. Daarmee zijn onder andere de achterstallig schulden bij Suralco (stroomleveringen) afgewikkeld.

De buitenlandse trekkingen in het kader van de ontwikkelingsprojecten bedroeg in 2019 SRD 2.648 miljoen en over het eerste halfjaar 2020 SRD 196 miljoen. De middelen hiervan zijn onder andere afkomstig van Dalian, IDB, Israël Discount Bank, IsDB, Banca Monte dei Paschi di Siena en CDB.

De binnenlandse financiering in 2019 is gelijk aan 10,3 procent van het BBP. De voornaamste bron uit deze financiering is de CBvS, waarvan de geleende middelen in 2019 SRD 2.754 miljoen bedroegen en in de eerste helft van 2020 SRD 1.883 miljoen.

II.2 De ontwikkeling van de Staatsschuld over de periode 2017 – juni 2020

II.2.1 Algemeen

De totale wettelijke uitstaande staatsschuld uitgedrukt in SRD is in de periode 2017-2019 toegenomen met circa 25% van SRD 17.987,3 miljoen tot SRD 22.442,6 miljoen. Naast de grote trekkingen op de buitenlandse schuld, gemiddeld USD 278,7 miljoen per jaar, heeft ook de wisselkoers SRD/USD bijgedragen tot deze stijging. De officiële wisselkoers is in 2017 gedevalueerd met ruim 85% tot SRD 7,485 voor 1 USD. Aan het eind van 2019 is deze verder verlaagd in waarde tot SRD 7,52 per USD.

Aan het begin van 2017 is de wet op de staatsschuld nader gewijzigd in verband met het treffen van concrete voorzieningen voor specifieke omstandigheden zoals een negatieve groei van het BBP. Op 3 februari is deze amendement gepubliceerd en is hiermee de Minister van Financiën toegestaan het wettelijke obligoplafond te overschrijden. Deze overschrijding is voor vijf jaren en indien het voortduurt is na het vijfde jaar goedkeuring bij Wet vereist.

In december 2017 heeft de staat een overeenkomst getekend met de Oppenheimer & Co. INC voor de uitgifte van obligaties voor maximaal USD 75 miljoen. De werkelijke uitgifte van deze waardepapieren heeft in januari 2018 plaats gevonden voor een totaalbedrag van USD 46,5 miljoen. Deze obligaties zijn in juni 2018 vroegtijdig afgelost. In november 2018 heeft de oplevering van de eerste fase van de studentenflats te Anton de Kom Universiteit plaats gevonden. Deze flats zijn gefinancierd middels een lening bij Israel Discount Bank Ltd. en Banca Monte dei Paschi di Siena. Tegerlijkertijd heeft de Staat financieringsovereenkomsten getekend voor fase 2. In de periode oktober - december 2019 heeft de Centrale Bank van Suriname (CBvS), in het kader van hun monetair beleid, uitstaande schatkistpapieren van de algemene banken overgenomen voor een totaalbedrag van SRD 646,4 miljoen. Dit om de rentevoet en indirect ook de geldhoeveelheid te beïnvloeden maar ook ter stimulering van de open marktoperaties. Aan het eind van 2019, en wel in december, heeft de Staat wederom obligaties uitgegeven via de Oppenheimer & Co. INC fonds. Dit keer voor USD 125 miljoen en ten behoeve van de overdracht van de Afobaka dam. In maart 2020 is ook Suriname getroffen door de COVID-19 pandemie. In verband met het tegengaan van de ongecontroleerde spreiding hiervan is de wet burgerlijk uitzonderingstoestand afgekondigd in april 2020. In dit kader is met de CBvS een geconsolideerde geldlening aangegaan met een totale hoofdsom van SRD 8.524,4 miljoen. In deze geldlening is meegenomen de uitstaande schulden van de Staat per maart aan de CBvS van totaal SRD 3.638,3 miljoen.

Ultimo juni 2020 was de uitstaande binnenlandse schuld volgens de wet SRD 13.001,2 miljoen en de buitenlandse schuld USD 2.028,0 miljoen.

II.2.2 Binnenlandse schuld

De binnenlandse schuld kent diverse schuldinstrumenten, zowel op korte als lange termijn die aangegaan zijn bij verschillende crediteuren te weten de private sector, algemene banken en de CBvS. De binnenlandse schuld portfolio bevat de volgende instrumenten: schatkistpapier, voorschotten CBvS, leningen en leverancierskredieten.

Tabel II.2.1: Bruto binnenlandse schuld naar schuldinstrument 2017 - juni 2020 op kasbasis (SRD miljoen)

Omschrijving	2017	2018	2019	Jun-20
Schatkistpromessen	1,286.9	1,231.7	701.4	834.2
Schatkistbiljetten	626.9	1,337.6	1,355.5	1,358.6
Voorschotten & kortlopende schulden CBvS	0.0	0.0	1,295.2	1,048.8
Leningen:				
wv. Geconsolideerde schuld bij de CBvS	2,350.1	2,343.1	2,343.1	8,524.4
wv. korte termijn leningen Algemene banken	278.9	104.4	803.5	117.5
wv. lange termijn leningen Algemene banken	460.1	383.7	517.5	567.4
Leverancierskredieten	389.0	433.0	483.8	550.3
Afgeroepen garanties	0.4	0.0	0.0	0.0
Totale uitstaande binnenlandse schuld	5,392.5	5,833.5	7,500.0	13,001.2

Bron: Bureau voor de Staatsschuld.

*Schuld cijfers zijn onderhevig aan correcties en updates. Vanaf mei 2016 is de presentatie volgens SB 2016 no. 63. Vreemde valuta schulden zijn omgezet op basis van artikel 3 lid 3 uit de wet op de staatsschuld.

De uitstaande schuld vertoont over de gehele referentieperiode een stijgend verloop en is nagenoeg verdubbeld in het eerste halfjaar van 2020 ten opzichte van 2019. Het zijn voornamelijk de schatkistpromessen, -biljetten en geconsolideerde schuld die in het afgelopen jaar tot ultimo juni 2020 hebben geleid tot de toename. De schuld is aan het eind van 2019 toegenomen met 28,6%, terwijl de toename per juni 2020 73,3% was.

In januari 2019 heeft de Staat een schatkistpromesse van SRD 670,1 miljoen, conform artikel 21 van de Bankwet, uitgegeven aan de Centrale Bank van Suriname. Verder heeft de CBvS in oktober van hetzelfde jaar, in het kader van hun monetair beleid, een aantal uitstaande schatkistpapieren van de algemene banken overgenomen. Hierdoor zijn de voorschotten en kortlopende schulden bij de CBvS ultimo december 2019 toegenomen tot SRD 1.295,2 miljoen en de schatkistpromessen gedaald tot SRD 701,4 miljoen.

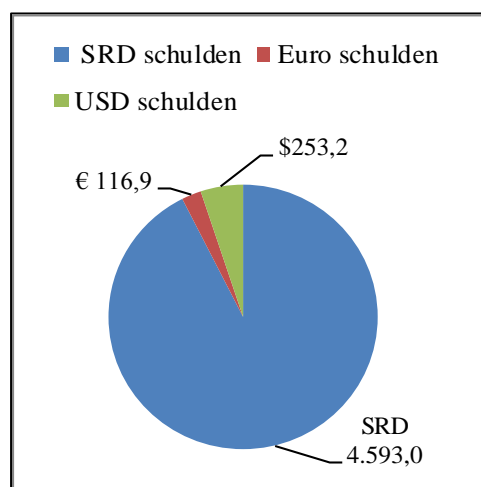
Door het aangaan van twee korte termijn leningen van elk EURO 40 miljoen met de Hakrinbank en Volkskrediet bank in april en mei 2019 zijn de korte termijn leningen aan deze instellingen in 2019 toegenomen met circa SRD 700 miljoen. Deze leningen waren ter financiering van de overheidsbegroting. De lange termijn leningen aan de algemene banken zijn eind 2019 toegenomen met circa 35% vanwege een nieuwe lening met de RBS voor USD 10 miljoen en met de Hakrinbank voor EURO 11 miljoen. Deze leningen zijn respectievelijk aangegaan voor de financiering van de overheidsbegroting en de aankoop van onroerend goed in het district Wanica.

Per juni 2020 is de uitstaande binnenlandse schuld met 73% toegenomen tot SRD 13.001,2 miljoen. Deze toename is toe te schrijven aan de geldlening die de Staat in april is aangegaan bij de CBvS. Deze lening betreft een geconsolideerde schuld waarbij de overgenomen schatkistpapieren (SRD 646,4 miljoen), de uitstaande voorschotten (SRD 648,8 miljoen) en de geconsolideerde schuld (SRD 2.343,1 miljoen) per maart 2020 aan de CBvS meegenomen zijn in de totale schuld. Het doel van deze geldlening is het herstructureren en centraliseren van alle schulden bij de CBvS in het kader van de "Wet uitzonderingstoestand COVID-19". De overeengekomen looptijd van deze lening is 30 jaren met een grace periode van een jaar tegen een rente van 9%.

Binnenlandse schuld naar munteenheid

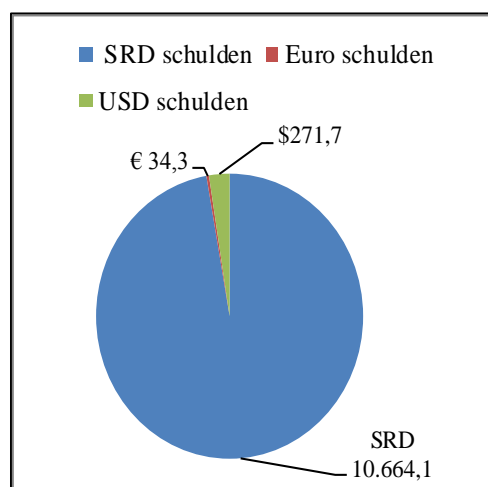
De binnenlandse schuld bestond per december 2019 voor 61% uit SRD schulden en 39% uit vreemde valuta schulden. Door de schuldontwikkelingen, m.n. de schuld bij de CBvS, is deze verhouding veranderd naar 82% SRD schulden en 18% vreemde valuta schulden. Opmerkelijk is de terugval van de nominale uitstaande schuld in EURO. Deze is ultimo juni teruggevallen van 13% (eind 2019) naar 3%. Deze terugval was vanwege de afwikkeling van de twee korte termijn leningen van EURO 40 miljoen aan de Hakrinbank en VCB in januari 2020.

Fig. II.1: 2019-Q4

Bron: Bureau voor de Staatsschuld.

Fig. II.2: 2020-Q1

Bron: Bureau voor de Staatsschuld.

Binnenlandse schuld naar rentestructuur

De binnenlandse schuldcomponenten zijn allemaal aangegaan tegen een vaste rentevoet. Per eind 2019 was de gemiddelde rente 6,6% en steeg ultimo juni 2020 tot 8,6%. De schuld aan de CBvS met een hoge nominale waarde in combinatie met een hoge gemiddelde rentevoet van 9% heeft extra druk gelegd op de overall gemiddelde rente per juni 2020.

Binnenlandse Schuld naar looptijd

De binnenlandse schuld van de Staat wordt naar looptijd onder verdeeld in een vlottende en vaste component¹. Zowel de korte- als de lange termijn binnenlandse schuld van de Staat is in de referentieperiode toegenomen. De lange termijn schuld is per juni explosief toegenomen met 133% terwijl de kortlopende schulden een daling vertonen van circa 25%.

De verhouding tussen de korte- en lange termijn schulden bedroeg aan het eind van 2019 respectievelijk 38% om 62%. De korte termijn schuldaandeel daalde tot 16% en de lange termijn steeg tot 84% ultimo juni 2020.

Tabel II.2.2: Bruto binnenlandse schuld naar looptijd 2017 - juni 2020 op kasbasis (SRD miljoen)

Omschrijving	2017	2018	2019	Jun-20
Kortlopende schulden	1,572.5	1,346.6	2,830.9	2,101.8
Langlopende schulden	3,820.0	4,486.8	4,669.1	10,899.3
Totale uitstaande binnenlandse schuld	5,392.5	5,833.5	7,500.0	13,001.2

Bron: Bureau voor de Staatsschuld & CBvS/ *Voorlopige cijfers.

De opmaak en presentatie van de schuld is vanaf mei 2016 op basis van de gewijzigde Wet op de Staatsschuld.

Voor de omzetting van vreemde valuta schuld is artikel 3 lid 3 gehanteerd.

Vlottende binnenlandse schuld

De vlottende binnenlandse schuld bestaat uit:

- Schatkistpromessen;
- Voorschotten van de Centrale Bank van Suriname aan de Staat;
- Achterstallige betalingen, interest en aflossingen, aan de private sector;
- Korte termijn leningen verstrekt door de algemene banken.

In de periode januari 2019 - juni 2020 heeft de Staat zes nieuwe korte termijn leningen getekend, allen met het bankwezen. Deze leningen hebben de korte termijn schuld doen toenemen met 110% ultimo 2019 tot SRD 2.830,9 miljoen. Vanwege de aflossingen van de schuld aan Hakrinbank en VCB in januari 2019, is dit schuldonderdeel afgenomen eind juni en bedroeg SRD 2.101,8 miljoen. Echter heeft de Staat in het tweede kwartaal van 2020, en wel in mei, voorschotten opgenomen bij de CBvS voor totaal SRD 1.048,8 miljoen waardoor de korte termijn schuld ongeveer even hoog als eind 2019 gebleven is.

In de hiernavolgend tabel zijn de korte termijn leningen aangegaan in de periode januari 2019 tot en met juni 2020 weergegeven.

¹ Vlottende schulden zijn kortlopende schulden met een looptijd van maximaal 1 jaar, terwijl vaste schulden langlopende schulden zijn met een looptijd van langer dan een jaar.

Tabel II.2.3: Aangegane korte termijn binnenlandse leningen 2019 - juni 2020

Omschrijving	Datum	Crediteur	Bedrag	Looptijd	rente
Begrotingsfinanciering	26/apr/19	Hakrinbank	EURO 40,000,000	6 mnd	1%
Begrotingsfinanciering	29/mei/19	Volkscredietbank	EURO 40,000,000	6 mnd	1%
Begrotingsfinanciering	5/aug/19	Trustbank Amanah	USD 952,380.95	12 mnd	5%
Begrotingsfinanciering	26/aug/19	Trustbank Amanah	USD 952,380.95	12 mnd	5%
Voorschotten aan de Staat	4/mei/20	CBvS	SRD 648,800,000	12 mnd	9%
Voorschotten aan de Staat	27/mei/20	CBvS	SRD 400,000,000	12 mnd	9%

Bron: Bureau voor de Staatsschuld.

Vaste binnenlandse schuld

Tot de vaste binnenlandse schulden van de Staat behoren per juni 2019:

- Schatkistbiljetten;
- De geconsolideerde schuld van de Staat bij de Centrale Bank van Suriname;
- Leverancierskredieten van particuliere bedrijven ter uitvoering van infrastructurele werkzaamheden;
- Lange termijn kredieten verstrekt door de commerciële banken.

De lange termijn leningen in de periode januari 2019- juni 2020 zijn veelal aangegaan met private bedrijven ten behoeve van infrastructurele werkzaamheden. In deze periode zijn er 12 nieuwe leningen getekend met verschillende crediteuren waarvan 8 met crediteuren uit deze sector. Desondanks is het de schuld aan de CBvS die de lange termijn schuld heeft doen toenemen. De lange termijn schuld is toegenomen van SRD 4.669,1 miljoen tot SRD 10.899,3 miljoen ultimo juni 2020. In tabel II.2.4 worden de lange termijn financieringen getekend vanaf 2019 tot juni 2020 gepresenteerd.

Tabel II.2.4: Aangegane lange termijn binnenlandse leningen 2019 - juni 2020

Omschrijving	Datum	Crediteur	Bedrag	Looptijd	Grace	Rente
Aankoop dienstvoertuigen en constructie & infrastructuur	11/jun/19	RBS N.V.	USD 10,000,000	7 jrn.	-	6%
Civiltechnische onderhoudswerkzaamheden Commewijne	27/sep/19	Djojo bedrijven groep N.V.	SRD 12,745,916	3 jrn. & 3 mnd.	15 mndn.	9%
Civiltechnische onderhoudswerkzaamheden Para	27/sep/19	S. Main Transport N.V.	SRD 45,733,660	3 jrn. & 3 mnd.	15 mndn.	9%
Re-conditioneren en herbestraten van de Pt. Tilakdhariweg	17/dec/19	Pahlad Suriname N.V.	USD 5,238,224	4 jrn.	12 mndn.	5%
Aankoop van onroerend goed in het district Wanica	30/dec/19	Hakrinbank N.V.	EURO 11,000,000	5 jrn.	6 mndn.	5%
Financiering van de begrotingsuitgaven	23/mrt/20	Hakrinbank N.V.	EURO 6,900,000	4 jrn.	7 mndn.	7%
Nationaal Infrastructuur Programma (NIP) fase 2	31/mrt/20	Kuldipsingh Infra N.V.	USD 52,500,000	6 jrn.	12 mndn.	5%
Nationaal Infrastructuur Programma (NIP) fase 2	31/mrt/20	Baitali N.V.	USD 29,794,843.03	8 jrn.	12 mndn.	5%
Nationaal Infrastructuur Programma (NIP) fase 2	31/mrt/20	Tjongalanga Suriname N.V.	USD 17,500,000	7.5 jrn.	2.5 jrn.	5%
Geconsolideerde lening	28/apr/20	CBvS	SRD 8,524,319,329.94	30 jrn.	12 mndn.	9%
Talubekleding Guaranistraat	30/apr/20	N.V. Nationale Uitvoeringsbedrijf	USD 16,540,087.50	8 jrn.	2 jrn.	5%
Amdement landelijke bestratingsprogramma 1	30/jun/20	Kuldipsingh Infra N.V.	USD 23,636,331.94	3 jrn.	-	5%

Bron: Bureau voor de Staatsschuld.

Binnenlandse schuld naar type crediteur

Met het aangaan van de geldlening bij de CBvS in het eerste halfjaar van 2020 is de moederbank de grootste binnenlandse crediteur van de Staat. Per juni 2020 was het aandeel van de CBvS 74% van de totale binnenlandse schuld. Dit aandeel bedroeg eind 2019 nog maar 49%. Het aandeel van de rest van het bankwezen is gehalveerd van 39% (2019) tot 18% per juni 2020 en het schuldaandeel van de private sector van 13% tot 8%.

Niet getrokken gecommiteerde binnenlandse leningen en garanties²

Per juni waren de niet getrokken middelen op de binnenlandse leningen totaal SRD 1.400,3 miljoen terwijl dat op garanties SRD 7,1 miljoen bedroeg. De niet afgeroepen garanties bedroegen circa SRD 2,0 miljoen.

II.2.3 Buitenlandse schuld

De buitenlandse schuld kan gedefinieerd worden als dat gedeelte van de overheidsschuld dat betaald moet worden aan niet ingezetenen onder andere commerciële banken, buitenlandse overheden en internationale organisaties. Het gaat hierbij om schuldverplichtingen in vreemde valuta. De buitenlandse schuld portefeuille van de Centrale Overheid kan naar crediteur type in drie groepen verdeeld worden, namelijk;

1. De multilaterale crediteuren
2. De bilaterale crediteuren
3. De commerciële crediteuren

Het verloop van de buitenlandse schuld

De buitenlandse schuld vertoont een constante stijging in de periode 2017- juni 2020. In het jaar 2019 is de buitenlandse schuld met 16% gestegen ten opzichte van 2017. Terwijl het de buitenlandse schuld in het eerste halfjaar van 2020 reeds een groei van 2% heeft gehad. De oorzaak van de stijging van de buitenlandse schuld kan verklaard worden door de diverse trekkingen die zijn gedaan in de afgelopen periode. Over het jaar 2019 is er voor een totaalbedrag van USD 357,9 miljoen getrokken op buitenlandse leningen. De twee grootste trekkingen zijn gedaan op de China leningen voor USD 127,6 miljoen (bilateraal) en de uitgifte van de staatsobligatie voor USD 125,0 miljoen (commercieel).

Tot en met medio 2020 is er op buitenlandse leningen voor een totaalbedrag van USD 44,4 miljoen getrokken. Terwijl de schuldenlast over het eerste halfjaar van 2020 USD 51,2 miljoen bedroegen, waarvan USD 11,7 miljoen betaald is aan aflossingen en USD 39,5 miljoen toegeschreven kan worden aan intrest betalingen.

² Vanaf April 2016 maken deze schuld componenten wettelijk geen onderdeel meer uit van de uitstaande schuld.

Buitenlandse schuld naar munteenheid

De buitenlandse schuld portefeuille bestaat voor de volle 100% uit vreemde valuta en dit maakt de buitenlandse schuld portefeuille kwetsbaar voor wisselkoersveranderingen. De officiële wisselkoers SRD/USD is de afgelopen drie jaren vrij stabiel gebleven waardoor deze ook geen dusdanige invloed heeft gehad op de buitenlandse schuld. Per eind juni 2020 ziet de indeling van de buitenlandse schuld naar vreemde valuta er als volgt uit: 80% USD, 7% EURO en het resterend deel van 13% bestond uit RMB schulden.

Buitenlandse schuld naar rentestructuur

Per 30 juni 2020 was het aandeel van leningen met een vaste rentevoet 58% (USD 1.174,4 miljoen), 41% was aangegaan tegen variabele rentevoeten en op 1% (USD 25,7 miljoen) wordt er geen rente betaald.

Buitenlandse schuld naar looptijd

Tabel II.2.5: Bruto buitenlandse schuld naar looptijd 2017- juni 2020 op kasbasis
(USD miljoen)

Omschrijving	2017	2018	2019	juni 2020
Kortlopende schulden	0.8	0.0	0.0	32.9
Langlopende schulden	1,681.9	1,715.4	1,987.0	1,995.1
Totale uitstaande Buitenlandse schuld	1,682.7	1,715.4	1,987.0	2,028.0

Bron: Bureau voor de Staatsschuld/ *Voorlopige cijfers.

De opmaak en presentatie van de schuld is vanaf mei 2016 is op basis van de gewijzigde Wet op de Staatsschuld.

De buitenlandse schuld kan verder onderverdeeld worden naar vlottende - en vaste schuld. De vaststelling van deze onderverdeling is op basis van de originele looptijd van de lening zoals aangegeven in de overeenkomst. De buitenlandse schuld bestaat per heden volledig uit langlopende schulden. Per eind juni 2020 waren er diverse achterstallige aflossingen en intrest betalingen, deze zijn ondergebracht onder schulden met een korte termijn.

Buitenlandse schuld naar type crediteur

Per eind juni 2020 bestaat de buitenlandsschuld voor 32% uit schulden aangegaan bij multilaterale instellingen, 27% bij bilaterale crediteuren en 41% bij commerciële instellingen, voornamelijk banken. De grootste buitenlandse crediteuren per eind juni 2020 waren Oppenheimer & Co. INC met een aandeel van 32% in de totale uitstaande schuld gevolgd door de IADB (26%). De derde grootse crediteur betreft China Eximbank (23%).

In tabel II.2.6 wordt de schuldcompositie naar de verschillende crediteuren weergegeven voor de periode 2017 tot en met juni 2020.

Tabel II.2.6: Bruto buitenlandse schuld naar crediteur 2017 - juni 2020 op kasbasis
(USD miljoen)

Omschrijving	2017*	2018*	2019*	juni 2020*
Multilaterale Crediteuren totaal:	636.8	618.7	636.1	654.5
EIB	3.3	2.7	2.1	2.1
IADB	525.7	527.7	534.1	532.0
ISDB	38.0	16.4	15.2	30.2
OFID	13.5	17.3	21.9	22.7
CDB	56.4	54.7	62.8	65.8
World Bank			0.1	1.6
Bilaterale Crediteuren totaal:	344.2	411.4	522.3	542.0
China	275.4	344.9	454.1	469.4
Frankrijk	44.9	39.5	35.4	36.0
India	24.0	27.1	32.8	36.6
V.S.A.	-	-	-	-
Commerciële Crediteuren totaal:	701.7	685.3	828.7	831.5
ING Bank N.V.	21.3	17.7	14.7	13.5
Republic Bank Limited	-	-	-	-
China Industr. & Comm. Bank	65.3	59.9	54.4	55.9
Israel Discount Bank	3.9	2.7	11.7	12.9
Oppenheimer	550.0	550.0	675.0	675.0
ABN-AMRO Bank N.V.	39.9	29.3	20.0	20.4
Banca Monte Dei Paschi de Siena	21.3	25.8	34.6	35.4
Credit Suisse			18.2	18.4
Totale uitstaande buitenlandse schuld	1,682.7	1,715.4	1,987.0	2,028.0

Bron: Bureau voor de Staatsschuld/ *Voorlopige cijfers.

Multilaterale crediteuren

De multilaterale crediteuren van de Surinaamse overheid zijn: European Investment Bank (EIB), Inter-American Development Bank (IADB), Islamic Development Bank (ISDB), Caribbean Development Bank (CDB), OPEC Fund For International Development (OFID) en de Wereldbank.

In 2019 is er voor een totaalbedrag van USD 54,4 miljoen getrokken op multilaterale leningen, terwijl er voor een totaalbedrag van USD 60,5 miljoen is betaald aan aflossingen, intrest en andere kosten. De totale trekkingen op multilaterale leningen per juni 2020 bedroegen USD 23,3 miljoen. Sinds april 2019 is de Wereldbank, middels hun uitleen arm de International Bank For Reconstruction and Development (IBRD), ook een van de multilaterale crediteuren van de Staat. Met deze instelling zijn inmiddels twee overeenkomsten getekend waaronder de financiering voor het Saramacca kanaal project. De uitstaande schuld aan de multilaterale crediteuren per juni 2020 bedroeg USD 654,5 miljoen.

De nieuw aangegane multilaterale leningen voor 2019 - juni 2020 worden in tabel II.2.7 gepresenteerd. Vanaf 2019 tot en met het eerste halfjaar van 2020 zijn er 16 nieuwe multilaterale leningen getekend.

Tabel II.2.7: Aangegeve multilaterale leningen 2019 - juni 2020

Omschrijving	Datum	Crediteur	Bedrag	Looptijd	Grace	Rente
Fonds voor rampen beheersing	12/mrt/19	IADB	USD 30 miljoen	25 jrn.	5,5 jrn.	Libor 3 mndn. + marge
Verbeteren werking Saramacca kanaal	11/apr/19	IBRD	USD 35 miljoen	30 jrn.	6 jrn.	Libor 6mndn. + 1.4%
Ter financieren van de aankoop van goederen	5/apr/19	ITFC	USD 25 miljoen	6 mndn na elke trekking		Libor 3 mndn. + 3.5%
Ter verbetering van stroomopwekking	4/apr/19	IsDB	USD 41.3 miljoen	20 jrn.	4,5 jrn.	10 jrn USD mid swap rente
Investerings in het computer systeem van de gezondheidssector	7/mei/19	IsDB	EURO 2.2 miljoen	5 jrn.	0,5 jrn.	Euribor 6 mndn + 2.5%
Investerings in het computer systeem van de gezondheidssector	7/mei/19	IsDB	EURO 12.5 miljoen	12,5 jrn.	3,5 jrn.	Euribor 6 mndn + 2.1%
Het financieren van de bouw van het auditorium van de Adek (phase 2B)	27/aug/19	IDB	EURO 1.7 miljoen	5 jrn.	1 jaar	Euribor 6 mndn + 2.5%
Het financieren van de bouw van het auditorium van de Adek (phase 2B)	27/aug/19	IDB	EURO 9.6 miljoen	12,8 jrn.	2 jrn en 8 mndn	Euribor 6 mndn + 2.1%
Project m.b.t. Concurrentie en het diversificeren van sectoren	25/sep/19	IBRD	USD 23 miljoen	29,5 jrn.	5 jrn en 11 mndn	USD Libor 6 mndn + 1.4%
Het verbeteren van gezondheidsfaciliteiten	1/okt/19	OFID	USD 6 miljoen	18 jrn.	4 jrn.	4.6%
Het financieren van het power en distributie systeem	1/okt/19	OFID	USD 26 miljoen	18 jrn.	4 jrn.	4.6%
Het financieren van het power en distributie systeem	29/mrt/19	Kuwait	K.D. 5 miljoen	20 jrn.	4 jrn.	2.5%
Het verbeteren van transport faciliteiten en concurrentie	5/dec/19	IADB	USD 45 miljoen	24 jrn.	5,5 jrn.	Libor 3 mndn. + marge
Voor het promoten van directe buitenlandse investeringen	6/feb/20	IADB	USD 10 miljoen	25 jrn.	5,5 jrn.	Libor 3 mndn. + marge
Ter verbetering van het economisch leven op het platteland d.m.v. electriciteit	6/feb/20	IADB	USD 30 miljoen	25 jrn.	5,5 jrn.	Libor 3 mndn. + marge
Ter financieren van van een haalbaarheidsstudie m.b.t. het pand van het AZP	16/feb/20	IsDB	USD 2.2 miljoen	12 jrn.	4 jrn.	Service honorarium 1.5%

Bron: Bureau voor de Staatsschuld.

Bilaterale crediteuren

Tot de bilaterale crediteuren van de overheid per juni 2020 behoren: India, China, Frankrijk en Kuwait Fund for Arab Economic Development (KFAED). Vergeleken met 2019 zijn de bilaterale schulden per eind juni 2020 met USD 19,7 miljoen gestegen tot circa USD 542 miljoen.

In de periode 2019 – juni 2020 zijn er 5 bilaterale financieringsovereenkomsten getekend. In de onderstaande tabel zijn deze leningen aangegeven.

Tabel II.2.8: Nieuw aangegeve buitenlandse bilaterale leningen 2019 - juni 2020

Omschrijving	Datum	Crediteur	Bedrag	Looptijd	Rentevoet
Buyer's Credit Agreements (India Exim Bank)	29/jan/19	India	USD 15 miljoen	12 jrn incl. 3 jr. grace	libor 6 mndn + 1.5%
Financiering Albina Hospital	26/jun/19	France	Euro 5 miljoen	20 jrn incl. 5 jrn. en 3 mndn grace	6 months Euribor + marge
Het financ. van het rehabilitatie process van de Melk centrale	23/sep/19	India	USD 11.1 miljoen	15 jrn incl. 5 jrn. grace	6 months Euribor + 1.5%
Het financ. van het uitbreiden van J.A. Pengel Internationaal Airport	27/nov/19	China	CNY 1,400 miljoen	20 jrn incl. 5 jrn. grace	2%
Ter financieren van electriciteit op het platteland	21/jan/20	India	USD 35.8 miljoen	15 jrn incl. 5 jrn. grace	libor 6 mndn + 1.5%

Bron: Bureau voor de Staatsschuld.

Commerciële crediteuren

In tabel II.2.9 zijn de nieuwe commerciële leningen voor 2019 - juni 2020 gepresenteerd.

Tabel II.2.9: Aangegane commerciële leningen 2019 - juni 2020

Omschrijving	Datum	Crediteur	Bedrag	Looptijd	Grace	Rentevoet
Ten behoeve van de gezondheidssector	7/mei/19	IsDB	EURO 2.2 miljoen	4,5 jrn.	0,5 jr.	Euribor 6 mndn. + 2,5%
Ten behoeve van de gezondheidssector	7/mei/19	IsDB	EURO 12.5 miljoen	9 jrn.	3,5 jrn.	Euribor 6 mndn. + 2,1%
Ter financieren van een agro industriële park in Suriname	7/aug/20	Credit Suisse	EURO 57.6 miljoen	13,5 jrn	3,5 jrn.	Euribor 6 mndn. + 1,6%
Ter financieren van een agro industriële park in Suriname	7/aug/20	Credit Suisse	EURO 8.6 miljoen	7,5 jrn	3,5 jrn.	Euribor 6 mndn. + 3,0%

Bron: Bureau voor de Staatsschuld.

De commerciële schulden bedroegen per eind 2019 USD 828,7 miljoen. Deze steeg tot USD 831,5 miljoen per eind juni 2020. De totale trekkingen in 2019 bedroegen USD 165,3 miljoen. Dit was een stijging van meer dan 200% ten opzichte van het jaar 2018. Deze stijging kan toegeschreven worden aan de uitgifte van obligatie via Oppenheimer & Co. INC ter waarde van USD 125,0 miljoen. In dat jaar is voor USD 79,5 miljoen aan aflossingen, rente en andere kosten betaald. In het eerste halfjaar van 2020 was de commerciële schuldenlast USD 36,2 miljoen.

Buitenlandse niet opgenomen gecommiteerde leningen en overheidsgaranties

De uitstaande buitenlandse garantie verstrekt aan de Rabobank in Nederland was ten behoeve van N.V. E.B.S. Deze garantie was niet afgeroepen. De hoofdsom van de lening was EURO 14,9 miljoen, de Staat stond garant voor EURO 13,5 miljoen. In maart 2020 was dit deel van de lening afgelost door de EBS en daarmee ook de garantie afgewikkeld. De niet getrokken middelen op leningen bedroegen aan het eind van 2020 USD 1.025,0 miljoen. Het zijn bij China Eximbank en IADB (beide 23% aandeel) en ISDB (16%) waar de meeste fondsen liggen.

II.2.4 Totale Bruto binnenlandse- en buitenlandse schuld en schuld ratio's

De totale uitstaande schuld is in de referentieperiode met 57% toegenomen van SRD 17.987,3 miljoen tot SRD 28.756,9 miljoen. De buitenlandse schuld die volledig uit vreemde valuta bestaat oefent een zware druk uit op de totale uitstaande schuld. Deze schuld bedroeg gemiddeld USD 1.853,3 miljoen over de periode 2017- juni 2020. De toename van de binnenlandse ultimo juni 2020 heeft deze druk iets verminderd. Aan het eind juni was de schuld verhouding 54% buitenlands- en 46% binnenlandse schuld.

Tabel II.2.10: Bruto binnenlandse en buitenlandse schuld 2017 - juni 2020 op kasbasis (USD en SRD miljoen)

Omschrijving	2017*	2018*	2019*	juni 2020*
Binnenlandse schuld	720.4	775.7	997.3	1,728.9
Buitenlandse schuld	1,682.7	1,715.4	1,987.0	2,028.0
Totaal in USD miljoen	2,403.1	2,491.2	2,984.4	3,756.9
Totaal in SRD miljoen	17,987.3	18,733.6	22,442.6	28,251.6
Gehanteerde WK	7.485	7.52	7.52	7.52

Bron: Bureau voor de Staatsschuld/ *Voorlopige cijfers.

De opmaak en presentatie van de schuld is vanaf mei 2016 op basis van de gewijzigde Wet op de Staatsschuld.

Op 3 februari 2017 is er een amendement op de Wet op de Staatsschuld gepubliceerd. Deze houdt in dat in een periode van specifieke economische omstandigheden, zoals negatieve groei van het nominale BBP en/of stijging van de wisselkoers, het de Minister van Financiën is toegestaan het wettelijke obligoplafond te overschrijden. De vaststelling van de schuldratio vindt vanaf december 2016 op basis van deze wijziging plaatst. Ook de presentatie van de staatsschuld is vanaf die datum aangepast. De Minister van Financiën is, conform artikel 8 uit de wet op de staatsschuld (S.B. 2002 no.27), vanaf juni 2017 begonnen met de kwartaal publicaties van de staatsschuld. De reeds gepubliceerde schuld ratio's worden vanaf dat moment niet meer gecorrigeerd. Onderstaand tabel toont de schuld/BBP ratio's over de periode 2017 – juni 2020.

Tabel II.2.11: Schuld-BBP ratio's op basis van de schulddefinitie in de Wet op de Staatsschuld

Ratio's	Obligo plafond	2017	2018	2019	juni 2020
Berekende ratio's					
Buitenlandse schuld/BBP mp	35%	61%	56%	57%	59%
Binnenlandse schuld/ BBP mp	25%	26%	25%	29%	50%
Totale schuld/BBP mp	60%	87%	81%	86%	109%
Gehanteerde BBP en wisselkoersen					
BBP lopende mp in SRD miljoen		20,420.2	22,977.9	25,806.0	25,806.0
WK SRD/USD eind periode		7.485	7.52	7.52	7.52

Bron: Bureau voor de Staatsschuld.

Schuld/BBP ratio's op basis van de publicaties per eind van de respectieve jaren.

Credit Rating

Na een verbetering van de credit rating door Fitch Ratings in februari 2018 van B- met een negatieve outlook naar B- met een stabiele outlook, heeft dit bureau de kredietwaardigheid van Suriname aangepast in september 2019 waarbij de outlook van zowel de binnenlandse- als de buitenlandse schuld toen een negatief outlook hebben gehad. In de periode januari tot juli 2020 heeft dit bureau de lange termijn buitenlandse kredietwaardigheid van Suriname tot drie keren toe gedowngrade, te weten:

- Op 16 januari naar 'CCC', vanwege verslechterde schuld dynamieken en externe liquiditeiten.

- Op 2 juli naar 'C', vanwege de aankondiging van de Staat om een verzoek te doen aan de Oppenheimer & Co. INC voor uitstel van de betaling die op 30 juni zou vervallen.
- Op 13 juli naar 'RD', deze is op 16 juli weer geupgrade naar 'CC'. De downgrade had te maken met de goedkeuring van de Oppenheimer & Co. INC voor uitstel van betaling. De upgrading heeft plaats gehad na de voltooiing van de herstructurering van de obligatie van USD 125,0 miljoen en de betaling van de rente.

Ook S&P Global Ratings en Moody's hebben de buitenlandse kredietwaardigheid van Suriname naar respectievelijk 'CCC' met een stabiele outlook en 'Caa3' met een negatieve outlook, verlaagd in het jaar 2020. De redenen voor deze verlagingen kwamen neer op dat van Fitch Ratings.

Aflossingen en interest betalingen op de Staatsschuld

De binnenlandse schuldenlast was het hoogst ultimo 2018 vanwege aflossingen en rentebetalingen op schatkistpapier en aflossingen op schulden bij de commerciële banken. In hetzelfde jaar waren de buitenlandse aflossingen ook hoog mede vanwege de aflossing van de obligatie uitgegeven in december 2017 van totaal USD 46,5 miljoen. De binnenlandse schuldenlast vertoont na 2018 nog een hoog niveau en bedraagt aan het eind van de eerste helft van 2020 SRD 719,2 miljoen vanwege de aflossingen van de korte termijn leningen bij de commerciële banken van totaal EURO 80,0 miljoen. De buitenlandse schuldenlast is in 2019 nagenoeg gehalveerd, dit heeft geresulteerd in de achterstallige betalingen. De totale buitenlandse schuldenlast per 30 juni 2020 bedroeg USD 51,2 miljoen.

In tabel II.2.12 wordt een overzicht gegeven van de totale binnen- en buitenlandse schuldenlast in de periode 2017 – juni 2020

Tabel II.2.12. Betaalde schuldenlast 2017- juni 2020 op kasbasis (USD en SRD miljoen)

Omschrijving	2017	2018	2019	juni 2020
Binnenlandse schuldenlast in SRD miljoen				
Interest betalingen	241.5	305.0	222.8	13.5
Aflossingen	351.4	484.7	427.1	705.8
Totale binnenlandse schuldenlast	592.9	789.7	649.9	719.2
Buitenlandse schuldenlast in USD miljoen				
Interest betalingen	77.5	87.6	88.6	39.5
Aflossingen	53.7	139.7	81.5	11.7
Totale buitenlandse schuldenlast	131.3	227.3	170.1	51.2
Totale schuldenlast				
Totale schuldenlast in USD miljoen	210.1	332.3	256.5	146.8
Totale schuldenlast in SRD miljoen	1,580.1	2,499.0	1,928.9	1,103.9
WK SRD/USD	7.52	7.52	7.52	7.52

Bron: Bureau voor de Staatsschuld, CBvS.

De omrekening van de schuldenlast in SRD en omgekeerd geschiedt volgens de wisselkoers van de CBvS per eind van het jaar.

II.3 De ontwikkeling van productie, inkomen, prijzen, geselecteerde lonen en werkgelegenheid

II.3.1 Productie en inkomen 2015 – 2019

De belangrijkste graadmeter voor de productie in een land gedurende een bepaalde periode is het Bruto Binnenlands Product (BBP of GDP). Tevens zijn het Nationaal Product, het Nationaal Inkomen, Nationaal Inkomen per Capita en het Beschikbaar Inkomen in lopende prijzen van zeer groot belang. Bovengenoemde macro economische grootheden zullen over de periode 2015 tot en met 2019 worden gezien. Daarnaast zal het BBP in constante zin worden belicht.

Het Bruto Binnenlands Product (BBP) en het Bruto Nationaal Product (BNP), kunnen in principe volgens drie methoden worden gemeten³. Het Algemeen Bureau voor de Statistiek (ABS) hanteert voor het berekenen van het Bruto Binnenlands Product voornamelijk de productiemethode. Deze methode gaat uit van basisprincipes die zijn vastgelegd in de "System of National Accounts" (SNA). Dit is een systeem dat gezien kan worden als een draaiboek voor het samenstellen van de Nationale Rekeningen. De nieuwste versie op dit stuk is de "SNA-2008", een ingrijpende revisie van SNA-93, welke tot en met februari 2008 in gebruik is geweest. Dit systeem wordt internationaal aanbevolen en ook ons land houdt zich zoveel als mogelijk hieraan, ofschoon wij evenals vele andere zogenaamde ontwikkelingslanden nog in het overgangsproces van SNA-1993 naar SNA-2008 zitten. Suriname heeft met technische assistentie van CARTAC in maart 2012 de transitie van SNA-1968 naar SNA-1993 voltooid en heeft in overeenstemming met afspraken binnen de CARICOM (basisjaar 2005 of zo dicht mogelijk hierbij) zijn basisjaar verlegd naar 2007. De planning is om nog dit jaar de basis te verleggen van het jaar 2007 naar het jaar 2015 gepaard gaande met de overstap van SNA-1993 naar SNA-2008.

Het BBP zal zowel in nominale als in reële zin gepresenteerd worden, met daaraan gekoppeld een beschrijving van de ontwikkeling van het BBP en andere belangrijke macro economische indicatoren. In tabel 1.1 zal de ontwikkeling van het Bruto Binnenlands Product, het Bruto Nationaal Inkomen (BNI, ook wel Bruto Nationaal Product, BNP genoemd), Beschikbaar Nationaal Inkomen en het Nationaal Inkomen per capita waar mogelijk zowel in lopende als in constante prijzen over de periode 2015 tot en met 2019 worden aangegeven.

Opgemerkt dient te worden dat het Bruto Binnenlands Product uitgedrukt kan worden in zowel "basic prices" (basisprijzen, voorheen factorkosten) als "market prices" (marktprijzen). De gedachte achter "basic prices" is dat de door de producent (bedrijven, financiële instellingen, niet financiële instellingen en andere relevante actoren binnen de economie) voortgebrachte productie (goederen en diensten), wordt uitgedrukt in productiekosten.

³ Het gaat om de Productiemethode, de uitgavenmethode (ook wel bestedingsmethode genoemd) en de inkomensmethode

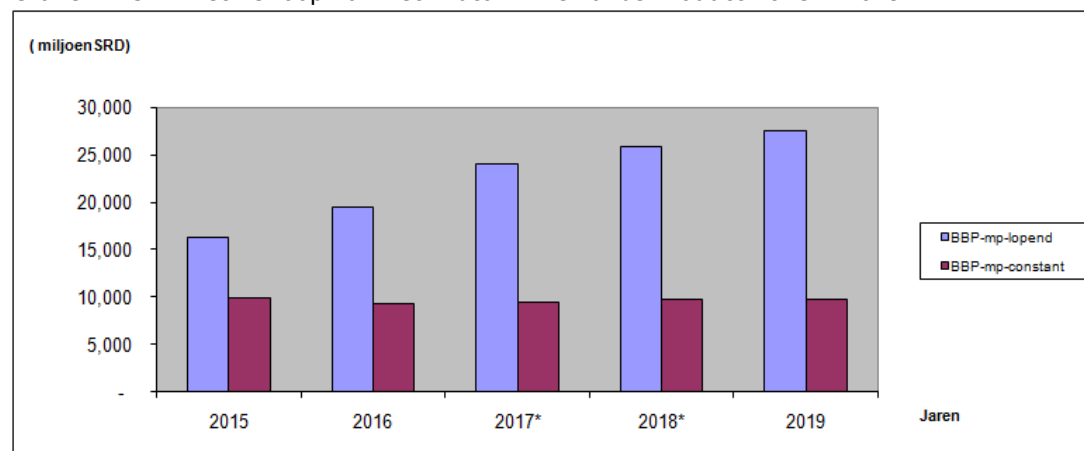
De term "market prices" (marktprijzen) wordt gehanteerd om aan te geven dat de door de producenten voortgebrachte goederen en diensten op een markt worden afgezet en daardoor dient er dus een marktprijs voor te worden betaald. Het verschil tussen "basic prices" en "market prices" zit in prijsverlagende subsidies en prijsverhogende indirecte belastingen.

Tabel II.3.1: De ontwikkeling van geselecteerde macro-economische indicatoren⁴
2015-2019 (SRD duizend)

Macro Economische indicatoren	2015	2016	2017*	2018*	2019*
Bruto Binnenlands Product-basisprijzen (BBP, basisprijzen-bp)	14,771,851	18,178,960	22,539,241	23,902,168	25,401,365
BBP (basisprijzen; 2007=100)	8,884,592	8,390,626	8,538,483	8,758,764	8,782,259
Bruto Binnenlands Product=marktprijzen (BBP, marktprijzen-mp)	16,357,181	19,489,360	24,081,641	25,854,568	27,574,565
BBP (marktprijzen, 2007 = 100)	9,853,540	9,305,701	9,469,684	9,713,989	9,740,045
Bruto Nationaal Inkomen (basisprijzen)	14,726,059	17,125,648	19,564,541	20,986,231	22,294,853
Bruto Nationaal Inkomen (marktprijzen)	16,311,389	18,436,048	21,106,941	22,938,631	24,468,053
Beschikbaar Inkomen	16,536,217	19,080,442	21,859,676	23,711,448	25,142,597
Mid-Jaarlijkse Bevolking	567,291	575,763	583,400	590,100	598,000
Nationaal Inkomen per Capita in SRD	28,753	32,020	36,179	38,872	40,916

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek/ *Voorlopige cijfers.

Grafiek II.3.1: Het verloop van het Bruto Binnenlands Product 2015 – 2019

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

De ontwikkeling van het reële Bruto Binnenlands Product nader bekeken

Bij de analyse van de macro-economische indicatoren zijn de ontwikkelingen in reële zin heel belangrijk omdat er aangegeven kan worden of er wel of geen sprake is geweest van groei in de economie over een bepaalde periode. Het Bruto Binnenlands Product in reële zin geeft aan "wat de economie over een bepaalde periode heeft gepresteerd". Op basis van de uitkomst kan eventueel worden aangegeven welke factoren binnen de verschillende economische

⁴ Het Statistiekbureau van Suriname presenteert de resultaten slechts in de nationale munt. Wie de resultaten in bijvoorbeeld USD wil weten heeft diverse opties: wisselkoersen (officieel of anderszins) of koopkrachtpariteiten (PPP).

sectoren al dan niet hiertoe hebben bijgedragen. De ontwikkeling van het Bruto Binnenlands Product in reële zin in de beschouwde periode geeft ons het volgende beeld:

Tabel II.3.2: De ontwikkeling van het reële Bruto Binnenlands Product 2015-2019 (SRD duizend)

Bruto Binnenlands Product (2007=100)	2015	2016	2017*	2018*	2019*
Basisprijzen	8,884,592	8,390,626	8,538,483	8,758,764	8,782,259
Groei per jaar	-3.0	-5.6	1.8	2.6	0.3
Marktprijzen	9,853,540	9,305,701	9,469,684	9,713,989	9,740,045
Groei per jaar	-3.4	-5.6	1.8	2.6	0.3

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek/ *Voorlopige cijfers.

Het Bruto Binnenlands Product in reële zin betekent dat de invloed van de prijzen zoveel als mogelijk is uitgeschakeld, waardoor het accent wordt gelegd op de feitelijke productie in een bepaalde periode. Op sectoraal niveau verkrijgen we het volgende beeld.

Tabel II.3.3: De ontwikkeling van het Bruto Binnenlands Product in constante zin (2007=100), verdeeld naar diverse sectoren en componenten (SRD duizend)

Sectoren en/of componenten	2015	2016	2017*	2018*	2019*
Primaire sector (1)	1,644,249	1,610,287	1,960,286	1,944,923	1,895,982
Secundaire sector (2)	2,545,920	2,537,769	2,959,300	3,165,161	3,088,184
Tertiaire sector (3)	3,656,641	3,227,840	2,723,204	2,738,726	2,831,336
Overheid (a)	1,037,782	1,014,729	895,693	909,955	966,757
BBP Basisprijzen	8,884,592	8,390,625	8,538,483	8,758,764	8,782,259
Indirecte belastingen minus Subsidies	968,947	915,075	931,201	955,224	957,787
BBP Marktprijzen	9,853,540	9,305,700	9,469,684	9,713,989	9,740,045

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek / *Voorlopige cijfers.

(a): Inclusief Productieve diensten en Onderwijs en Gezondheidszorg.

Tabel II.3.4: De procentuele bijdragen van diverse sectoren en componenten aan het Bruto Binnenlands Product in constante zin (2007=100)

Sectoren en/of componenten	2015*	2016*	2017*	2018*	2019*
Primaire sector (1)	16.7	17.3	20.7	20	19.5
Secundaire sector (2)	25.8	27.3	31.3	32.6	31.7
Tertiaire sector (3)	37.1	34.7	28.8	28.2	29.1
Overheid (a)	10.5	10.9	9.5	9.4	9.9
BBP-Basisprijzen	90.2	90.2	90.2	90.2	90.2
Indirecte Belastingen minus Subsidies	9.8	9.8	9.8	9.8	9.8
BBP-Marktprijzen	100	100	100	100	100

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek / *Voorlopige cijfers.

(a): Inclusief Productieve diensten en Onderwijs en Gezondheidszorg.

Legenda: (1) Primair: Landbouw, Veeteelt, Bosbouw, Visserij, Mijnbouw.

(2) Secundair: Industrie, Elektriciteit, Gas en Water voorziening, Constructie.

(3) Tertiair: Handel, Hotels & Restaurants, Transport en Communicatie, Financiële instellingen, Zakelijke diensten, Onderwijs, Gezondheidszorg, Gemeenschapsdiensten, Sociale en Persoonlijke diensten.

In de beschouwde periode 2015-2019, hebben de secundaire en de tertiaire sector afwisselend het grootste aandeel.

Tabel II.3.5: De procentuele jaar op jaar mutaties van diverse sectoren en componenten van het Bruto Binnenlands Product in constante zin (2007= 100)

Sectoren	2015-2016	2016-2017*	2017*-2018*	2018*-2019*
Primaire sector (1)	-2.1	21.7	-0.8	-2.5
Secundaire sector (2)	-0.3	16.6	7	-2.4
Tertiaire sector (3)	-11.7	-15.6	0.6	3.4
Overheid (a)	-2.2	-11.7	1.6	6.2
BBP-Basisprijzen	-5.6	1.8	2.6	0.3
Indirecte Belastingen minus Subsidies	-5.6	1.8	2.6	0.3
BBP-Marktprijzen	-5.6	1.8	2.6	0.3

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek / *Voorlopige cijfers.

(a): Inclusief Productieve diensten en Onderwijs en Gezondheidszorg.

In de periode onder beschouwing heeft de tertiaire sector het slechtst gepresteerd en was de subperiode 2015/2016 kennelijk de moeilijkste voor de gehele economie: er was een krimp van bijna 6%.

II.3.2 Buitenlandse handel (in goederen) 2016.1 - 2020.2

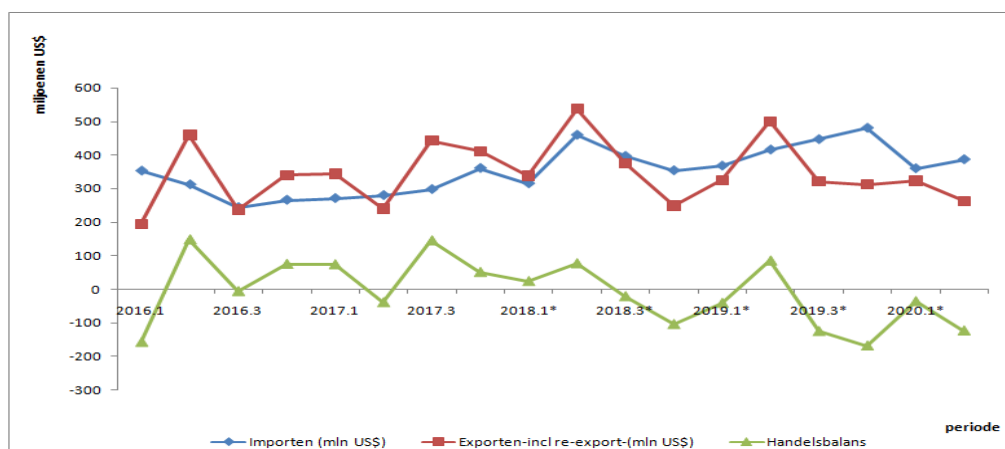
In tabel 2.1 zijn de handelscijfers opgenomen over de periode 2016 – 2020 op kwartaalbasis. Als we kijken naar de beschouwde periode merken wij op dat de grootste positieve handelsbalans in het 2^e kwartaal van 2016 (circa 148 miljoen USD) is en het grootste negatieve handelsbalans in 4^e kwartaal 2019 (circa 168 miljoen USD)

Tabel II.3.6: Importen, Exporten en Handelsbalans van Suriname op kwartaalbasis 2016.1 – 2020.2 (in USD)

Jaar	Importen	Exporten ¹⁾	Handelsbalans
2016.1	353,016,680	196,147,474	-156,869,206
2016.2	312,118,121	460,289,505	148,171,383
2016.3	244,244,431	238,014,133	-6,230,298
2016.4	265,531,107	340,832,065	75,300,958
2017.1	271,121,305	344,831,358	73,710,054
2017.2	280,147,226	241,108,553	-39,038,672
2017.3	297,620,890	442,858,076	145,237,186
2017.4	360,585,021	412,221,467	51,636,446
2018.1*	315,112,517	338,993,003	23,880,486
2018.2*	460,274,830	537,757,837	77,483,007
2018.3*	397,488,021	376,296,747	-21,191,274
2018.4*	354,022,155	249,769,563	-104,252,591
2019.1*	367,803,894	325,946,501	-41,857,393
2019.2*	416,326,234	500,928,335	84,602,101
2019.3*	446,784,258	321,572,352	-125,211,907
2019.4*	480,535,586	312,518,376	-168,017,210
2020.1*	360,327,018	323,942,091	-36,384,928
2020.2*	387,145,891	263,169,552	-123,976,339

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek (gebaseerd op ASYCUDA) / *Voorlopige cijfers.

1): inclusief weder-exporten.

Grafiek II.3.2: Importen, Exporten (¹inclusief weder-exporten) en handelsbalans 2016.1 - 2020.2

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Tabel II.3.7: Importen, Exporten en Handelsbalans van Suriname naar Handelsblok, 2016 en 2017 (in USD)

Handelsblok	Jaarcijfer 2016			Jaarcijfer 2017		
	Importen	Exporten	Balans	Importen	Exporten	Balans
ASEAN	26,241,468	15,314,851	-10,926,616	28,697,435	24,568,534	-4,128,901
CARICOM	273,347,196	172,822,088	-100,525,108	206,205,975	197,972,696	-8,233,279
EU	241,745,381	156,171,180	-85,574,201	266,810,747	200,510,969	-66,299,778
MERCOSUR	31,978,494	4,892,786	-27,085,708	33,311,214	6,484,710	-26,826,504
NAFTA	346,757,246	33,310,111	-313,447,135	401,758,074	35,310,816	-366,447,258
UC	254,840,553	852,772,160	597,931,607	272,690,996	976,171,729	703,480,733
Totaal	1,174,910,339	1,235,283,176	60,372,838	1,209,474,442	1,441,019,445	231,545,014

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek (gebaseerd op ASYCUDA).

Exporten zijn inclusief weder-exporten.

Tabel II.3.8: Importen, Exporten en Handelsbalans van Suriname naar Handelsblok, 2018 en 2019 (in USD)

Handelsblok	Jaarcijfer 2018			Jaarcijfer 2019		
	Importen	Exporten	Balans	Importen	Exporten	Balans
ASEAN	28,091,957	28,776,379	684,422	32,357,580	32,984,706	627,126
CARICOM	301,086,178	268,773,505	-32,312,674	350,576,682	161,686,811	-188,889,871
EU	284,448,859	141,226,948	-143,221,911	336,526,352	176,905,226	-159,621,126
MERCOSUR	35,704,332	17,539,842	-18,164,490	90,902,602	45,681,917	-45,220,685
NAFTA	470,385,858	57,123,262	-413,262,596	495,155,926	40,133,378	-445,022,548
UC	407,180,338	989,377,213	582,196,876	405,930,830	1,003,573,524	597,642,694
Totaal	1,526,897,522	1,502,817,150	-24,080,372	1,711,449,972	1,460,965,563	-250,484.41

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek (gebaseerd op ASYCUDA).

Exporten zijn inclusief weder-exporten.

Tabel II.3.9: Importen, Exporten en Handelsbalans van Suriname naar Handelsblok, 1^e en 2^e kwartaal 2020 (in USD)

Handelsblok	1e kwartaal 2020			2e kwartaal 2020		
	Importen	Exporten	Balans	Importen	Exporten	Balans
ASEAN	6,883,090	5,902,817	-980,273	6,678,514	6,759,159	80,645
CARICOM	51,392,667	35,393,059	-15,999,608	124,010,508	41,178,019	-82,832,489
EU	81,581,302	27,514,653	-54,066,649	76,762,132	88,776,066	12,013,934
MERCOSUR	14,962,898	16,526,416	1,563,518	13,336,675	9,702,635	-3,634,040
NAFTA	100,424,619	15,160,967	-85,263,652	84,500,430	89,463,404	4,962,974
UC	105,082,442	223,444,179	118,361,737	81,857,633	27,290,270	-54,567,363
Totaal	360,327,018	323,942,091	-36,384,928	387,145,891	263,169,552	-123,976,339

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek (gebaseerd op ASYCUDA).

Exporten zijn inclusief weder-exporten.

Tabel II.3.10: De top-10 Exportlanden van Suriname, jaarcijfers 2018 en 2019 en kwartaalcijfers 2020.1 en 2020.2 (waarde in USD)

	2018	2019	2020.1	2020.2
1	Switzerland	United Arab Emirates	United Arab Emirates	United States of America
2	United Arab Emirates	Switzerland	Switzerland	Netherlands
3	Hong Kong	Belgium	Belgium	Trinidad and Tobago
4	Guyana	Guyana	Trinidad and Tobago	Belgium
5	Trinidad and Tobago	Jamaica	United States of America	United Arab Emirates
6	Belgium	China	Jamaica	Jamaica
7	Singapore	France	China	China
8	Jamaica	United States of America	Netherlands	Vietnam
9	Netherlands	Netherlands	Guyana	Guyana
10	United States of America	Singapore	Vietnam	India
(a) Top 10 Totaal	1,292,146,729	1,275,920,886	286,733,350	240,421,311
(b) Overall Totaal	1,502,817,150	1,460,965,563	323,942,091	263,169,552
(a) als % van (b)	86	87.3	88.5	91.4

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Exporten zijn inclusief weder-exporten.

Tabel II.3.11: De top-10 Importlanden van Suriname, jaarcijfers 2018 en 2019 en kwartaalcijfers 2020.1 en 2020.2 (waarde in USD)

	2018	2019	2020.1	2020.2
1	United States of America	United States of America	United States of America	United States of America
2	Trinidad and Tobago	Netherlands	Netherlands	Antigua
3	Netherlands	Trinidad and Tobago	China	Netherlands
4	China	China	Trinidad and Tobago	Trinidad and Tobago
5	Mauritania	Antigua	India	China
6	Japan	Japan	Japan	Saint Lucia
7	Antigua	Saint Lucia	Belgium	Virgin Islands (US)
8	Brazil	Brazil	Brazil	Japan
9	Panama	Belgium	Canada	Brazil
10	Germany	Canada	Panama	Belgium
(a) Top 10 Totaal	1,204,508,289	1,316,866,621	282,093,616	302,613,107
(b) Overall Totaal	1,526,897,522	1,711,449,972	360,327,018	387,145,891
(a) als % van (b)	78.9	76.9	78.3	78.2

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

II.3.3 De ontwikkeling van de prijzen

Het Consumentenprijsindexcijfer (CPI)

Het Consumentenprijsindexcijfer (CPI) geeft de ontwikkeling aan van de kleinhandelsprijzen van een vast pakket van goederen en diensten (basispakket) vanaf een bepaalde periode (de basisperiode). Suriname's CPI is bij benadering een zogenaamde Laspeyres index, hierbij wordt uitgegaan van een vast pakket en de gewichten uit de basisperiode. Het totale CPI cijfer is een samengesteld indexcijfer. Elk item (dat wil zeggen product of dienst) in het pakket wordt gewogen naar belangrijkheid (in de basisperiode) van de uitgaven aan dat specifieke item.

Het basispakket waarop de cijfers uit tabel II.3.12 zijn gebaseerd, bestaat uit 316 items en de prijzen worden gemeten bij circa 630 meetpunten, die verspreid zijn over 7 districten, ingedeeld in 5 domeinen namelijk: Paramaribo & Wanica (bij circa 170 meetpunten); Nickerie, inclusief Wageningen, (bij circa 115 meetpunten); Coronie & Saramacca (bij circa 105 meetpunten); Commewijne (bij circa 120 meetpunten) en in Para (bij circa 120 meetpunten).

Tabel II.3.12: Consumenten Prijs Indexcijfer & Inflatie, juli 2019 tot en met juli 2020: Paramaribo & Wanica, Nickerie, Saramacca & Coronie, Commewijne en Para, (Basisperiode april-juni 2016=100)

Periode	1	2	3	4	5	6	7	8	10-Sep	11	12	Totaal	I(t,t-1)	I(t,t-12)	Gem/ Gem
Juli'19	157.5	169.2	123.9	111.8	142.7	133.3	143	139.8	146.5	154.4	152.7	140.7	0.2	4.3	.
Augustus	158.4	169.5	129.7	111.9	142.8	133.3	142.6	139.8	146.7	155.6	153.2	141.2	0.4	4	.
September	160.5	171.1	130.3	112.3	143.4	133.3	141	139.8	147.5	157.9	153.8	141.9	0.5	4	.
Oktober	161	172.4	134.6	112.4	146.4	133.3	142.5	139.8	148	160.9	155.2	142.8	0.6	4.3	.
November	161.6	173.6	135.2	112.4	146.8	135.6	141.9	139.8	148.6	165.6	155.5	143.2	0.3	4.3	.
December	161.6	176.8	135.3	113	147	136.7	140.9	139.8	149.8	166	155.7	143.4	0.1	4.2	##4.4
Januari'20	163.2	182.9	135.3	113.1	148.2	137	141.1	139.8	151.7	167.2	157.1	144.3	0.7	4.2	.
Februari	167.1	193.5	139.3	113.7	157.5	137.8	145.6	141.7	161.4	169.7	160.9	147.9	2.5	7	.
Maart	188.8	226.6	155	115.9	185.8	139.5	158.2	148.5	183.5	190.2	181.1	162.6	9.9	17.6	.
April	210.1	241	159.2	116.4	207.6	140.3	174.2	150.2	196	196.3	200.7	175.3	7.8	26	.
Mei	224	258.3	169.2	119.5	220.1	142.6	177.1	150.4	206.9	203.8	212.4	183.8	4.8	31.5	.
Juni	234.6	270.8	177.4	120.9	229	142.7	178.1	151.5	210.7	207.1	223.1	189.7	3.3	35.2	12.3
Juli*	244.2	278	178.4	121.2	246.8	142.9	178.6	151.7	221.2	210.1	224.4	194.5	2.5	38.3	15.2

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek/ *Voorlopige cijfers.

$I(t,t-1)$ = Maandinflatie, Variatie tussen twee opeenvolgende maanden.

$I(t,t-12)$ = Variatie tussen de maand in het lopende jaar en dezelfde maand van het jaar daarvoor.

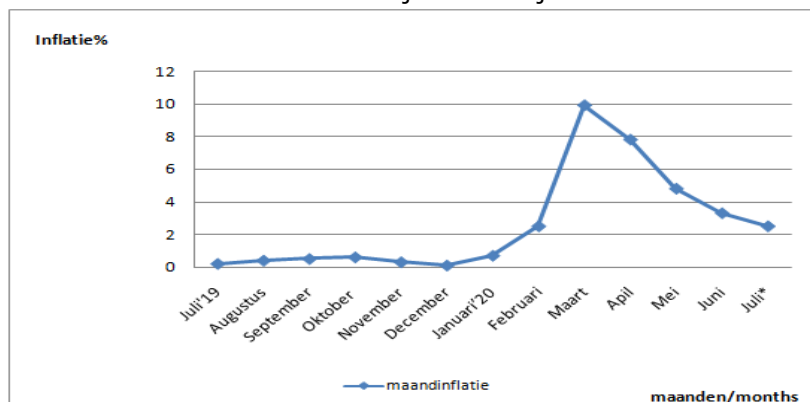
Gem/Gem, Gemiddelde van de laatste twaalf (12) maanden vergeleken met het gemiddelde van de voorgaande twaalf (12) maanden.

10-maandsinflatie (Berekeningen zonder de data voor de maanden mei en juni).

Legenda

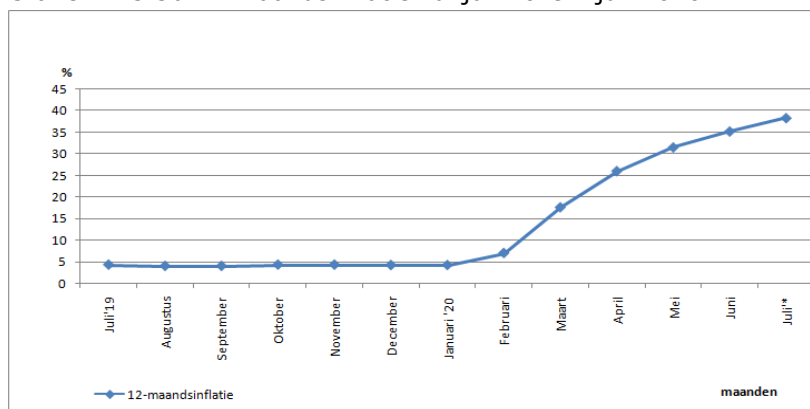
	Hoofdgroepen	Gewichten (per 1000) apr-jun 2016
1	Voeding en Niet Alcoholische Dranken	313
2	Alcoholische Dranken en Tabak	18
3	Kleding en Schoeisel	39
4	Huisvesting en Nutsvoorzieningen	229
5	Woninginrichting	52
6	Gezondheidszorg	47
7	Transport	123
8	Communicatie	43
9/10	Recreatie, Cultuur en Onderwijs	34
11	Buitenshuis Eten	8
12	Overige Goederen en Diensten	94
	Totaal/Total	1000

Grafiek II.3.3a: Maandinflatie % juli 2019 - juli 2020

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Grafiek II.3.3b: 12-Maandsinflatie % juli 2019 - juli 2020

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Het 12-maandsinflatiecijfer is vanaf maart 2020 in een versnelling geraak

Het Bouwprijsindexcijfer (BPI)

De Bouwprijsindex (BPI) is een maat voor de gemiddelde verandering in een vast pakket van goederen en diensten voor bouwwerkzaamheden betreffende: huizenbouw, utiliteitsbouw en civieltechnische werken. Er zitten 107 items – verdeeld over 16 hoofdgroepen – in Suriname’s BPI pakket en prijsopnames worden verricht in Paramaribo en Wanica, bij 50 meetpunten opgenomen.

Tabel II.3.13: Bouwprijsindexcijfers en inflatie, jaarcijfers 2016 - 2019 (2015=100)

Jaar	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	Totaal	Inflatie
2016	160.4	124.7	169.3	110.8	102.5	177.8	107	141.3	147.3	143.2	142.4	185.8	140.5	143.8	152.1	140.5	40.5
2017	195.5	173.2	210	174.9	173	205.2	139	208.6	177.8	173.4	149.6	215.2	180.2	170.2	188.1	176.1	25.4
2018	199.3	181.2	220	188	173	218.9	164.5	219.4	178.7	178.2	164.5	218.8	189.8	185	198.7	185.6	5.4
2019	221.8	184.5	246.9	192.1	180	221.8	188.9	220.6	194.4	182.1	180.4	234.6	190.3	194.8	202.5	198.1	6.7

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

NR	HOOFDGROUP	GEWICHT / WEIGHT %
1	STAAL EN BETON WERKEN	13.50
2	METSEL EN STORTINGSWERKEN	12.38
3	TEGEL WERKEN	2.34
4	TIMMER WERKEN	5.07
5	LOODGIETERSWERKEN	1.95
6	GLASWERKEN	0.42
7	HANG EN SLUIT WERKEN	0.61
8	SANITAIR	1.22
9	SCHILDERWERKEN	0.68
10	CONSERVERINGEN	0.38
11	BESTRATINGSWERKEN	13.35
12	WATERLEIDING INSTALLATIE	0.17
13	AFVOERINGS WERKEN	0.38
14	ELECTRA	2.47
15	OVERIG	3.39
16	ARBEID	41.73
		100.00

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek, afdeling Bedrijvenstatistiek.

Noot: Voor Arbeid worden er geen prijsopnames gebruikt, maar wordt het aandeel constant gehouden.

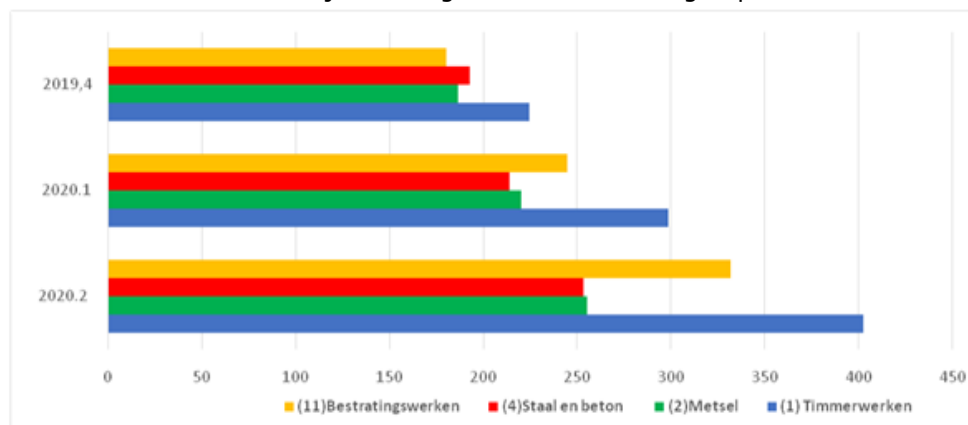
Tabel II.3.14: Kwartaal Bouwrijndexcijfers en inflatie, 2019.1 - 2020.2 (2015=100)

Period(e)	Hoofdgroep															Totaal	Inflatie
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15		
2019.1	218.6	182.4	244	191.2	179	217.1	185.9	219.4	187.6	181.5	180.3	232.9	187.3	193.5	198.7	196.1	.
2019.2	219.6	183.3	245.7	191.9	180.3	219.8	187.5	219.4	189.6	181.8	180.3	233.4	187.7	194.1	198.7	196.8	0.4
2019.3	224.4	185.9	250	192.7	180.3	224.2	190.7	221.4	191.7	182.3	180.5	235.8	192.9	195.2	201.2	199.1	1.2
2019.4	224.8	186.6	251.3	192.8	180.3	226.4	191.6	222.3	191.8	182.9	180.5	236.2	193.4	196.3	211.5	200.1	0.5
2020.1	298.6	220.3	279.9	213.8	214.3	260.8	225.8	262	218	221	244.8	249.8	272.9	233.2	222.1	248	23.9
2020.2	402.4	255.3	335.3	253.3	281.1	369.4	346.5	348	249.9	336	331.5	349.8	352.8	325.2	276.9	320.1	29.1

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek, afdeling Bedrijvenstatistiek.

De gemiddelde prijzen in de bouw zijn in het tweede kwartaal 2020 ten opzichte van eerste kwartaal 2020 met 29,1% gestegen. Als het tweede kwartaal van 2020 met het tweede kwartaal van 2019 wordt vergeleken is de stijging 62,7%.

Grafiek II.3.3c: Kwartaalcijfers van geselecteerde hoofdgroepen 2019.4 - 2020.2

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

De BBP-deflator 2015-2019

De BBP-deflator is een maatstaf voor de prijsveranderingen in de gehele economie. Het wordt berekend door het nominale BBP te delen door het reële BBP.

De jaarlijkse procentuele verandering in de BBP-deflator is een indicatie voor de jaarinflatie. Deze inflatie wordt ook wel: "Economy-wide inflation" genoemd. De Inflatie gemeten middels de BBP-deflator en de inflatie gemeten middels CPI zijn conceptueel dus niet aan elkaar gelijk. Een numerieke gelijkheid is wel mogelijk. De BBP-deflator geeft de prijsveranderingen weer in het BBP, terwijl de CPI inflatie wordt gemeten door voor een vast pakket (basispakket) van enkele honderden goederen en diensten maandelijks meer dan 6000 prijsopnames te verrichten. De CPI heeft uitsluitend betrekking op consumentengoederen. De BBP-deflator heeft betrekking op consumentengoederen, kapitaalgoederen, voorraden, etcetera.

Een belangrijk voordeel van de BBP deflator is dat de gehele economie wordt bestreken, maar daartegenover staat een belangrijk nadeel: het cijfer is voor Suriname vooralsnog alleen jaarlijks beschikbaar, terwijl het cijfer voor landen die kwartaal BBP schattingen produceren op kwartaalbasis beschikbaar is. Dat is nog altijd minder frequent dan een maandelijks CPI. Los van de BBP-deflator voor de gehele economie kan er natuurlijk per sector (primair, secundair, tertiair, Overheid) een deflator worden uitgerekend en zelfs per bedrijfstak!

In deze beperken wij ons tot de totale BBP-deflator, welke we qua mutaties vergelijken met de CPI en BPI.

Tabel II.3.15: BBP-deflator 2016-2019, deflator inflatie en CPI inflaties 2015-2019⁵

	2016*	2017*	2018*	2019*
BBP-deflator	209	254	266	283
Deflator Inflatie	26.2	21.4	4.7	6.4
CPI inflatie-gem	55.5	22	6.8	4.4
CPI inflatie-dec	52.4	9.2	5.4	4.2
BPI inflatie	40.5	25.4	5.4	6.7

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek, afdeling Bedrijvenstatistiek.

II.3.4 Geselecteerde looninformatie

Hierin wordt aandacht geschonken aan arbeidskosten (lonen, salarissen plus sociale lasten). Onderstaand wordt aandacht geschonken aan de ontwikkelingen van de bruto arbeidskosten bij geselecteerde sectoren. De bruto arbeidskosten als kostenpost voor de werkgever(s) geven niet aan wat de werknemer over houdt in zijn loonzakje.

⁵Aangezien we mutaties vergelijken hoeft de CPI niet te worden omgerekend. Indien men niveaus wil vergelijken zal de CPI omgerekend moeten worden naar basisjaar 2007, het basisjaar voor de Nationale Rekeningen.

Tabel II.3.16a: Indices van Nominale Bruto Arbeidskosten bij grote bedrijven voor geselecteerde ISIC hoofdgroepen per jaar, 2015– 2019 (2007=100)

Jaar	C	D	E	F	G	H	I	J	L	O
2015	217	234	183	157	148	136	162	192	261	201
2016*	372	290	192	166	175	175	175	224	263	208
2017*	477	335	212	180	204	185	202	256	285	247
2018*	442	413	204	204	218	190	210	297	333	296
2019*	436	423	296	221	224	200	196	304	319	387

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek/ *Voorlopige cijfers.

Tabel II.3.16b: Indices van Reële Arbeidskosten bij grote bedrijven voor geselecteerde ISIC hoofdgroepen en CPI per jaar, 2015– 2019

Jaar	CPI	C	D	E	F	G	H	I	J	L	O
2015	170.5	127	137	107	92	87	80	95	113	153	118
2016*	265.1	140	109	72	63	66	66	66	84	99	78
2017*	323.5	148	103	66	56	63	57	62	79	88	76
2018*	347.1	127	119	59	59	63	55	60	86	96	85
2019*	361.1	121	117	82	61	62	55	54	84	88	107

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek, afdeling Bedrijvenstatistieken.

ISIC rev.3

- C Mijnbouw
- D Fabricage
- E Electriciteit, Gas en Water
- F Constructiewerken
- G Groot- en kleinhandel, Reparatie van Motorvoertuigen, Motorfietsen en Persoonlijke en Huishoudelijke goederen
- H Hotels en Restaurants
- I Transport, Opslag en Communicatie
- J Financiële Bemiddeling
- L Overheid
- O Overige Gemeenschap-, Sociale- en Persoonlijke Diensten

Alle nominale cijfers zijn gedurende 2015-2019 gestegen en wel met percentages tussen circa 20% (bedrijfstak I: Transport, Opslag en Communicatie) en circa 101% (bedrijfstak C: Mijnbouw). In reële zin is er in iedere bedrijfstak sprake van achteruitgang met cijfers die variëren tussen -5% voor bedrijfstak C en -44% voor bedrijfstak I.

II.3.5 Werkgelegenheid

In deze paragraaf wordt gekeken naar het aantal voltijdse werknemers bij "Grote Bedrijven" volgens geselecteerde International Standard Industrial Classification of All Economic Activities (ISIC). 'Grote Bedrijven' zijn bedrijven met 10 en meer werknemers.

Tabel II.3.17: Het gemiddelde aantal voltijdse werknemers bij grote bedrijven voor geselecteerde ISIC hoofdgroepen per jaar, 2015- 2019 en de relatieve mutatie over dezelfde periode

Hoofdgroep (ISIC rev. 3)	2015*	2016*	2017*	2018*	2019*	Mutatie 2015 - 2019
Mijnbouw/Industrie/Fabricage(C/D)	9,978	9,203	9,173	9,725	10,208	2.3
Elektriciteit,Gas en Water (E)	1,930	2,107	2,007	1,994	1,932	0.1
Constructie (F)	4,741	4,263	5,201	4,461	4,107	-13.4
Handel (G)	7,465	6,937	6,950	7,526	7,592	1.7
Hotel en Restaurants (H)	2,580	2,558	2,654	2,950	2,695	4.5
Transport, Opslag en Communicatie (I)	3,196	2,974	3,320	3,397	3,489	9.2
Financiële Instellingen (J)	2,838	2,969	3,055	3,135	3,021	6.4
Overheid (L)	51,763	52,669	52,596	51,899	53,455	3.3
Overige Gemeenschaps-, Sociale en Persoonlijke diensten (O)	2,378	2,198	2,394	2,232	2,567	7.9
Totaal	86,868	85,878	87,350	87,319	89,066	2.5

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek, afdeling Bedrijvenstatistieken.

Over de periode 2015-2019 is het aantal voltijdse werknemers bij grote bedrijven (dat wil zeggen bedrijven met 10+ werknemers) in de bedrijfstakken onder beschouwing met circa 2,5% (2,198 in absolute zin) toegenomen. De grootste afname, zowel procentueel als absoluut vond plaats in de bedrijfstak constructie (-13,4%; -634).

Tabel II.3.18: De procentuele jaar op jaar mutaties van geselecteerde ISIC hoofdgroepen, 2015-2019

Hoofdgroep (ISIC rev. 3)	2015- 2016	2016- 2017	2017- 2018	2018- 2019	2015- 2019
Mijnbouw en Industrie/Fabricage (C/D)	-7.8	-0.3	6	5	2.3
Elektriciteit, Gas en Water (E)	9.2	-4.7	-0.6	-3.1	0.1
Constructie (F)	-10.1	22	-14.2	-7.9	-13.4
Handel (G)	-7.1	0.2	4.4	0.9	1.7
Hotel en Restaurants (H)	-0.9	3.8	11.2	-8.6	4.5
Transport, Opslag en Communicatie (I)	-6.9	11.6	2.3	2.7	9.2
Financiële Instellingen (J)	4.6	2.9	2.6	-3.6	6.4
Overheid (L)	1.8	-0.1	-1.3	3	3.3
Overige Gemeenschaps-,Sociale en Persoonlijke diensten (O)	-7.6	8.9	-6.8	15	8

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

De grootste jaar op jaar procentuele toename was 22,0% voor "Constructie" voor 2016-2017, maar deze sector kende ook de grootste jaar op jaar procentuele afname van 14,2% in 2017-2018.

II.3.6 Werkloosheid (strikt en ruim) en Werkgelegenheid (leeftijdsgroep 15 < 65 jaar)

In deze paragraaf zal zowel de werkgelegenheid als de werkloosheid belicht worden, vanuit de huishoudens. Er zal voor wat betreft werkgelegenheid in eerste instantie gekeken worden naar de aanbodzijde, waarbij hoofdzakelijk aan Paramaribo en Wanica (al geruime tijd samen goed voor meer dan 2/3 deel van de Surinaamse bevolking) aandacht wordt besteed. Ook de vraagzijde (voltijdse werknemers bij grote bedrijven en arbeidsplaatsen/banen) komt aan de orde.

Aanbodzijde (vanuit de huishoudens)

Om elk misverstand te voorkomen het volgende.

Een werkloze is iemand die:

- (1) niet werkt,
- (2) wil werken,
- (3) onmiddellijk beschikbaar is voor werk en
- (4) actief naar werk zoekt.

Dit is de strikte ILO definitie waaraan Statistiekbureaus over de hele wereld zich dienen te houden. Omdat de ILO rekening houdt met bepaalde situaties op de arbeidsmarkt van lidlanden die eventueel niet bevorderlijk zijn voor het actief zoeken naar werk is ook een zogenaamde ruime (= "relaxed") definitie toegestaan, waarbij slechts met (1), (2) en (3) rekening wordt gehouden. De personen die niet actief naar werk zoeken, worden "discouraged workers" (ontmoedigden) genoemd. Het wordt benadrukt dat de cijfers die doorgaans gepubliceerd worden, de cijfers conform de strikte definitie zijn, maar dat het ABS waar mogelijk en nodig steeds beide opties presenteert.

Tabel II.3.19: Arbeidsmarkt informatie Paramaribo en Wanica, 2014 – 2019

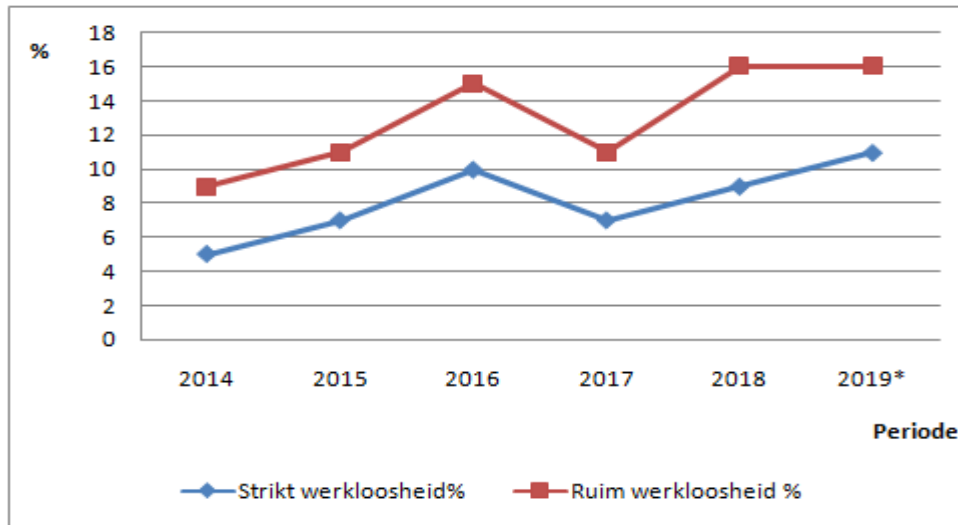
Jaar	Werkenden (a)	Werklozen (b)	Ontmoedigden/ Discouraged workers (c)	Strikt (1) Werkloosheids- % (d) = $100 \times \frac{b}{(a+b)}$	Ruim (2) Werkloosheid-% (e) = $100 \times \frac{[(b+c)]}{(a+b+c)}$
2014	145,036	8,374	6,476	5	9
2015	136,447	10,621	6,616	7	11
2016	133,663	14,369	8,584	10	15
2017	138,071	11,189	6,293	7	11
2018	137,059	141,277	11,655	9	16
2019*	140,037	16,440	9,882	11	16

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek/ *Voorlopige cijfers.

c) Ontmoedigden (zoeken niet actief, maar wachten tot ze werk aangeboden krijgen)

- 1) Werkloosheidspercentages in "enge" of "strikte" zin
- 2) Werkloosheidspercentages in "ruime" of "relaxed" zin

Grafiek II.3.4: Werkloosheidcijfers (strikt en ruim) in Paramaribo en Wanica (2014-2019)

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek.

Het hoogste strikte werkloosheidspercentage (11%) in beschouwde periode hebben wij gehad in het jaar 2019 en het laagste cijfer (5%) in 2014. Voor wat betreft de hoogste cijfers betreffende de ruime opvatting van werkloosheid dienen we te kijken naar de jaren 2018 en 2019 (16%), terwijl het laagste cijfer in ruime zin (9%) in 2014 werd genoteerd.

II.4 De monetaire ontwikkelingen in 2019 - juni 2020

II.4.1 Algemeen

Het voeren van monetair beleid bleef uitdagend in een omgeving van onder meer omvangrijke overheidstekorten. Het Bankbeleid was in 2019 actief gericht op het afromen van overtollige liquiditeiten bij met name de algemene banken. Echter, het beroep van de overheid op bijzondere financiering van de CBvS vanaf het tweede kwartaal van 2019, waarop in paragraaf 2 van deze analyse nader wordt ingegaan, heeft de liquiditeitsbeheersing onder druk gezet. Niettemin zijn in 2019 liquiditeiten afgeroomd via diverse monetaire instrumenten. Het reguleren van de binnenlandse liquiditeiten heeft in samenhang met onder meer de redelijk stabiele internationale olieprijsen bijgedragen tot lage inflatie. Het Algemeen Bureau voor de Statistiek noteerde voor 2019 een jaareinde inflatie van 4,2% en een jaargemiddelde inflatie van 4,4%. Echter, deze positieve ontwikkeling ging gepaard met een aanzienlijk beroep op de internationale reserves voor onder andere de beschikbaarstelling van deviezen voor importen en wisselkoersondersteuning, en betrof helaas eveneens de aanwending van een deel van de bij de CBvS geplaatste vreemde valuta kasreserves van de algemene banken.

Vanaf februari 2020 zijn de beschikbaarstellingen van vreemde valuta door de CBvS stopgezet wat consequenties had voor onder andere de liquiditeitsbeheersing en de wisselkoersen. De stopzetting heeft namelijk in samenhang met de relatief geringe liquiditeitsafroming via de beleggingsinstrumenten van de CBvS en de geldcreatie ten behoeve van de overheid, geresulteerd in toename van de overliquiditeit bij het bankwezen in de eerste helft van 2020. De overliquiditeit is deels te wijten aan liquiditeiten die zijn gecreëerd om uitgaven verbandhoudende met de COVID-19 pandemie te financieren. Gelet op het specifieke nationale doel dat deze noodvoorziening dient, was zijdens de CBvS ook geen intentie aanwezig om de 'COVID-19-liquiditeiten' te steriliseren. Bovendien zijn de mogelijkheden om liquiditeiten af te romen beperkt voor de CBvS gelet op de huidige omvang van de internationale reserves en haar zwakke financiële positie. Immers, de (rente) kosten gepaard gaande met de inzet van liquiditeitsafromende instrumenten zullen het bedrijfsresultaat van de CBvS verder verzwakken.

Wat het effect op de wisselkoersen betreft, is de parallelmarktcoers in het eerste halfjaar van 2020 drastisch gestegen; beliep de discrepantie tussen de parallelmarktcoers en officiële CBvS-coers in 2019 tussen 4% en 16%, in 2020 groeide de discrepantie systematisch tot een piek van 145% tegen midden mei 2020 om vervolgens te dalen tot circa 93% per eind juni 2020. Naast de toegenomen liquiditeiten, zijn de hogere parallelkoersen gevoed door de geringe beschikbaarheid van contante US-dollars, onzekerheid verband houdende met de kasreserveperikelen die in januari 2020 ontstonden en de algemene verkiezingen van mei 2020, en het verminderde aanbod van deviezen via toeristen door de corona pandemie. De invloed van de hogere parallelmarktcoers op het algemeen prijspeil was beduidend: het Algemeen Bureau voor de Statistiek noteerde in juni 2020 een 12-maandse inflatie van 35,2%.

Mede in het licht van de toenemende druk op de binnenlandse valutamarkt werd in maart 2020 de Wet Controle Valutaverkeer en Transactiekantoren afgekondigd. Deze wet beoogt onder andere ordening van de sector geldtransactiekantoren, waarborging van de integriteit van het financieel stelsel en tegengaan van illegale activiteiten binnen met name de financiële sector. In de Memorie van Toelichting wordt verder vermeld dat deze wet tracht het contante vreemde valuta betalingsverkeer zoveel als mogelijk te ontmoedigen en het girale betalingsverkeer juist aan te moedigen. In de Surinaamse samenleving, in het bijzonder binnen de financiële sector, is er nogal deining ontstaan over deze wet. Ook de CBvS heeft in een schrijven haar bezwaren kenbaar gemaakt aan de Regering. Na een kort geding dat werd aangespannen door enkele parlamentsleden, is de wet door de kortgedingrechter op 5 mei 2020 opgeschort totdat toetsing van haar rechtsgeldigheid door het Constitutioneel Hof heeft plaatsgevonden.

De verslagperiode kenmerkte zich verder door een aantal ontwikkelingen dat voor de CBvS als historisch kan worden aangemerkt.

Contante USD

Na de inbeslagname van de geldzending ad EURO 19,5 miljoen in april 2018 door het Openbaar Ministerie in Nederland, kwam ook de invoer van USD-bankbiljetten weg te vallen. In 2019 is onder de toenmalige Governor het verzoek gedaan aan de Federal Reserve Bank of New York (de Fed) om de CBvS van contante US-dollars te voorzien. Na een gedegen due diligence-onderzoek op de CBvS, waarin vooral de noodzaak van de USD-cash en AML/CFT-issues centraal stonden, ging de Fed akkoord met het verzoek van de CBvS. Tussen 13 september 2019 en 9 januari 2020 heeft de Fed drie zendingen van contante US-dollars naar Suriname verricht. Hoewel de CBvS jaren cliënt is geweest van de Fed, waren er eerder geen contante USD-transacties verricht tussen beide partijen. Helaas werd de verdere levering van USD-bankbiljetten in februari 2020 opgeschort door de Fed met als belangrijkste motief dat de CBvS de bankbiljetten tegen de afspraken in, had verstrekt aan lokale niet-financiële instellingen. Het tekort aan contante US-dollars noodzaakte de algemene banken tot het opleggen van beperkingen aan hun cliënten bij de opname van USD-bankpapier en het in rekening brengen van (verhoogde) kosten voor handling en verwerking van contante kastransacties. De impact van de stopzetting is voor de gehele samenleving enorm.

Kasreserveperikelen

In mei 2019 werd tussen de CBvS en de algemene banken overeengekomen om een deel van de USD- en EURO-kasreserves van de banken te plaatsen bij de CBvS. De maatregel was ingegeven door aanbevelingen van het Internationaal Monetair Fonds en gangbare 'best practices' internationaal. In het licht hiervan hebben de banken in de tweede helft van 2019 kasreservemiddelen getransfereerd naar buitenlandse rekeningen van de CBvS. Deze middelen zijn niet op een aparte rekening in het buitenland aangehouden. De bij de CBvS geplaatste middelen werden namelijk samen met de overige middelen, die deel uitmaken van de internationale reserves, aangehouden en beheerd op de gebruikelijke verzamelrekeningen van de CBvS in het buitenland. Het separaat beleggen van de kasreservemiddelen zou plaatsvinden in samenspraak met de algemene banken conform een overeengekomen beleggingsplan.

Dit zou het moment zijn, waarop de kasreserve tegoeden van de banken zouden zijn geringfenced.

In de derde week van januari 2020 werd door de Surinaamse Bankiersvereniging (SBV) gewag gemaakt van de besteding van de getransfereerde vreemde valuta kasreservemiddelen door de CBvS. De kasreserveperikelen hebben voor veel ophef in de samenleving gezorgd, met historisch ongekende gevolgen voor de CBvS.

Middels het ringfencen van een deel van de bij de CBvS aangehouden kasreserves in maart 2020 en het sluiten van terugbetaalovereenkomsten tussen de banken en de CBvS in mei/juni 2020, zijn waarborgen gecreëerd voor een prudent beheer van de ringfenced kasreserves en de terugbetaling van de niet-ringfenced kasreservemiddelen (zie ook paragraaf II.4.2).

Aanhouding ex-Governor

Er is op 28 januari 2020 door de leiding van de CBvS, op verzoek van de toenmalige Minister van Financiën, de heer G. Hoefdraad, aan het Openbaar Ministerie gevraagd een onderzoek in te stellen naar mogelijke onrechtmatige handelingen die kunnen hebben plaatsgevonden bij het aangaan van overeenkomsten tussen de CBvS enerzijds, en Clairfield Benelux N.V., Orion Assurance & Advisory Services N.V. en de heer van Trikt, anderzijds. De heer van Trikt, toenmalige governor van de CBvS, is op 6 februari 2020 door het Openbaar Ministerie hangende het onderzoek in verzekering gesteld. Tevens is in het kader van het onderzoek in juli 2020 nog een leidinggevende van de CBvS aangehouden. De CBvS is door het Openbaar Ministerie geïnformeerd over de inverzekeringstelling. Het onderhavig strafrechtelijk onderzoek duurt voort.

Tegen de gewezen Governor is in mei 2020 ook een gerechtelijk vooronderzoek gestart naar het gebruik van de vreemde valuta kasreservemiddelen van de banken. Zulks naar aanleiding van een aanklacht die een algemene bank, enkele politieke partijtoppers en activisten hadden ingediend. De Procureur-Generaal heeft de gewezen Governor als verdachte aangemerkt in de kwestie over het gebruik van de kasreserves.

II.4.2 Operationeel monetair beleid

Gedurende de verslagperiode zijn de nominale kasreservepercentages voor de toevertrouwde middelen van de banken in SRD en in vreemde valuta gehandhaafd op respectievelijk 35% en 50%. Het effectieve SRD-kasreservepercentage bedroeg per eind 2019 26,7%. Het verschil tussen het nominale en effectieve kasreservepercentage betreft met name de kasreservemiddelen die de banken mogen besteden aan de 7%-kredietfaciliteit voor middenstandswoningen.

Het effectieve SRD-kasreservepercentage kwam per eind juni 2020 neer op 15,7%. De discrepantie met het nominale kasreservepercentage, houdt naast de woningbouwkredietfaciliteit, verband met vrijgevallen kasreserves voor een tweetal specifieke

doelen met een nationaal karakter. In mei 2020 is 7,5% van de SRD-reserve base vrijgemaakt voor de algemene banken voor het verstrekken van kredieten aan huishoudens en bedrijven die getroffen zijn door de COVID-19 pandemie. In juni 2020 is gelet op de dringende financieringsbehoefte van de Staat circa 6,5% van de SRD-reserve base vrijgemaakt voor het voldoen van zeer noodzakelijke verplichtingen respectievelijk uitgaven van de Staat over juni en juli 2020. Deze middelen hebben de algemene banken ter leen verstrekt aan de Staat.

Naast het reguleren van de binnenlandse liquiditeiten via de kasreserveregeling, was het Bankbeleid in 2019 actief gericht op het afromen van overtollige liquiditeiten bij met name de algemene banken. Dit beleid past binnen het aangepaste monetaire beleidsraamwerk van de CBvS naar een *monetary targeting regime*, waarbij de focus ligt op het beheersen van de liquiditeiten. Tegen deze achtergrond heeft de CBvS in juli 2019 twee nieuwe beleggingsinstrumenten geïntroduceerd, namelijk een aangepast Goudcertificaat en het Certificate of Deposit (zie ook Financiële Nota 2020). Tevens heeft de CBvS in september 2019 haar monetair instrumentarium uitgebreid door het operationaliseren van permanente faciliteiten⁶, met het doel de liquiditeit van de bankensector beter te kunnen managen en een impuls te geven aan de verdere ontwikkeling van de geldmarkt. In 2019 heeft de liquiditeitsafroming plaatsgevonden via vooral het beschikbaar stellen van vreemde valuta voor noodzakelijke importen, het volledig afwickelen van de vervallen vreemde valutaswapcontracten die de banken in 2014 waren aangegaan met de CBvS, en de beleggingsinstrumenten van de CBvS.

Daarnaast heeft de CBvS haar monetaire beleidsraamwerk verder inhoud gegeven met het instellen van een tweetal organen. Het Monetary Policy Advisory Committee (MPAC) werd geheractiveerd. Dit orgaan heeft als doel om advies aan de Bankleiding uit te brengen over de liquiditeitssituatie van de banken en de monetaire instrumenten en acties die vereist zijn om de liquiditeitspositie op het niveau te handhaven dat bevorderlijk is voor lage inflatie casu quo prijsstabiliteit. Tevens is het Commercial Bank Credit Oversight Committee (CBCOC) geïnstalleerd. Dit Committee dient onder andere de permanente faciliteiten te toetsen op hun werking en effectiviteit alsook aanbevelingen te doen voor efficiëntere of effectievere leen- en deposito-instrumenten.

Wat de vreemde valutakasreserves betreft, heeft de CBvS, na gepleegd overleg met de algemene banken, het Algemeen Voorschrift inzake het vreemde valutabedrijf van de algemene banken per 27 mei 2019 herzien. Volgens de herziene kasreserveregeling moesten de algemene banken hun vreemde valuta kasreserves transfereren naar buitenlandse rekeningen van de CBvS. Specifiek moest tenminste de helft van de kasreserves in US-dollars worden geplaatst bij de CBvS, terwijl het resterend deel van deze kasreserves door de algemene banken zelf kon worden aangehouden bij hun buitenlandse banken, zoals dat voorheen geschiedde. De kasreserves in EURO's moesten ten volle bij de CBvS worden aangehouden (zie ook Financiële Nota 2020).

Per 30 januari 2020 is het Algemeen Voorschrift van mei 2019 nader gewijzigd. De essentie van het wijzigingsvoorschrift is dat banken een kleiner deel van hun vreemde valuta

⁶ Voor nadere informatie over deze faciliteiten wordt verwezen naar box 1.

kasreserves bij de CBvS moesten aanhouden alsook waarborgen zijn ingebouwd voor een verantwoorde en veilige belegging van de kasreservemiddelen. De algemene banken dienen namelijk 40% van de USD-kasreserves en 70% van de EURO-kasreserves bij de CBvS aan te houden. Derhalve mogen banken 60% en 30% van respectievelijk hun USD- en EURO-kasreserves zelf aanhouden casu quo beheren in het buitenland. Het verplichte kasreservepercentage bleef evenwel gehandhaafd op 50% van de USD- en EURO-reserve base.

Inzake de waarborgen is in het wijzigingsvoorschrift de samenstelling en het doel van het *Strategic Investment Committee* (SIC) gespecificeerd. Het SIC bestaat namelijk uit een vertegenwoordiger van de CBvS en twee vertegenwoordigers van de SBV en dient de bij de CBvS aangehouden kasreservemiddelen te monitoren en het strategisch beleggingsbeleid vorm te geven. Tevens is bepaald dat de kasreservemiddelen zullen worden beheerd en belegd conform een *Investment Policy Statement Regarding Foreign Currency Cash Reserves of Commercial Banks* (IPS). Het IPS werd eveneens per 30 januari 2020 getekend tussen de CBvS en de algemene banken. Het IPS geeft specifieke richtlijnen, zodat de bij de CBvS geplaatste kasreserves op prudente wijze kunnen worden belegd.

Tegen deze achtergrond zijn de bij de CBvS aangehouden kasreservemiddelen overgeheveld naar een specifieke buitenlandse rekening (ringfenced account) van waaruit de verdere belegging ter hand is genomen. Dit is geschied volgens het *Ringfence Plan for the Foreign Currency Cash Reserves of the Commercial Banks* dat op 6 maart 2020 werd overeengekomen tussen de CBvS en de algemene banken. Het SIC moest erop toezien dat de afspraken en voorwaarden van het Ringfence Plan werden nagekomen. Op 17 april 2020 was het zover dat 40% en 70% van respectievelijk de USD- en EURO-kasreserves in het buitenland waren geringfenced.

Een deel van de bij de CBvS geplaatste kasreserves kon niet worden geringfenced -immers in mei 2019 was bepaald dat 50% en 100% van de USD- en EURO-kasreserves bij de CBvS moesten worden ondergebracht- omdat de liquide internationale reserves daartoe ontoereikend waren. Deze niet-ringfenced kasreserves, dit is het deel van de kasreserves dat door de CBvS was gebruikt, zijn in mei/juni 2020 na een intensief proces van overleg tussen de CBvS en de banken, opgenomen in terugbetalingsovereenkomsten gesloten tussen de CBvS en de individuele algemene banken. In deze overeenkomsten zijn ook opgenomen verplichtingen voortvloeiende uit vervallen vreemde valuta termijndepositocontracten tussen enkele banken en de CBvS. De totale schuldverplichting van de CBvS aan de algemene banken heeft een looptijd van 8 jaar met gelijke driemaandelijksse betalingen tegen een rente van 6,75% per annum. De eerste aflossing is conform de overeenkomst geschied op 1 juni 2020. Ook de tweede aflossing heeft per 1 september 2020 plaatsgevonden.

Inzake de transacties van de CBvS met de overheid, kunnen voor de analyseperiode de volgende bijzondere ontwikkelingen worden gemeld. In januari 2019 zegde de Staat het in april 2016 getekende Memorandum van Overeenstemming tussen de monetaire autoriteiten inzake de beperkingen in kredietopname bij de CBvS, op. In navolging hiervan werd door de Staat een beroep gedaan op artikel 21 van de Bankwet en werd in de periode februari-maart 2019 SRD 670 miljoen aan voorschotten verstrekt, op basis van de goedgekeurde begroting van het

dienstjaar 2018. Deze voorschotten zijn in augustus 2019 afgelost, waarna de overheid wederom een beroep heeft gedaan op artikel 21 en SRD 648 miljoen aan voorschotten zijn verstrekt op basis van de goedgekeurde begroting van het dienstjaar 2019.

Hiernaast heeft de Staat op diverse wijzen een beroep gedaan op bijzondere financiering van de CBvS voor het financieren van zijn verplichtingen en uitgaven. Zo heeft de CBvS in de periode april – mei 2019 EURO 80 miljoen belegd bij twee staatsbanken die deze gelden hebben doorgeleend aan de Staat. In juni – september 2019 is een zeventiental objecten door de CBvS aangekocht van de Staat. Ook heeft de Staat middelen bij de CBvS opgenomen in de periode november 2019 – februari 2020 op basis van de contante waarde van de royalty's die Grassalco zou afdragen aan de Staat. In het onderhavige geval werd aldus de CBvS de rechthebbende van de toekomstige royalty's. Deze en andere transacties casu quo vorderingen van de CBvS op de Staat zijn geconsolideerd in een langlopende lening, de zgn. geconsolideerde staatsschuld IV, ad SRD 8,5 miljard.

De grondslag voor de geconsolideerde staatsschuld IV wordt gevormd door artikel 8 van de wet Uitzonderingstoestand COVID-19 die op 19 april 2020 is afgekondigd. Artikel 8.8 van deze wet stelt: "Teneinde te voorkomen dat oude gecumuleerde voorschotten en leningen vanaf 2002 samenvallen met de noodvoorzieningen die in dit artikel zijn getroffen, dienen de Minister van Financiën en de Governor van de CBvS eerder aangegane leningen en geaccumuleerde voorschotten vanaf 2002 te consolideren in een langlopende lening conform lid 2 van dit artikel". Deze bepaling heeft geresulteerd in de ondertekening van de Geconsolideerde Staatsschuld IV op 28 april 2020. Deze schuld strekt tot centralisatie en consolidatie van de uitstaande langlopende lening van 18 september 2015, de opeisbare kortlopende verplichtingen voortgekomen uit de door de Staat bij de CBvS opgenomen voorschotten en de achterstallige rente gedurende de periode 2015 tot en met 24 april 2020, diverse verschuldigde bedragen en transacties, alsmede overtrekkingen en kortlopende schulden in rekening-courant tot en met 24 april 2020.

Tevens is conform de wet Uitzonderingstoestand COVID-19 in juni 2020 door de CBvS SRD 400 miljoen verstrekt aan de Staat, zijnde een noodfonds voor COVID-19 gerelateerde uitgaven.

II.4.3 Ontwikkeling van de geldaggregaten

Gedurende 2019 verminderde het groeitempo van de SRD-component van de basisgeldhoeveelheid (M0). SRD-M0 groeide met 19,3% tegenover 34,6% in 2018. Deze tempering houdt verband met de liquiditeitsafroaming, met name via de beschikbaarstelling van vreemde valuta. Anderzijds verdrievoudigde de groei van de totale basisgeldhoeveelheid, dat is M0 inclusief de vreemde valuta component. De significante groei kwam voornamelijk door het transfereren van de vreemde valuta kasreserves door de algemene banken naar de CBvS (zie tabel II.4.1). In de eerste helft van 2020 nam SRD-M0 versneld toe met 33,1% (eerste helft 2019: 2,5%).

De binnenlandse liquiditeitenmassa in ruime zin (M2) groeide in 2019 met 5,7% (2018: 9,1%). In de eerste helft van 2020 bedroeg de groei 5,9% (eerste helft 2019: 1,1%). De hogere groei van SRD-M0 en M2 in het eerste halfjaar van 2020 werd vooral veroorzaakt door de geldcreatie ten behoeve van de overheid.

Tabel II.4.1: Ontwikkeling van de geldaggregaten

Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020 jun
	SRD miljoen				
Basisgeldhoeveelheid (in enge zin) ¹⁾	2,928.7	3,544.9	4,849.0	9,454.0	9,525.8
Chartaal geld	1,204.5	1,304.6	1,516.6	1,985.8	3,132.1
Giraal geld	5,635.6	6,449.9	7,284.4	7,923.9	8,324.4
Primaire liquiditeiten (M1) ²⁾	6,840.1	7,754.5	8,801.1	9,909.7	11,456.5
Overige deposito's ³⁾	9,314.6	9,804.3	10,353.6	10,326.3	10,002.1
Effecten, andere dan aandelen ⁴⁾	38.4	42.7	41.6	53.2	33.1
Liquiditeitenmassa in ruime zin (M2) ⁵⁾	16,193.0	17,601.5	19,196.3	20,289.2	21,491.8
	Procentuele mutatie				
Basisgeldhoeveelheid	18.6	21.0	36.8	95.0	0.8
Chartaal geld	23.8	8.3	16.3	30.9	57.7
Giraal geld	42.5	14.4	12.9	8.8	5.1
M1	38.8	13.4	13.5	12.6	15.6
Overige deposito's	63.6	5.3	5.6	-0.3	-3.1
Effecten, andere dan aandelen	102.7	11.3	-2.7	28.0	-37.8
M2	52.2	8.7	9.1	5.7	5.9

Bron: Centrale Bank van Suriname.

1) Omvat bankbiljetten in omloop en direct-opeisbare verplichtingen aan overige deponitnemende instellingen.

2) Omvat chartaal geld (SRD) en giraal geld in SRD en vreemde valuta.

3) Omvat spaar- en termijndeposito's in SRD en vreemde valuta.

4) Betreft de goudcertificaten.

5) Omvat primaire liquiditeiten, overige deposito's in SRD en vreemde valuta alsook effecten, andere dan aandelen.

Oorzaken van de geldgroei

In absolute termen nam M2 in 2019 toe met SRD 1.093 miljoen, die overwegend werd teweeggebracht door de liquiditeitscreatie uit binnenlandse bron ad SRD 3.656 miljoen. De liquiditeitscreatie ten behoeve van de overheid bedroeg SRD 1.482 miljoen, wat verband houdt met de verstrekte voorschotten aan de Staat uit hoofde van artikel 21 van de Bankwet in februari/maart 2019 en vreemde valuta kredieten van de algemene banken aan de Staat. Daarnaast droegen 'overige' factoren met SRD 2.057 miljoen bij aan de liquiditeitscreatie. Deze factoren weerspiegelen de verstrekte voorschotten en middelen door de CBvS aan de Staat uit hoofde van onder meer de aankoop van objecten en toegekende toekomstige royaltyafrachten aan de CBvS.

De bancaire kredietverlening aan de private sector droeg met SRD 117 miljoen in geringe mate bij aan de liquiditeitsvermeerdering. Daarentegen beliep de liquiditeitsabsorptie uit buitenlandse bron ad SRD 2.563 miljoen. De afname van het netto buitenlands actief is een weerspiegeling van het effectief interen op de internationale reserves. Anders gezegd, de afname van het netto buitenlands actief van de banken door het transfereren van de vreemde valuta kasreservemiddelen naar de CBvS, was niet merkbaar in een navenante toename van het netto buitenlands actief van de CBvS omdat de internationale reserves werden gebruikt voor diverse doeleinden (zie verder Hoofdstuk Betalingsbalans Ontwikkeling). M2 nam in de

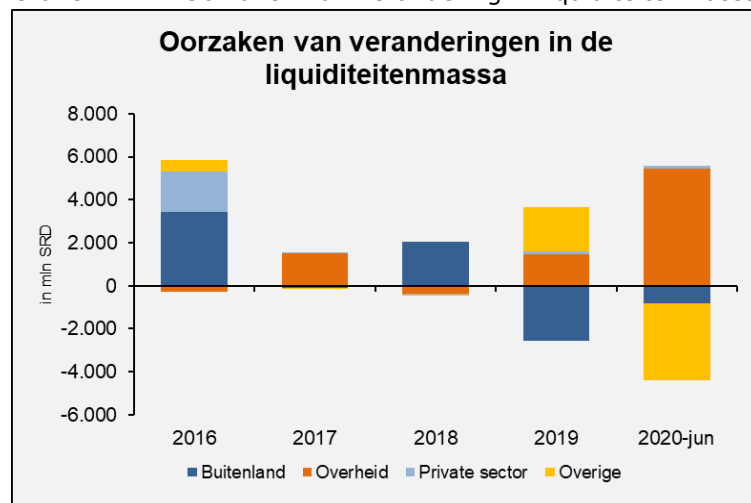
eerste helft van 2020 toe met SRD 1.203 miljoen. Dit was het resultaat van liquiditeitscreatie uit binnenlandse bron ad SRD 2.012 miljoen en liquiditeitsabsorptie uit buitenlandse bron ad SRD 809 miljoen. De netto liquiditeitscreatie door de overheid bedroeg SRD 5.450 miljoen.

Echter, circa SRD 4,3 miljard hiervan was slechts administratief van aard omdat de daadwerkelijke creatie van dit deel van de liquiditeiten alsook de besteding ervan reeds in 2019 had plaatsgevonden. Bij de consolidatie van staatsschuld IV werden op de CBvS-balans namelijk de bijzondere financieringen (onder andere de aankoop van objecten en toegekende toekomstige royaltyafdrachten aan de CBvS) geherclassificeerd van 'overige activa' naar 'vordering op de overheid' omdat deze overheidstransacties regaderen. Tevens werd een marktconforme rente die de Staat verschuldigd was aan de CBvS opgeboekt. Vermeldenswaard is dat in de consolidatie ook werd opgenomen het verlies en het tekort in het kapitaal van de CBvS over boekjaar 2015. De feitelijke liquiditeitscreatie in het eerste halfjaar van 2020 bedroeg circa SRD 1,4 miljard. Deze is tot stand gekomen door met name het nieuw verstrekte voorschot uit hoofde van artikel 21 van de Bankwet in mei 2020, de verstrekte voorschotten ten behoeve van het noodfonds voor COVID-19 gerelateerde uitgaven en de kredietverlening van de van de algemene banken aan de Staat voor het financieren van zijn noodzakelijke uitgaven en verplichtingen van juni 2020.

Naast de overheidstransacties, droeg de bancaire kredietverlening aan de private sector met SRD 134 miljoen bij aan de vermeerdering van M2. Anderzijds, droegen de 'overige' factoren bij aan liquiditeitsabsorptie van SRD 3.573 miljoen, welke vooral verband houdt met de eerdergenoemde herclassificatie.

De afname van het netto buitenlands actief werd veroorzaakt door afname van de internationale reserves (zie grafiek II.4.1).

Grafiek II.4.1 Oorzaken van verandering in liquiditeitsmassa

Bron: Centrale Bank van Suriname.

II.4.4 Kredietverlening en toevertrouwde middelen

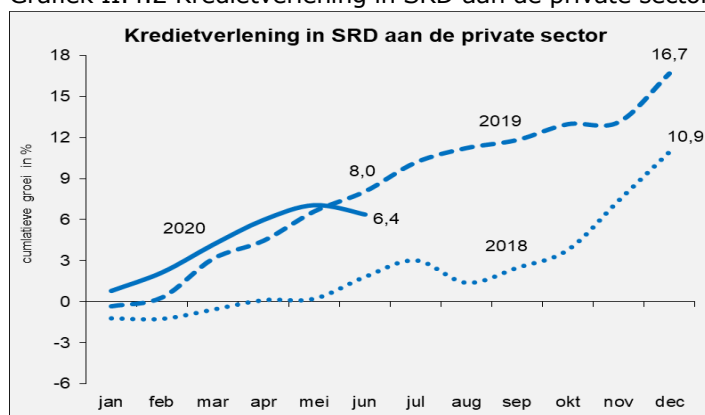
In 2019 trok de SRD-kredietverlening aan de particuliere sector aan vergeleken met 2018, terwijl de krimp in de USD- en EURO- kredietverlening voortduurde.

De groei van de SRD-kredietverlening aan de particuliere sector verbeterde tot 16,7% in 2019 tegenover 10,9% in 2018 (zie grafiek II.4.2). Zulks doordat de vraag naar vooral bedrijfskredieten in de sectoren handel en dienstverlening aantrok. De groei van de USD-kredietverlening aan de particuliere sector bedroeg -14,9% in 2019 tegenover -7,5% in 2018, waarbij de verdere krimp het gevolg was van afgenomen kredietvraag in de sectoren industrie, handel, mijnbouw en dienstverlening (zie grafiek II.4.3). In de EURO-sfeer was de groei van de kredietverlening aan de particuliere sector -17,2% in 2018 en -15,4% in 2019 (zie grafiek II.4.4). De verdere contractie moet worden toegeschreven op conto van onder meer de sector dienstverlening. Gelet op het feit dat het gros van de vreemde valuta kredieten door de banken is verstrekt aan niet-vreemde valuta verdiemers, is het verwachtbaar dat in het kader van de verscherpte richtlijn⁷ van de CBvS van april 2017, de dalende trend zich voorlopig zal voortzetten vanwege aflossingen en omzetting van deze kredieten in SRD-kredieten.

In de eerste helft van 2020 vertraagde het groeitempo van de SRD-kredietverlening aan de particuliere sector lichtelijk tot 6,4% (tegenover 8,0% in de eerste helft van 2019). Wellicht heeft de coronapandemie een domper gelegd op de kredietvraag.

De USD-kredietverlening aan de particuliere sector nam af met 7,4% (eerste helft van 2019: afname van 4,3%), gedreven door de sector handel. Hoewel de groei van de EURO-kredietverlening aan de particuliere negatief bleef (-0,6%), was de krimp minder in vergelijking met die van het eerste halfjaar van 2019 (-3,7%). Zulks vanwege de toegenomen kredietvraag in de sectoren dienstverlening en industrie.

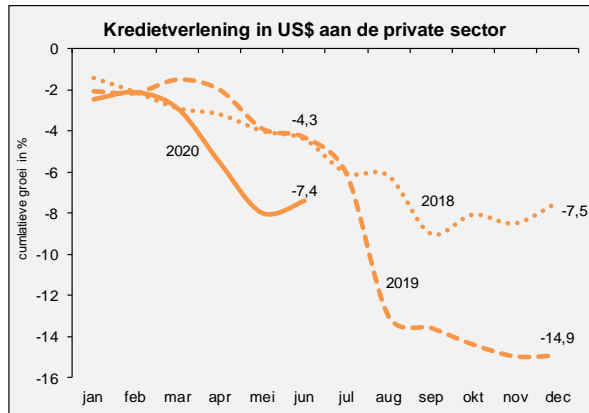
Grafiek II.4.2 Kredietverlening in SRD aan de private sector

Bron: Centrale Bank van Suriname.

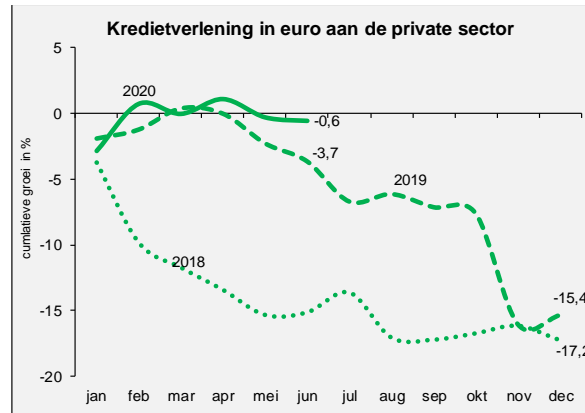
⁷ In april 2017 heeft de CBvS de richtlijn inzake vreemde valuta kredietverlening door banken verscherpt, waarbij vreemde valuta kredieten slechts verstrekt mogen worden aan vreemde valuta verdiemers.

Grafiek II.4.3: Kredietverlening in USD aan de private sector

Bron: Centrale Bank van Suriname

Grafiek II.4.4: Kredietverlening in EURO aan de private sector

Bron: Centrale Bank van Suriname

In 2019 was sprake van aanwas van de SRD-deposito's, terwijl de SRD-kredieten afnamen (zie tabel II.4 2). De krediet-deposito ratio daalde bijgevolg van 95% in 2018 tot 76% in 2019. Deze daling duidt op een toename van de overtollige liquiditeiten van de banken. De overtollige liquiditeiten namen toe van circa SRD 519 miljoen in 2018 tot circa SRD 672 miljoen in 2019. In de eerste helft van 2020 zijn de SRD-kredieten meer toegenomen dan de SRD-deposito's, waardoor de krediet-deposito ratio lichtelijk toenam tot 77% per eind juni 2020. De overtollige liquiditeiten namen sterk toe tot circa SRD 1,4 miljard per eind juni 2020, wat hoofdzakelijk moet worden toegeschreven aan de geldcreatie ten behoeve van de overheid.

De kredietverlening van de algemene banken aan de overheid in SRD nam af in 2019. De netto SRD-vorderingen van de algemene banken op de overheid verminderden van SRD 937 miljoen per eind 2018 tot SRD 0,2 miljoen per eind 2019, als gevolg van de overname van SRD-schatkistpapier door de CBvS voor het afwickelen van de vreemde valutaswaps van 2014 en voeren van monetaire beleid. In de vreemde valutasfeer namen de netto-vorderingen sterk toe. Zulks doordat de overheid in 2019 vaste leningen opnam ad USD 10 miljoen en EURO 80 miljoen en nieuw schatkistpapier plaatste bij de algemene banken ad USD 7 miljoen en EURO 3 miljoen.

In het eerste halfjaar van 2020 nam de kredietverlening van de algemene banken aan de overheid in de SRD-sfeer juist toe. Er werd namelijk SRD 435 miljoen uit de kasreservevrijval verstrekt aan de overheid. Bijgevolg namen de netto SRD-vorderingen van de algemene banken op de overheid toe met SRD 458 miljoen. In de vreemde valutasfeer namen de netto-vorderingen sterk af met SRD 703 miljoen. Zulks doordat de in 2019 aangegane lening ad EURO 80 miljoen in januari 2020 werd afgewikkeld uit de middelen die de Staat uit hoofde van de royalty overdracht aan de CBvS had ontvangen.

Tabel II.4.2: Ontwikkeling Reserve Base en Kredietverlening van de Algemene banken

Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020 jun
	In miljoenen				
Reserve base in SRD	4,350.4	4,919.5	5,997.1	7,109.9	7,749.0
Kredietverlening in SRD	4,437.2	5,214.7	5,755.8	5,552.0	6,279.8
Reserve base in USD	1,044.0	1,081.2	1,153.5	1,138.3	1,058.9
Kredietverlening in USD	473.4	509.9	490.1	456.1	435.7
Reserve base in EURO	329.3	314.0	300.1	284.7	265.4
Kredietverlening in EURO	168.3	155.4	122.9	201.0	113.7

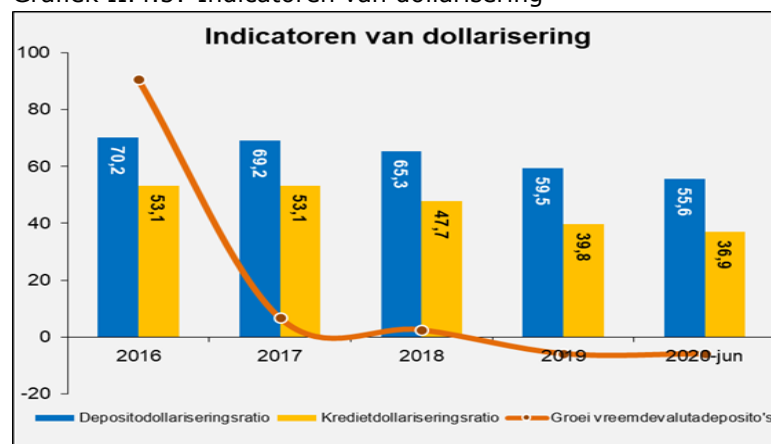
Bron: Centrale Bank van Suriname.

Dollarisering

In de verslagperiode daalde zowel de depositodollarisering als de kredietdollarisering (zie grafiek II.4.5). De depositodollariseringsratio daalde van 65,3% in 2018 tot 59,5% in 2019 en vervolgens tot 55,6% per eind juni 2020. De daling kwam tot stand doordat de SRD-deposito's toenamen en de vreemde valuta deposito's afnamen. In 2019 groeiden de SRD-deposito's met 20,6%, terwijl de vreemde valuta deposito's met 5,8% daalden. In het eerste halfjaar van 2020 (ten opzichte van december 2019) groeiden de SRD-deposito's met 10,7% en daalden de vreemde valuta deposito's verder met 5,9%. De groei van de SRD-deposito's is een weerspiegeling van de geldcreatie voor de overheid. De opnames van de vreemde valuta bij de banken houden wellicht verband met onzekerheid en beleggingen in de Staatsolie obligaties die in maart 2020 werden uitgegeven.

De kredietdollariseringsratio daalde van 47,7% in 2018 tot 39,8% in 2019 en vervolgens tot 36,9% per eind juni 2020. De afname weerspiegelt de toegenomen SRD-kredietverlening en afgenomen vreemde valuta kredietverlening.

Grafiek II.4.5: Indicatoren van dollarisering

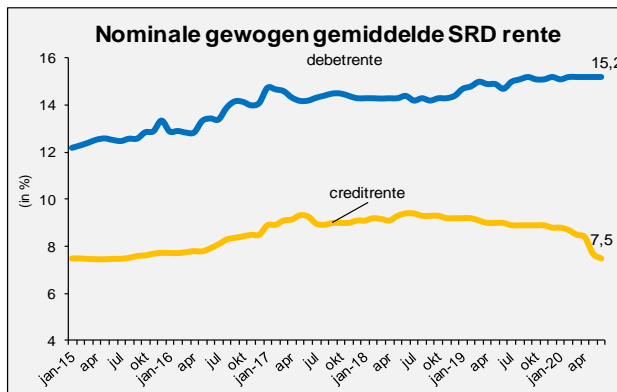
Bron: Centrale Bank van Suriname.

II.4.5. Interesttarieven

In 2019 nam de SRD nominale debetrente toe met 80 basispunten, terwijl de creditrente afnam met 30 basispunten (zie grafiek II.4.6). De hogere debetrente reflecteert de hoge debetrentes op achterstallige kredieten. De daling van de creditrente vloeide voort uit de verlaging van de rentevoeten op termijndeposito's door een aantal banken.

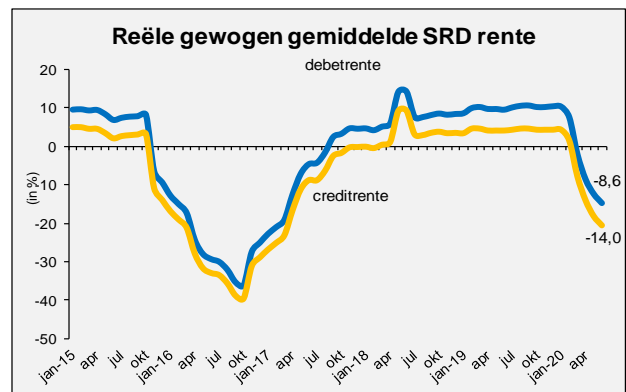
In de eerste helft van 2020 bleef de debetrente stabiel, terwijl de creditrente verder afnam met 130 basispunten. Het laatste was het gevolg van de verlaging van de rentevoeten op spaardeposito's. Het motief van de banken voor de verlaging van de beleggingsrentes moet vooral gezocht worden in het drukken van de fundingskosten tegen de achtergrond van de sterke groei van de funding. Nadat er ruim een jaar lang sprake was van positieve reële rentes, zijn de krediet en deposito rentes bij de banken vanaf maart 2020 wederom negatief geworden, voornamelijk als gevolg van de hoge inflatie (zie grafiek II.4.7). Over het algemeen vertoonden de rentevoeten in de vreemde valutasfeer een dalende trend (zie grafiek II.4.8). Een aantal banken heeft de rentevoeten op termijndeposito's in US-dollar en in EURO verlaagd.

Grafiek II.4.6: Nominale gewogen gemiddelde SRD rente

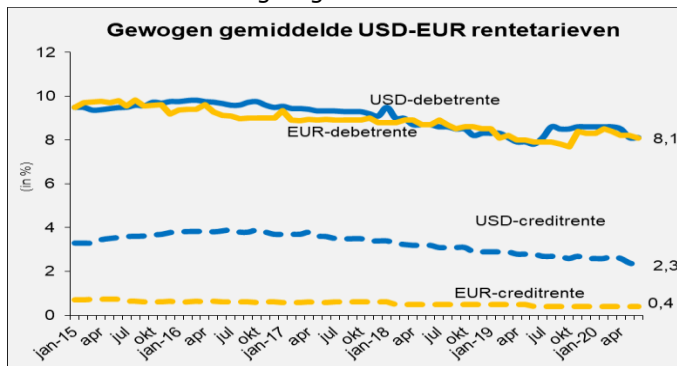
Bron: Centrale Bank van Suriname.

Grafiek II.4.7: Reële gewogen gemiddelde SRD rente

Bron: Centrale Bank van Suriname.

Grafiek II.4.8: Gewogen gemiddelde USD-EURO rentetarieven

Bron: Centrale Bank van Suriname.

Box 1 Permanente Faciliteiten CBvS

In september 2019 heeft de CBvS haar monetair instrumentarium uitgebreid door het operationaliseren van de volgende permanente faciliteiten:

1. Intra-dag liquiditeitsfaciliteit

De intra-dag liquiditeitsfaciliteit (ILF) dient slechts intra dag en moet dezelfde werkdag vereffend worden. De CBvS beoogt door middel van deze faciliteit stagnatie in het betalingsverkeer te voorkomen door kortstondig krediet te verstrekken aan de daarvoor in aanmerking komende algemene banken.

2. Beleningsfaciliteit

De beleningsfaciliteit (BF) is een kortstondig krediet. Indien een algemene bank niet over liquiditeiten beschikt om de vereffening van het krediet te doen, kan deze lening worden verlengd tot maximaal 5 dagen, tegen het vastgestelde interestpercentage. Deze faciliteit is bedoeld om invulling te geven aan tijdelijke liquiditeitsbehoefte van algemene banken. Deze faciliteit zal ook de mogelijkheid bieden aan algemene banken om hun liquiditeitspositie aan te passen in geval van onverwachte fluctuaties van hun beschikbare liquiditeiten op hun werkrekening.

3. Emergency Liquidity Assistance

Uit hoofde van de taken van de CBvS vervat in artikel 9 van de Bankwet van 1956, wordt de Emergency Liquidity Assistance (ELA) ingesteld. Dit valt binnen de zogeheten "Lender-of-last-resort functie" van centrale banken. De CBvS kan middels deze faciliteit tijdelijke financiële bijstand aan algemene banken verlenen om tijdelijke liquiditeitstekorten te dekken. De ELA wordt op een discretionaire basis aangeboden in zeer specifieke omstandigheden en tegen een door de CBvS vast te stellen rente.

4. Depositofaciliteit

De depositofaciliteit (DF) is een kortlopend beleggingsproduct met een looptijd van maximaal 5 werkdagen na afsluitdatum. De CBvS heeft evenwel de discretionaire bevoegdheid om, op grond van bijzondere omstandigheden, met een algemene bank een looptijd langer dan 5 werkdagen overeen te komen met een aangepast rentetarief. Middels deze faciliteit beoogt de CBvS een kortlopend rentedragend beleggingsproduct te introduceren teneinde:

- a) overtollige liquiditeiten bij algemene banken af te romen;
- b) algemene banken een alternatief beleggingsinstrument te bieden met een zeer laag risicoprofiel;
- c) te dienen als fondsvorming voor de ILF, BF, of ELA.

II.5 De betalingsbalans in 2019 - juni 2020

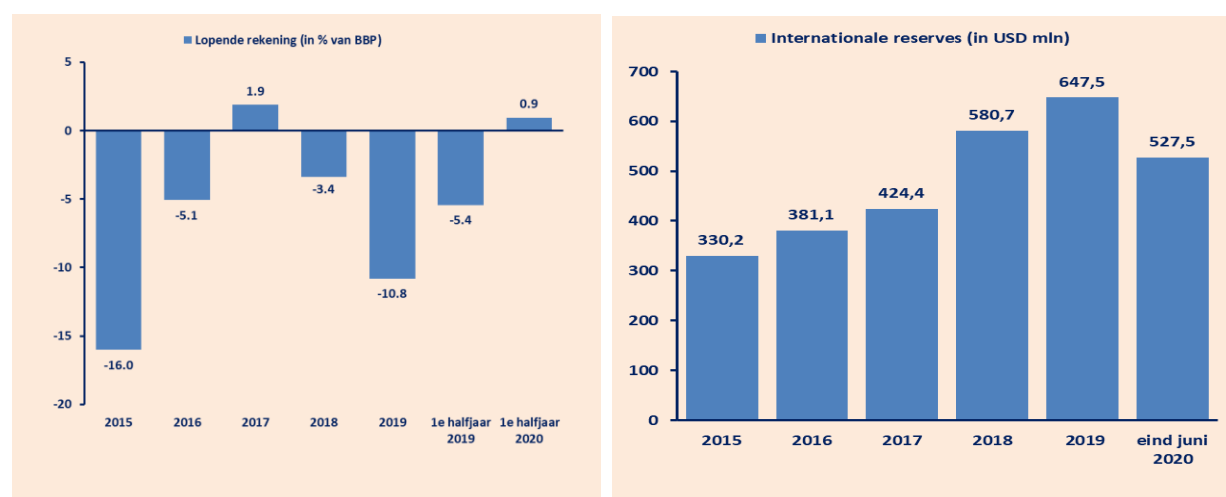
II.5.1 Algemeen

De betalingsbalans van Suriname vertoonde in 2019 ten opzichte van 2018 een olopend tekort op de lopende rekening, overeenkomende met 10,8% van het BBP. Het hogere tekort moet voornamelijk worden toegeschreven aan toegenomen importen van goederen en diensten, in het bijzonder voor de mijnbouwsector. Daarentegen, registreerde de financiële rekening een veel hogere netto instroom in 2019, overeenkomende met 20,5% van het BBP. De instroom houdt vooral verband met het transfereren van de vreemde valuta kasreservemiddelen van de algemene banken naar de CBvS en opnemen van buitenlandse leningen door de overheid. Bijgevolg stegen de internationale reserves in 2019 met 11,5% tot het niveau van USD 647,5 miljoen per eind 2019.

In het eerste halfjaar van 2020 was er sprake van een overschot op de lopende rekening van circa 1% van het BBP, terwijl in dezelfde periode van het vorig jaar een tekort was geregistreerd van 5,4% van het BBP. De positieve ontwikkeling in 2020 was het gevolg van sterk afgenomen importen van goederen gevolgd door hogere prijzen voor goudexporten mede beïnvloedt door de COVID-19 pandemie. De internationale reserves daalden in het eerste halfjaar van 2020 met 18,5% tot USD 527,5 miljoen per eind juni 2020, met name door transacties van de algemene banken met de CBvS.

Het verloop van de lopende rekening en van de internationale reserves is in grafiek II.5.1 weergegeven.

Grafiek II.5.1 Externe sector variabelen

Bron: Centrale Bank van Suriname, Algemeen Bureau voor de Statistiek en Stichting Planbureau Suriname.

II.5.2 Lopende rekening

Het tekort op de lopende rekening steeg van USD 118 miljoen in 2018 tot USD 410,2 miljoen in 2019. In het eerste halfjaar van 2020 was er sprake van een overschot op de lopende rekening van USD 37,1 miljoen, terwijl in dezelfde periode van het vorig jaar een tekort was geregistreerd van USD 206,8 miljoen. In procenten van het BBP beliep in 2019 het tekort 10,8% van het BBP en bedroeg het overschot 0,9% van het BBP in het eerste halfjaar van 2020.

De goederenrekening

Op de goederenrekening daalde het overschot in 2019 met USD 140 miljoen oftewel 25,6% tot USD 407,1 miljoen. Zulks als gevolg van gestegen importen ad USD 221,3 miljoen oftewel 14,0% ten opzichte van 2018. Hogere importen van kapitaalgoederen waaronder transportmiddelen, machines en metaal, ten behoeve van de mijnbouwsector en de overheid voor haar investeringen in infrastructuur, transport en telecommunicatie, hebben de toename gedomineerd. Ook de importen van voedingswaren, textiel, brandstof en propaangas namen toe, doch binnen de totale importen was dit aandeel marginaal.

Ook de exporten namen toe, doch in mindere mate dan de importen. De exporten stegen in 2019 met USD 81,3 miljoen oftewel 3,8% ten opzichte van 2018. Enerzijds nam de exportwaarde van goud toe met USD 100,6 miljoen oftewel 6,2%. Hierbij heeft de stijging van de gemiddelde wereldmarktprijzen de afname in het exportvolume in ruime mate overtroffen. Anderzijds daalde de exportwaarde van olie met USD 35 miljoen oftewel 17,0%, welke tot stand kwam door een lager exportvolume en in mindere mate door lagere gemiddelde wereldmarktprijzen. Bij de niet-mijnbouwproducten vertoonde vooral de export van voedingswaren en transportmiddelen een toename.

In het eerste halfjaar van 2020 steeg het overschot op de goederenrekening met USD 224,4 miljoen tot USD 407 miljoen ten opzichte van dezelfde periode van 2019, enerzijds door een sterke daling van de importen en anderzijds door een stijging van de exporten. De importen daalden met USD 153,8 miljoen oftewel 17,1%. De daling was zichtbaar voor alle typen producten, waarbij de volgende productgroepen bijkans 80% van de daling verklaarden: transportmiddelen, machines/elektrisch, metaal, brandstof en voedingswaren. Vermeldenswaard is dat de import door de grote mijnbouwbedrijven min of meer stabiel bleef. Daarentegen stegen de exporten met USD 70,5 miljoen oftewel 6,5% wat hoofdzakelijk is toe te schrijven aan de hogere goudprijzen.

Dienstenverkeer

De dienstenrekening verslechterde verder in 2019, waarbij het tekort met USD 114 miljoen (30,0%) toenam tot USD 494,3 miljoen ten opzichte van het voorgaande jaar.

Deze verslechtering was primair veroorzaakt door toegenomen uitgaven aan mijnbouwgerelateerde constructie en overige handels- en technische diensten. In het eerste halfjaar van 2020 daalde het tekort op de dienstenrekening met USD 3,5 miljoen (1,5%) tot USD 225,2 miljoen ten opzichte van het eerste halfjaar van 2019 door een sterkere daling van de uitgaven.

Primaire inkomens

Het tekort op de inkomensrekening steeg met bijkans USD 25,2 miljoen (6,5%) tot USD 412,7 miljoen in 2019 (zie tabel II.5.2). De ontvangsten daalden met USD 14,4 miljoen tot USD 21,1 miljoen ten gevolge van verminderde rente-inkomsten van de algemene banken en de CBvS. De uitgaven vertoonden juist een toename van USD 10,9 miljoen tot USD 433,8 miljoen. De uitgaven werden gedomineerd door herinvesteringen en dividendovermakingen door buitenlandse mijnbouwbedrijven en rentebetalingen door de overheid, onder meer voor de uitgegeven obligaties op de internationale kapitaalmarkt.

In het eerste halfjaar van 2020 nam het tekort op de primaire inkomensrekening juist af met USD 3,7 miljoen (1,8%) ten opzichte van dezelfde periode van 2019. De totale uitgaven van USD 205,1 miljoen waren 7,3% lager als gevolg van verminderde operationele winsten van de buitenlandse mijnbouwbedrijven (zie tabel II.5.2). De totale ontvangsten bedroegen USD 4 miljoen; aldus een daling van 75,6% ten opzichte van dezelfde periode van 2019 door verminderde beleggingsinkomsten voor de algemene banken.

Inkomensoverdrachten

Op de inkomensoverdrachtenrekening daalde het overschot met 12,6% tot USD 89,7 miljoen in 2019, met name als gevolg van afgenomen ontvangsten vanuit het buitenland. De ontvangsten daalden met USD 16,3 miljoen tot USD 144,4 miljoen (zie tabel II.5.2) voornamelijk als gevolg van verminderde pensioenovermakingen, remittances en schenkingen vanuit Nederland en China. De overmakingen naar het buitenland namen eveneens af en wel met USD 3,4 miljoen tot USD 54,7 miljoen voornamelijk vanwege verminderde overmakingen w.o. remittances naar Engeland en diverse andere landen. China en Nederland bleven de belangrijkste landen van bestemming.

In het eerste halfjaar van 2020 steeg het overschot op de inkomensoverdrachtenrekening met USD 12,3 miljoen oftewel 28% ten opzichte van het eerste halfjaar van 2019 als gevolg van een sterke stijging van de ontvangsten vanuit het buitenland. De ontvangsten stegen met USD 10,1 miljoen, terwijl de uitgaven met USD 2,3 miljoen daalden. De ontvangsten bedroegen in deze periode USD 80,1 miljoen, terwijl de uitgaven USD 23,7 miljoen waren. De stijging van de ontvangsten betrof voornamelijk de toename van remittances vanuit Nederland, Verenigde Staten van Amerika en Haïti. Aan de uitgavenzijde daalden de remittances naar met name Nederland en de Verenigde Staten van Amerika.

Vermogensoverdrachten rekening

In 2019 registreerde de vermogensoverdrachtenrekening een uitstroom van USD 3,5 miljoen vanwege de aankoop van het voormalig Amerikaanse ambassadegebouw aan de Dr. Sophie Redmondstraat door de Staat van Suriname. In het eerste halfjaar van 2020 registreerde de vermogensoverdrachtenrekening geen transacties.

II.5.3 Financiële rekening

De financiële rekening registreerde een netto instroom van USD 777,1 miljoen in 2019, hetgeen USD 478,9 miljoen oftewel 160,6% meer was dan in 2018 en was vooral voor rekening van de algemene banken vanwege het overhevelen van een deel van hun vreemde valuta kasreservemiddelen naar de CBvS. Dit in het kader van het herzien Algemeen Voorschrift inzake het vreemde valutabedrijf van de algemene banken van mei 2019 gevolgd door netto trekkingen van leningen door de overheid (inclusief via Oppenheimer). De instroom bedroeg USD 796,6 miljoen als resultaat van transacties binnen het overig financieel verkeer ad USD 680 miljoen en via portfolio beleggingen ad USD 116,6 miljoen. De uitstroom via directe investeringen bedroeg USD 19,5 miljoen.

In het eerste halfjaar van 2020 bedroeg de uitstroom USD 171,6 miljoen, waarvan USD 96,9 miljoen via het overig financieel verkeer, USD 63,4 miljoen via directe investeringen en USD 11,3 miljoen via portfolio beleggingen.

Directe investeringen

De instroom van USD 119,2 miljoen via directe investeringen in 2018 sloeg om in een uitstroom van USD 19,5 miljoen in 2019. Deze omslag is voornamelijk voor rekening van Suralco en Newmont Goldcorp Suriname. In 2019 hebben met name de mijnbouwbedrijven USD 265,4 miljoen geherinvesteerd. Daarentegen, namen de investeringen uit hoofde van aandelenparticipatie af met USD 276,2 miljoen door gedeeltelijke terugbetaling van het investeringskapitaal door dochterondernemingen aan hun moedermaatschappijen. Ook de overige directe investeringen vertoonden een uitstroom en wel van USD 8,3 miljoen

De directe investeringen over het eerste halfjaar van 2020 sloegen eveneens om en wel van een instroom van USD 36,2 miljoen in het eerste halfjaar van 2019 in een uitstroom van USD 63,4 miljoen en was voornamelijk uit hoofde van overige directe investeringen.

Portfolio beleggingen

De portfolio beleggingen registreerden een instroom van USD 116,6 miljoen naar Suriname in 2019, terwijl in 2018 juist USD 58,5 miljoen naar het buitenland uitstroomde. De instroom komt met name door de uitgifte van obligaties door de Staat Suriname op de internationale kapitaalmarkt via Oppenheimer in december 2019 ad USD 125 miljoen met als vervaldatum 2023 om de overname van de Afobaka waterkrachtcentrale te financieren. In het eerste halfjaar van 2020 stroomde USD 11,3 miljoen naar het buitenland gedreven door beleggingen van de algemene banken in buitenlandse obligaties, dit is een uitstroom van USD 0,2 miljoen meer dan in het eerste halfjaar van 2019.

Overig financieel verkeer

Het overig financieel verkeer vertoonde in 2019 een netto instroom van USD 680 miljoen, een stijging van USD 442,6 miljoen ten opzichte van de netto instroom in 2018. De algemene banken zorgden voor een instroom van USD 392,8 miljoen, enerzijds door een afname van hun buitenlandse tegoeden met USD 379,9 miljoen als gevolg van het aanhouden van de vreemde valuta kasreservemiddelen bij de CBvS en anderzijds door een toename van hun verplichtingen aan niet-ingezetenen met USD 12,9 miljoen. De overheid zorgde eveneens voor een netto instroom en wel van USD 151,9 miljoen door trekkingen op concessionele en commerciële leningen ad USD 233,3 miljoen en aflossingen ad USD 81,4 miljoen.

Voorts volgde een instroom van USD 117,2 miljoen via de bedrijven door een netto afname van de tegoeden van de mijnbouwbedrijven bij buitenlandse banken en door een netto afname van verleende handelskredieten en leningen.

Tenslotte zorgde de CBvS eveneens voor een instroom en wel van USD 18,2 miljoen, welke het nettoresultaat was van de afname van de door de CBvS in het buitenland aangehouden vreemde valutategoeden van de overheid die een specifieke bestemming hebben en door aflossing van de eerste twee tranches van de IMF lening uit hoofde van het Stand-by Arrangement (SBA) van mei 2016.

Het overig financieel verkeer vertoonde in het eerste halfjaar van 2020 een netto uitstroom van USD 96,9 miljoen; in het eerste halfjaar van 2019 was juist sprake van een instroom van USD 347,3 miljoen. Deze omslag werd voornamelijk gedreven door de algemene banken als gevolg van het aanhouden van de vreemde valuta kasreservemiddelen bij de CBvS in 2019 en door transacties van de grote mijnbouwbedrijven.

II.5.4 Internationale reserves

De internationale reserves namen gedurende 2019 toe met USD 66,8 miljoen oftewel 11,5% ten opzichte van 2018. Per eind 2019 bedroegen de internationale reserves USD 647,5 miljoen, voldoende om 4,7 maanden import van goederen en diensten te financieren (exclusief de mijnbouwimporten). Bij deze omvang van de internationale reserves zijn eveneens inbegrepen de vreemde valuta kasreservemiddelen van de algemene banken aangehouden bij de CBvS.

De toename van de reserves uit hoofde van transacties bedroeg USD 45 miljoen, terwijl opkoop en monetisatie van goud door de CBvS en waarderingsverschillen de internationale reserves met nog eens USD 22 miljoen deden toenemen.

Wat de transacties betreft waren de volgende instromen en uitstromen doorslaggevend. Het overhevelen van vreemde valutamiddelen door de algemene banken naar de CBvS domineerde de instromen. De uitstromen houden vooral verband met de beschikbaarstellingen door de CBvS, uitgaven van de Staat, waaronder aflossing van schulden en importbetalingen van vooral olie- en gas.

De internationale reserves daalden in het eerste halfjaar van 2020 met USD 120 miljoen oftewel 18,5% voornamelijk door transacties van de algemene banken met de CBvS. Van de afname in de reserves was slechts USD 1 miljoen herwaarderingsverschillen. Per eind juni 2020 bedroegen de internationale reserves USD 527,5 miljoen, voldoende om 4,8 maanden import van goederen en diensten te financieren (exclusief de mijnbouwimporten).

Tabel II.5.1: Internationale reserves van de Centrale Bank van Suriname (USD miljoen)

Omschrijving	2015	2016	2017	2018	2019	eind juni 2020
Monetair goud	45.6	29.1	39	56.6	80.9	83.3
Bijzondere trekkingsrechten in het IMF	62.7	37.3	38	34.9	32.2	12.7
Deviezenvorderingen ¹⁾	200.1	292.3	264.5	305.4	331.9	237.1
Effecten	21.9	10	69.9	170.9	189.7	193.1
Reservepositie in het IMF	0	12.4	13.1	12.8	12.7	1.3
Internationale reserves	330.2	381.1	424.4	580.7	647.5	527.5
Importdekking (excl. importen door de mijnbouwsector) ²⁾	2.2	3.6	3.9	4.8	4.7	4.8

Bron: Centrale Bank van Suriname.

1) Exclusief vorderingen die ten behoeve van de overheid en andere sectoren in het buitenland zijn aangehouden.

2) Importen hebben betrekking op goederen en diensten.

Tabel II.5.2: Betalingsbalans van Suriname (USD miljoen)

	2015*	2016*	2017*	2018*	2019*					2020*		
					KW1	KW2	KW3	KW4	Totaal	KW1	KW2	1e helft
A. Lopende rekening	-786.4	-160.5	60.9	-118.0	-10.7	-196.0	-102.2	-101.2	-410.2	22.0	15.1	37.1
1. Saldo goederenrekening	-375.9	186.7	672.0	547.1	148.3	34.4	97.1	127.4	407.1	214.6	192.5	407.0
Exporten	1,652.3	1,438.7	2,034.5	2,129.1	562.9	517.9	553.6	576.0	2,210.4	625.8	525.6	1,514.4
Importen	-2,028.2	-1,252.0	-1,362.5	-1,582.0	-414.6	-483.6	-456.5	-448.6	-1,803.3	-411.3	-333.1	-716.0
2. Saldo dienstenrekening	-462.6	-282.6	-316.7	-380.3	-79.6	-149.1	-135.4	-130.3	-494.3	-135.1	-90.1	-225.2
Diensten: credit	204.2	186.5	160.6	172.1	40.8	37.6	42.4	42.3	163.1	41.5	21.8	63.3
Transport	39.4	32.9	40.5	42.4	9.4	9.6	9.9	10.6	39.5	11.0	6.4	17.4
Overige	164.7	153.6	120.1	129.7	31.4	28.0	32.5	31.7	123.5	30.5	15.4	45.9
Diensten: debet	-666.8	-469.1	-477.3	-552.4	-120.3	-186.7	-177.8	-172.6	-657.4	-176.6	-112.0	-288.6
Transport	-80.1	-43.5	-53.2	-67.6	-15.0	-14.6	-11.4	-13.1	-54.1	-15.9	-7.2	-23.1
Overige	-586.6	-425.6	-424.1	-484.8	-105.4	-172.1	-166.4	-159.5	-603.3	-160.6	-104.8	-265.4
3. Saldo inkomensrekening	-13.3	-166.4	-394.0	-387.5	-100.6	-104.2	-86.8	-121.1	-412.7	-85.6	-115.5	-201.1
Inkomens: credit	14.5	20.6	27.5	35.5	12.4	3.9	3.1	1.6	21.1	2.0	2.0	4.0
Inkomens: debet	-27.8	-187.0	-421.5	-422.9	-113.0	-108.2	-89.9	-122.7	-433.8	-87.6	-117.5	-205.1
4. Saldo inkomensoverdrachtenrekening	65.3	101.8	99.7	102.7	21.1	23.0	22.8	22.8	89.7	28.1	28.3	56.4
Inkomensoverdrachten: credit	139.4	161.5	155.4	160.8	33.8	36.3	37.3	37.0	144.4	41.3	38.8	80.1
Inkomensoverdrachten: debet	-74.1	-59.7	-55.7	-58.0	-12.7	-13.3	-14.5	-14.2	-54.7	-13.2	-10.5	-23.7
B. Vermogensoverdrachtenrekening	1.3	19.4	0.0	-0.4	0.6	-3.5	0.0	0.0	-2.9	0.0	0.0	0.0
Vermogensoverdrachtenrekening: credit	1.3	19.4	0.0	0.2	0.6	0.0	0.0	0.0	0.6	0.0	0.0	0.0
Vermogensoverdrachtenrekening: debet	-0.1	0.0	0.0	0.7	0.0	-3.5	0.0	0.0	-3.5	0.0	0.0	0.0
Totaal, Groep A plus Groep B	-785.2	-141.1	60.9	-118.4	-10.1	-199.6	-102.2	-101.2	-413.1	22.0	15.1	37.1
C. Financiële rekening, exclusief Groep E	769.7	482.5	112.6	298.2	194.3	178.2	201.9	202.7	777.1	-40.5	-131.1	-171.6
1. Directe investeringen	266.7	300.0	98.2	119.2	59.5	-23.3	13.4	-69.2	-19.5	-49.0	-14.4	-63.4
Directe investeringen in het buitenland	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Directe investeringen in Suriname	266.7	300.0	98.2	119.2	59.5	-23.3	13.4	-69.2	-19.5	-49.0	-14.4	-63.4
2. Beleggingen: activa	-9.5	-42.1	-26.6	-58.5	4.3	-15.4	27.6	-8.2	8.2	-5.2	-7.9	-13.1
Aandelen	0.0	-0.1	-6.1	0.0	0.0	-0.1	-0.5	0.0	-0.6	0.0	0.0	0.0
Effecten	-9.5	-42.1	-20.5	-58.5	4.3	-15.4	28.1	-8.2	8.8	-5.2	-7.9	-13.1
3. Beleggingen: passiva	0.0	550.0	0.0	0.0	0.0	0.0	-16.6	124.9	108.3	1.8	0.0	1.8
Aandelen	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Effecten	0.0	550.0	0.0	0.0	0.0	0.0	-16.6	124.9	108.3	1.8	0.0	1.8
4. Overig financieel verkeer: activa	78.0	-221.3	-14.3	-103.5	83.2	173.7	171.3	68.4	496.7	44.6	-102.3	-57.7
Monetaire autoriteiten	-5.7	-65.2	89.0	-31.3	32.0	-61.1	60.9	0.0	31.8	-0.2	-0.2	-0.3
Banken	20.1	-11.6	-55.7	-15.9	0.4	220.5	112.6	46.3	379.9	98.7	-69.7	29.0
Overige sectoren	63.6	-144.5	-47.5	-56.3	50.7	14.3	-2.2	22.1	85.0	-54.0	-32.4	-86.4
5. Overige financieel verkeer: passiva	434.4	-104.1	55.3	341.0	47.3	43.2	6.1	86.8	183.4	-32.7	-6.5	-39.2
Monetaire autoriteiten	161.0	81.5	0.2	-7.7	0.0	-0.5	-11.4	-1.7	-13.6	-9.9	-10.8	-20.7
Centrale overheid ⁽¹⁾⁽²⁾	74.0	110.7	133.6	46.4	20.6	26.1	23.0	82.3	151.9	24.7	16.2	40.9
Banken	-2.7	-0.1	6.9	-4.7	6.6	0.6	1.1	4.6	12.9	-10.7	4.5	-6.1
Overige sectoren	202.1	-296.2	-85.5	307.0	20.1	17.0	-6.6	1.7	32.2	-36.9	-16.4	-53.3
Totaal, Groep A tot en met Groep C	-15.5	341.4	173.5	179.8	184.2	-21.4	99.7	101.5	364.0	-18.5	-116.0	-134.5
D. Statistische verschillen	-250.3	-262.0	-151.8	-31.9	-193.4	66.4	-18.9	-173.3	-319.1	-66.9	82.5	15.5
E. Financierings items	265.8	-79.4	-21.7	-147.9	9.2	-45.0	-80.9	71.8	-44.8	85.5	33.5	119.0
Internationale reserves ⁽²⁾⁽³⁾	265.8	-79.4	-21.7	-147.9	9.2	-45.0	-80.9	71.8	-44.8	85.5	33.5	119.0
Memorandum item												
Herwaarderingsverschillen ⁽³⁾⁽⁴⁾	29.1	28.7	-21.7	-8.4	-1.8	-3.8	3.0	-19.5	-22.0	7.6	-6.6	1.0

Bron: Centrale Bank van Suriname.

* Voorlopige cijfers.

(1) Data van het Bureau Staatsschuld.

(2) Exclusief herwaarderingsverschillen.

(3) Een minteken duidt op een toename in reserves.

(4) Herwaarderingsverschillen, inclusief (de)monetisatie van monetair goud.

III FINANCIËLE SECTOR

III.1 Het Bankwezen

III.1.1 Algemeen

Deze sectie presenteert de ontwikkelingen van het bankwezen. De financiële gegevens hebben in hoofdzaak betrekking op cijfers voor het jaar 2019 en eerste halfjaar 2020.

Recente ontwikkelingen

In 2019 is het Strategisch Plan van de Centrale Bank van Suriname (CBvS) verdeeld in zeven pijlers waarbij pijler 2 gericht is op het ontwikkelen en implementeren van een macro-prudentieel beleidskader, het versterken van het instrumentarium voor effectief toezicht, versterken van wet- en regelgeving in de financiële sector en financial inclusion. Binnen deze pijler is het Directoraat Toezicht Kredietwezen verantwoordelijk voor "Het versterken van het instrumentarium voor effectief toezicht" bestaande uit:

- Het ontwikkelen en implementeren van "Islamic Banking" toezicht.
- Incorporeren van de FATF-aanbevelingen in het toezichtkader.
- Het aanpassen en invoeren van handleidingen voor het invullen van rapportagestaten en het uitvaardigen van richtlijnen op basis van IFRS.
- Versterken van het toezicht op financiële instellingen.
- Formuleren en implementeren van wetten en richtlijnen gericht op het verrichten van toezicht in overeenstemming van internationale standaarden.

National Risk Assessment (NRA)

Suriname is in 2019 gestart met het uitvoeren van de NRA. De regering heeft hiertoe een Project Management Team (PMT) geformeerd die de NRA zal coördineren. De PMT zal dit jaar de NRA afronden en het rapport samenstellen. De NRA moet de risico's in onder meer de financiële sector in beeld brengen. Deze is van belang voor de vierde Mutual Evaluation (ME) die in 2021 plaatsvindt. IDB verleent assistentie bij het uitvoeren van de NRA.

Ter voorbereiding op de NRA en de evaluatie in 2021 door de Caribbean Financial Action Task Force (CFATF), de Caraïbische tak van de FATF, hielden de afdelingen resulterend onder het Directoraat Toezicht Kredietwezen (DTK) van de CBvS, in april en mei 2019 informatiesessies met de directieleden en Raad van Commissarissen (RvC) van de onder-toezicht-staande financiële instellingen. Doestelling was vooral het vergroten van het bewustzijn in de sector.

Vanaf 2014 worden er on-site inspecties gedaan (mede)gericht op compliance aan AML/ CTF bij de bankinstellingen in Suriname. Vanaf 2019 wordt bij de on-site inspecties de nadruk gelegd op effectiviteit en uitvoering van de compliance, een en ander in overeenstemming met de werkwijze van de CFATF, waarbij de derde ME was gericht op beleid en zal de vierde ME op effectiviteit en uitvoering.

Medewerkers van de CBvS maken reeds deel uit van Nationale Anti-Money Laundering Commissie (NAMLAC), de DTK NRA Werkgroep en de NRA PMT (Project Management Team).

Wet- en regelgeving

De Bankresolutiewetgeving (Wet HAK) is in 2018 in concept intensief doorgenomen in werkgroep verband. Begin 2019 is de Memorie van Toelichting geschreven. De wet behelst een uitbreiding van het toezichtinstrumentarium, en wel preventieve maatregelen (banken zijn verplicht een herstelplan in te dienen waarop door de CBvS het resolutieplan zal worden gebaseerd), vroegtijdige interventie maatregelen (bij ongewenste ontwikkelingen kan de CBvS sneller en effectiever ingrijpen) en resolutie maatregelen (herstel of afwikkeling van een kredietinstelling). De faillissementswet is niet langer van toepassing op kredietinstellingen. Voorts zorgt de wet voor een ordelijke afwikkeling van falende banken en regelt het voorkomen van bankencrises. Nadat de bankresolutiewet van kracht is geworden, zullen er beleid toezichtmaatregelen en specifieke richtlijnen worden ontwikkeld en zullen de uitgangspunten voor de herstelplannen van banken moeten worden geformuleerd. Invoering van de Wet HAK maakt het noodzakelijk enkele wijzigingen aan te brengen in de Wet Toezicht Kredietwezen 2011.

Tevens zijn er enkele aanpassingen voorgesteld naar aanleiding van de Wet op de Jaarrekening en de verhouding met de externe accountants van de instellingen. Ook de Wet Geldtransactie kantoren is aan een evaluatie onderworpen en zijn aanpassingen voorgesteld. Andere concept wetsproducten zijn de Wet Depositobeschermingssysteem en wet met betrekking tot het kredietbureau. In 2019 is verder gewerkt aan het finaliseren van de concept wetten en andere hieruit voortvloeiende regelgeving.

De bovengenoemde gewijzigde en conceptwetten zijn inmiddels via de formele kanalen aangeboden aan de Minister van Financiën en/ of de Minister van Justitie en Politie.

Wet op de Jaarrekening

Met de komst van de Wet op de Jaarrekening in 2017 moeten onder andere Organisaties van Openbaar belang hun jaarrekening opstellen op basis van IFRS (internationale standaarden voor financiële verslaggeving) dan wel IFRS SME, vanaf boekjaar 2020. Het intreden van een verslaggevingsstelsel maakt aanpassingen noodzakelijk in processen, systemen, risicoraamwerk, etcetera, welke mogelijk leidt tot veranderingen in financiële posities van de financiële instellingen. De jaarrekening 2020 zal vergelijkende cijfers over 2019 moeten vermelden.

De CBvS heeft zich hierop voorbereid door onder andere het plegen van een impactstudie en versturen van twee enquêtes, waarbij nagegaan wordt wat de impact casu quo resultaat zal zijn op de banken en welke veranderingen nodig zijn in de rapportages. Voor de banken wordt onder ander gedacht aan de impact van IFRS 9 voor de voorzieningen. Na de impactstudie te hebben gefinaliseerd is intern besloten dat de implementatie van IFRS niet mag leiden tot een verlaging van de noodzakelijke voorzieningen.

De huidige Groep-1 richtlijnen zijn in lijn gebracht met IFRS, waaronder IFRS 9. Zoals gebruikelijk worden de herziene Groep-1 richtlijnen eerst naar de banken opgestuurd voor commentaar. Het is de bedoeling dit jaar nog dit traject af te ronden en de herziene richtlijnen begin 2021 uit te vaardigen.

Richtlijnen

CBvS is tevens verantwoordelijk voor het uitvaardigen en bijhouden van richtlijnen. Deze richtlijnen worden uitgegeven in het kader van de WTK 2011. Als onderdeel van het continue proces om regelgeving af te stemmen op nieuwe ontwikkelingen zijn in 2019 relevante bestaande richtlijnen aangepast en in lijn gebracht met IFRS-standaarden voor de bankensector. Ook wordt een nieuwe richtlijn 14 – “Financiële verslaggeving en controle” geïntroduceerd.

FinTech

De continue ontwikkeling en verbetering van de dienstverlening met behulp van innovatieve producten en diensten is een proces dat in de bankensector al enkele jaren zijn intrede heeft gedaan. Met internetbanking en Phone banking is gestalte gegeven aan het elektronisch bankieren. Recenter zijn de ontwikkelingen waarbij de nadruk hoofdzakelijk is gelegd op betalingsapplicaties en “mobile wallets”. De voordelen (met name minder cash en financial inclusie) van het elektronisch betalen wordt erkend en de ontwikkeling van een efficiënt en veilig betalingsverkeer wordt ondersteund. Een nieuw aspect is wel, de dienstverlening aan niet rekeninghouders hetgeen meer/hoger risico met betrekking tot compliance (AML/CFT) met zich meebrengt. Er zijn enkele aanvragen voor dergelijke “FinTech” producten in behandeling.

COVID-19

In juni 2020 heeft de CBvS in samenwerking met de Surinaamse Bankiers Vereniging (hierna: SBV) een kader ontworpen waarbinnen de gevolgen van de huidige gezondheids- en financiële crisis enigszins kan worden opgevangen. Er is een speciaal COVID-19 kredietfaciliteit geboden aan behoeftigen.

Het betreft kredietfaciliteiten in SRD aan de private sector, tegen een rente van 7,5%. Om deze speciale leningen (COVID-19 kredieten) te kunnen verstrekken, heeft de CBvS éénmalig en tijdelijk voor een periode van 6 maanden, de SRD-kasreserves van de onder toezicht staande banken verlaagd met 7,5%. Het vigerende kasreservepercentage van 35% blijft evenwel van kracht op elke mutatie van de reserve base.

In deze uitdagende periode waarin het minimum bestaansniveau van grote groepen economische subjecten in gevaar is, is het van groot belang dat middels kredietverstrekking via de banken de economische activiteit wordt ondersteund en daarmee ook de werkgelegenheid. Maar tevens dat met name beoefenaars van de verschillende vrije beroepen over de minimale casu quo noodzakelijke middelen kunnen beschikken om deze crisisperiode te overbruggen.

III.1.2 Toezicht Banken

Onder-toezicht-staande banken en overige kredietinstellingen

Per medio van het jaar 2020 staan de volgende kredietinstellingen onder het toezicht van de CBvS:

Primaire banken

1. REPUBLIC BANK (SURINAME) N.V.
2. DE SURINAAMSCHE BANK N.V.
3. HAKRINBANK N.V.
4. SURINAAMSE POSTSPAARBANK
5. STICHTING SURINAAMSE VOLKSCREDIETBANK
6. LANDBOUWBANK N.V.
7. FINABANK N.V.
8. SURICHANGE BANK N.V.
9. COÖPERATIEVE SPAAR- EN KREDIETBANK GODO G.A.
10. FINATRUST, DE TRUSTBANK N.V. (TRUSTBANK AMANAH)

Belegging- en financieringsmaatschappijen

1. NATIONALE TRUST- EN FINANCIERINGS MAATSCHAPPIJ N.V.
2. ASSURIA BELEGGINGSMAATSCHAPPIJ N.V.
3. NATIONALE ONTWIKKELINGSBANK VAN SURINAME N.V.
4. SURINAAMSE TRUSTMAATSCHAPPIJ N.V.
5. FATUM INVESTMENT N.V.
6. SOUTHERN COMMERCIAL BANK N.V.

Financiële gegevens

Bankinstellingen, pensioenfondsen, verzekeringsmaatschappijen en kredietcoöperaties registreerden in 2019 een gezamenlijke activa van SRD 31,5 miljard. Het aandeel van de bankensector bedroeg in dat jaar 75,4%.

De gecombineerde solvabiliteitsratio (CAR) nam lichtelijk toe tot 11,7% in juni 2020 ten opzichte van december 2019 (11,4%). De ratio's in 2019 en per ultimo juni 2020 voldoen wel aan de minimale norm van 10% van de Solvabiliteitsrichtlijn.

De totale "Non-Performing-Loan" ratio (NPL-ratio) bedroeg 13,5% in juni 2020, wat duidt op een stijging van 2,9 procentpunt ten opzichte van december 2019 (10,6%) en ligt ver boven de interne richtsnoer van 5%. Verwacht wordt dat de ratio in 2020 verder zal verslechteren als gevolg van de huidige economische neergang en het effect van de COVID-19 pandemie. Per ultimo juni 2020 heeft de EURO-kredietportefeuille met 23,3% (december 2019: 14,8%) de hoogste NPL-ratio, terwijl in de USD-sfeer de NPL-ratio verslechterde tot 21,1% per juni (december 2019: 11,1%). De NPL-ratio voor de SRD-kredieten bedroeg circa 8,4% in juni 2020 (december 2019: 9,0%).

Tabel III.1.1: Overzicht van de ratio's van de primaire banken

(in procenten)	2015	2016	2017	2018	2019	2020*
Solvabiliteit						
Toetsingsvermogen/ Risk-weighted assets	11.3	5.5	9.3	9.6	11.4	11.7
Tier1/ Risk-weighted assets	11.3	5.5	8.7	9.0	10.8	10.8
EV/Balanstotaal	7.0	3.3	5.0	4.8	5.2	5.4
Kwaliteit kredietportefeuille						
Non-performing Loans/ Bruto kredietverlening	8.4	10.8	13.0	12.0	10.6	13.5
Non-performing Loans (af voorziening)/Toetsingsvermogen	39.8	76.8	52.1	40.3	34.9	46.0
Winstgevendheid						
Return on Assets	1.3	-0.7	0.9	0.1	1.0	0.3
Return on Equity	15.4	-11.9	16.2	1.9	16.7	4.2
Liquiditeit						
Liquide middelen/ Balans totaal	32.1	32.7	37.9	40.2	46.8	49.1
Liquide middelen/ Korte schulden	69.1	69.2	82.3	82.1	93.4	95.5

Bron: Centrale Bank van Suriname.

*De data over 2020 betreft de cijfers (op basis van onder andere de maandstaat) van de primaire banken per juni 2020.

De liquiditeitspositie van de primaire banken is verbeterd. De ratio van de liquide middelen ten opzichte van de kortlopende verplichtingen bedroeg vanaf 2017 gemiddeld meer dan 80%.

De ROA vertoonde een fluctuerende trend en ligt met uitzondering van het jaar 2016 steeds rond de 1%. Per juni 2020 bedroeg de ROA 0,3% ten opzichte van december 2019 (1%). De ROE fluctueert en is in juni 2020 ten opzichte van december 2019 (16,7%) met 12,5 procentpunt tot 4,2% gedaald.

Tabel III.1.2: Gecombineerde verkorte balans van de primaire banken (SRD miljoen)

	2015	2016	2017	2018	2019	2020*
ACTIVA						
Liquide middelen	3,800	5,817	7,599	8,836	11,121	11,475
Bankiers in binnen- en buitenland	1,243	2,412	2,424	3,113	1,489	811
Kredietverlening (af voorzieningen)	5,805	7,507	7,942	7,669	8,632	8
Overige activa	974	2,073	2,084	2,384	2,534	2,689
Totale activa	11,822	17,808	20,049	22,002	23,776	23,366
PASSIVA						
Eigenvermogen	838	954	1,065	1,327	1,297	1,414
Nettoresultaat	91	-142	112	-34	156	36
Op Termijn Toevertrouwde middelen	4,522	7,314	7,984	8,135	7,603	7,551
Korte schulden	5,497	8,403	9,239	10,762	11,904	12,013
Bankiers in binnen- en buitenland	262	180	441	382	1,038	360
Overige passiva	612	1,098	1,208	1,429	1,778	1,992
Totale passiva	11,822	17,808	20,049	22,002	23,776	23,366

Bron: Centrale Bank van Suriname.

*De data over 2020 betreft de cijfers (op basis van onder andere de maandstaat) van de primaire banken per juni 2020.

Het gecombineerd balanstotaal van de banken vertoonde van december 2015 (SRD 11,8 miljard) tot december 2019 (SRD 23,8 miljard) een stijgende trend. Deze kan onder meer worden toegeschreven aan stijgingen in onder andere liquide middelen, kredietverlening en overige activa. In juni 2020 is het gecombineerd balanstotaal van de banken lichtelijk gedaald tot SRD 23,4 miljard.

De totale liquiditeitsverhouding van de primaire banken vertoonde in de periode december 2015- juni 2020 een stijgende trend, behalve in het jaar 2018. Per ultimo juni 2020 bedroeg de liquiditeitsratio 95,5% en lag in het eerste halfjaar net onder de interne norm van 100% (december 2019: 93,4%). Op totaal niveau waren de liquide middelen met uitzondering van het jaar 2018 meer dan evenredig toegenomen ten opzichte van de korte schulden. De totale liquide middelen van de primaire banken bedroegen per juni 2020 49,1% (december 2019: 46,8%) van het balanstotaal, terwijl de korte schulden 51,4% (december 2019: 50,1%) van het balanstotaal uitmaakten.

De netto kredietverlening vertoonde een fluctuerende trend in de periode december 2015-juni 2020. In 2016 en 2019 was deze het sterkst toegenomen met respectievelijk 29,3% en 12,6%, terwijl in 2018 en juni 2020 er sprake was van een daling in de kredietverlening met respectievelijk 3,4% en 2,8%. De bruto kredietverlening van de primaire banken bedroeg per juni 2020 SRD 9,1 miljard, terwijl de netto kredietverlening SRD 8,4 miljard bedroeg.

Het nettoresultaat was afgenomen met SRD 120 miljoen tot SRD 36 miljoen in juni 2020 ten opzichte van december 2019 (SRD 156 miljoen). Dit is een sterke daling van 76,9%, welke voornamelijk het gevolg was van de grote afname van de rentemarge en de overige baten met respectievelijk SRD 412,9 miljoen (juni 2020: SRD 343,4 miljoen ten opzichte van december 2019: SRD 756,3 miljoen) en SRD 74,4 miljoen (juni 2020: SRD 261,9 miljoen ten opzichte van december 2019: SRD 336,3 miljoen).

Tevens heeft de toename van de dotatie van de voorzieningen in het 2^e kwartaal 2020 door de banken onder andere als gevolg van de huidige economische situatie en het effect van de COVID-19 pandemie, sterk het nettoresultaat beïnvloedt. De totale voorzieningen per ultimo juni 2020 bedroegen ongeveer SRD 130 miljoen, terwijl deze per ultimo december 2019 nog SRD 26,9 miljoen bedroegen.

III.1.3 Voornaamste risico's bankensector

Hieronder worden enkele risico's besproken waaraan banken in Suriname onderhevig zijn. De voornaamste risico's betreffen het *krediet-, valuta-, liquiditeit-, operationeel-, rente- en concentratierisico*. Sommige risico's kunnen sterk verbonden zijn aan een bepaalde bank, terwijl ze zich bij een ander bank in mindere mate kunnen manifesteren. De risico's van de primaire banken als geheel worden beoordeeld op basis van de toetsing van de bankensector aan de normen van de richtlijnen van de Bank.

Een ander risico welke in de afgelopen periode meer aandacht aan is besteed betreft het compliance risico. Dit risico is voornamelijk gerelateerd en gekoppeld geworden aan het AML/CFT-raamwerk binnen banken.

Kredietrisico

Het kredietrisico is het belangrijkste risico en wordt beoordeeld op basis van de normen en bepalingen van de Richtlijn Kredietclassificatie en Voorzieningen.

De bankensector loopt een hoog kredietrisico, hetgeen onder meer blijkt uit de hoge NPL-ratio's (december 2019: 10,6% en juni 2020: 13,5%), de grote omvang van de grote posten ten opzichte van het Tier 1 kapitaal, het relatief lage voorzieningenniveau ten opzichte van de NPLs, de concentratie van hypothecaire kredieten en de gebrekkige kredietrisicomanagementsystemen van sommige banken. Neerwaartse bijstellingen van de kredietclassificaties, kan de NPL-ratio verder negatief beïnvloeden en hierdoor het kredietrisico vergroten. Onvolkomenheden in de kredietadministraties van banken, alsook inadequaat kredietrisicobeheer leiden eveneens tot een hoger kredietrisico.

De primaire banken hebben gezamenlijk een NPL-ratio die per juni 2020 tot 8,5% hoger ligt dan de interne richtsnoer van 5%. De verwachting is dat de NPL-ratio verder zal verslechteren als gevolg van de huidige economische neergang en het effect van de COVID-19 pandemie. Dit zal grote invloed hebben op het kredietrisico.

Valutarisico

Het valutarisico wordt beoordeeld op basis van de normen en bepalingen van de Richtlijn Open Vreemde Valutaposities. Volgens de richtlijn van de Bank moet de netto open positie (NOP) van een kredietinstelling per vreemde valuta (VV) en de totale NOP in VV niet groter zijn dan respectievelijk 10% en 20% van het Tier 1 kapitaal. Er wordt ook gelet op de dollarisatiegraad van banken. De bankensector heeft een hoge dollarisatiegraad, welke een hoog "Foreign Exchange" risico (FX-risico) herbergt. Het blijft een zorgpunt. Per ultimo juni 2020 is de dollarisatiegraad van activa en passiva respectievelijk 53,3% (december 2019: 58,4%) en 51,5% (december 2019: 56,7%). De totale NOP van de primaire banken bedroegen respectievelijk 11,5% en 6,3% in december 2019 en juni 2020; en liggen onder de norm van 20%.

Liquiditeitsrisico

Het liquiditeitsrisico kan voor 2019 en eerste helft van 2020 als matig worden beoordeeld. Hoewel de primaire banken gezamenlijk op basis van de Liquidity Coverage Ratio (LCR) een overschot in alle drie valuta's rapporteren, blijken zij op basis van de verhouding liquide middelen ten opzichte van korte schulden, onder de 100% benchmark te zitten. Het liquiditeitsverhoudingscijfer van de primaire banken bedroeg 93,4% in december 2019 en 95,5% in juni 2020. De ratio van de liquide middelen ten opzichte van de kortlopende verplichtingen bedroeg vanaf 2017 gemiddeld meer dan 80%.

Concentratierisico

Bij de beoordeling van het concentratierisico wordt onder meer gelet op de concentratie van de grote posten en hypotheekleningen ten opzichte van het Tier 1 kapitaal. De grote posten leningen vertegenwoordigen circa 212% van het Tier 1 kapitaal per juni 2020. In december 2019 bedroeg deze verhouding nog 229%. De totale grote posten (leningen en deposito's) lagen in december 2019 (522%) en juni 2020 (391%) boven de totale grote posten norm van 300%.

Operationeel risico

Bij de beoordeling van het operationeel risico wordt onder meer gelet op het functioneren en de onafhankelijkheid van interne audit, het functioneren van externe accountant en van IT-processen en systemen. Hiervoor wordt uitgegaan van de bepalingen van de richtlijnen "Interne Audit Afdeling" en "Systeem van Interne Controle bij Kredietinstellingen". Niet bij alle banken blijkt de onafhankelijkheid van interne audit gewaarborgd te zijn. Ter beoordeling van het operationeel risico, wordt ook gelet op de aanwezigheid van back-up faciliteiten, geldige bankverzekeringen en de beschikbaarheid van de noodzakelijke bedrijfscontinuïteitsplannen. Deze onderdelen blijken nog niet bij alle banken aanwezig te zijn. Tevens wordt aandacht besteed aan het proces van dataverwerking ten behoeve van rapportages aan de Bank. Met betrekking tot de externe accountant heeft de Bank reeds een conceptrichtlijn opgemaakt. Hierin wordt onder andere vereist dat de externe accountant van een bank gespecialiseerde kennis en deskundigheid moet bezitten op het gebied van de controle van de banken. De externe accountant moet de kwaliteit van de controle waarborgen door de standaarden van de IAASB en de desbetreffende vereisten van de Bank toe te passen. Ook dient de kwaliteit te worden toegepast in de beoordeling van de voorzieningen voor verliezen op leningen gebaseerd op de verwachte kredietverliezen. Dit onderdeel wordt thans beoordeeld door te letten op de wisselwerking tussen de interne auditafdelingen en de externe accountants van banken. Daarnaast gaat ook aandacht uit naar de wijze waarop banken de aanbevelingen van de externe accountant conform de management letter opvolgen.

Renterisico

Bij de beoordeling van het renterisico wordt de Richtlijn Renterisicomanagement als uitgangspunt gehanteerd. Banken dienen op basis van deze richtlijn te beschikken over een uitgebreid risicoproces dat zorgt voor de tijdige identificatie, meting, monitoring en beheersing van risico's. De meeste banken hebben in hun kredietovereenkomst met de klant een clause opgenomen betreffende aanpassing van de rente als gevolg van veranderde marktomstandigheden. Bij enkele banken blijkt de mogelijkheid tot renteaanpassing ook onderdeel te zijn van de algemene bankvoorwaarden tussen de bank en de klant. Op deze wijzen trachten banken het renterisico af te dekken. Deze is vooralsnog onvoldoende om te komen tot een gedegen renterisico beheer. Opgemerkt wordt dat renteaanpassingen een nadelig effect kunnen hebben op de kwaliteit van de kredietportefeuille en op de liquiditeitspositie van banken. Indien de rente van kortlopende deposito's hoger is dan die van langlopende kredieten, lopen banken een renterisico. Banken dienen derhalve adequate renterisicomanagementsystemen op te zetten en ook rentegevoeligheid analyses te verrichten. Crises hebben laten zien dat banken in de positie waren om creditrentes te verhogen, maar in mindere mate in staat waren om debetrentes te verhogen.

III.2 De ontwikkeling van het verzekeringswezen

III.2.1 Algemeen

Dit hoofdstuk presenteert de ontwikkelingen van het verzekeringswezen. De financiële gegevens hebben in hoofdzaak betrekking op voorlopige cijfers voor het jaar 2019.

Recente ontwikkelingen

Medio 2019 tot heden heeft de werkgroep van de Wet Toezicht Verzekeringsbedrijf (WTV), bestaande uit medewerkers van de Bank, wederom aanpassingen gepleegd aan de ontwerpwet om die in lijn te brengen met onder andere de Wet op de jaarrekening 2017, de Wet Instituut Chartered Accountants 2018 en andere relevante wetten. Verder is eind september 2019 commentaar ontvangen van de Surinaamse Vereniging van Assurantie Maatschappijen (SURVAM) en het International Monetary Fund (IMF). Dit commentaar zal waar nodig worden meegenomen in de ontwerpwet van 2019.

Met betrekking tot de International Financial Reporting Standards (IFRS) heeft de Bank in december 2019 een enquête gestuurd naar de verzekeringssector over IFRS in zijn algemeenheid en IFRS 9 en IFRS 17 in het bijzonder. Middels deze enquête, heeft de nulmeting plaatsgevonden inzake de status van de IFRS-implementatie bij verzekeraars. In oktober 2020 verwacht de Bank technische assistentie van de Caribbean Regional Technical Assistance Centre (CARTAC) met betrekking tot de IFRS-standaarden.

In het kader van National Risk Assessment (NRA), is er reeds een aanvang gemaakt met het opnemen van Anti Money Laundering als onderdeel van de on-site inspecties en periodieke gesprekken bij verzekeringsmaatschappijen. Het streven is om in dit kader, uiterlijk in het derde kwartaal van 2020 een enquête te sturen naar alle verzekeraars. Het doel van deze enquête is om een inventarisatie te maken van de risicogebieden binnen de verzekeraars en de beheersmaatregelen die zijn getroffen. In 2019 hebben enkele medewerkers van de Bank, waaronder de afdeling Toezicht Verzekeringen, de Anti-Money Laundering Certified Associate training van de Florida International Bankers Association (FIBA) met goed gevolg doorlopen. De opgedane kennis zal uiteraard worden toegepast tijdens de toekomstige on-site inspecties.

De COVID-19 pandemie heeft ook Suriname in haar greep. Als gevolg hiervan zijn de economische bedrijvigheid en werkgelegenheid onder druk komen te staan. De Bank is doende na te gaan, wat de impact van deze pandemie is voor de verzekeraars. Daarna zal zij samen met de onder-toezicht-staande verzekeraars nagaan welke maatregelen getroffen kunnen worden, om de effecten van de crisis enigszins te verlichten.

III.2.2 Toezicht Verzekeringsmaatschappijen

Onder-toezicht-staande verzekeringmaatschappijen

Per medio van het jaar 2020 staan de volgende verzekeringmaatschappijen onder het toezicht van de Bank:

Schadeverzekeringmaatschappijen

1. N.V. Surinaamse Assurantie Maatschappij "Self Reliance";
2. FATUM Schadeverzekering N.V.;
3. Assuria Schadeverzekering N.V.;
4. Assuria Medische Verzekering N.V.;
5. N.V. Paramaribo Schade Assurantie Company (PARSASCO) en
6. Clico General Insurance Company Suriname N.V.

Levensverzekeringmaatschappijen

1. Assuria Levensverzekering N.V.;
2. FATUM Levensverzekering N.V.;
3. Clico Life Insurance Company Suriname N.V. en
4. Self Reliance Levensverzekeringen N.V.

Uitvaartverzekeringmaatschappijen:

1. Stichting Uitvaartverzekering "Hamdard" en
2. Hennep Verzorgende Verzekering N.V.

De Houdstermaatschappij Assuria N.V., aandeelhouder van de Assuria verzekeringmaatschappijen, staat ook onder het toezicht van de Bank.

Financiële gegevens

Tabel III.2.1 presenteert een overzicht van de totale activa van de financiële sector in Suriname. Bankinstellingen, pensioenfondsen, verzekeringmaatschappijen en kredietcoöperaties registreerden in 2019 een gezamenlijke activa van SRD 31,3 miljard. Het aandeel van de verzekeringssector hierin bedroeg 11,2%.

Tabel III.2.1: Balanstotaal van de financiële sectoren (SRD miljoen)

Financiële sector	Balans totaal in SRD miljoen		Aandeel per sector in %	
	2018*	2019**	2018*	2019**
Per 31 december				
Banken	22,074	23,776	76.0%	75.9%
Pensioenfondsen	3,895	4,006	13.4%	12.8%
Verzekeringmaatschappijen	3,029	3,518	10.4%	11.2%
Kredietcoöperaties	42	46	0.1%	0.1%
Totaal financiële sector	29,040	31,346	100%	100%

Bron: Centrale Bank van Suriname.

*De data over 2018 is gecorrigeerd met de definitieve cijfers.

**De data over 2019 is deels gebaseerd op voorlopige cijfers.

Het balanstotaal van de verzekeringssector bedroeg circa 12,5 % van het bruto binnenlands product (BBP)⁸. Verzekeraars hebben in 2019 het meest belegd in termijndeposito's bij lokale banken (28%). Verder is er voornamelijk belegd in leningen op schuldbekentenis (27%) en effecten (19%). Tot laatstgenoemde behoren buitenlandse aandelen, aandelen in beursgenoteerde bedrijven in ons land en staatsolieobligaties. Daarnaast is er ook belegd in hypotheek en onroerend goed, die elk voor 9% deel uitmaken van de totale beleggingsportefeuille van de verzekeraars.

Levensverzekeringsmaatschappijen

Het gecombineerd balanstotaal van de levensverzekeraars vertoonde in 2019 een toename van 13,8% ten opzichte van 2018 (Tabel III.2.2). Deze toename is toe te schrijven aan de toename van de beleggingsportefeuille met 8,9%, waaronder stijgingen in de beleggingen in effecten, obligaties en leningen op schuldbekentenis. Daarnaast zijn de liquide middelen en vaste eigendommen ook toegenomen. De beleggingsportefeuille van de levensverzekeraars omvat onder andere beleggingen in hypotheek, termijndeposito's en overige beleggingen (onder andere: effecten, obligaties, onroerende goederen, leningen op schuldbekentenis, spaarrekeningen). Zo namen de effecten en obligaties, en leningen op schuldbekentenis (opgenomen onder de post "Overige beleggingen") toe met respectievelijk 80,8% en 34,4%. De termijndeposito's daalden in 2019 met 21,1% ten opzichte van 2018. De totale beleggingen hadden in 2019 een aandeel van 78,7% in de totale activa. De levensverzekeraars hebben in 2019 het meest belegd in leningen op schuldbekentenis (Tabel III.2.2).

Aan eigen vermogen⁹ brachten de levensverzekeraars in 2019 totaal SRD 99,6 miljoen op. Dit indiceert een afname van 45,1% ten opzichte van 2018, als gevolg van een daling van de algemene reserves. De laatstgenoemde daling is ontstaan vanwege negatieve reserves. Technische voorzieningen namen toe met 17,9% in 2019 ten opzichte van het vorig jaar. Deze toename is toe te schrijven aan een stijging van de reeds bestaande verzekeringsverplichtingen zowel individueel als collectief (Tabel III.2.2).

De totale premies over het boekjaar 2019 bedroegen SRD 200,5 miljoen. Door een stijging van de verkoop van koopsompolissen, namen de koopsommen per ultimo 2019 toe met 149,4%. Het technisch resultaat kwam wederom negatief uit en bedroeg SRD 66,3 miljoen. Dit werd onder andere veroorzaakt doordat de verdiende premies lager uitvielen dan de uitgaven, waaronder claims, bedrijfs- en overige kosten (Tabel III.2.2). Daarnaast hebben de hoge mutatie in de technische voorzieningen en de winstdeling en korting ook bijgedragen aan dit slecht resultaat.

In 2019 stegen de totale lasten (inclusief uitkeringen) van SRD 195,4 miljoen in 2018 naar SRD 267,3 miljoen. Het negatief technisch resultaat en het negatief saldo van de overige baten en lasten resulteerden in een afname van de nettowinst (winst na belasting) met 19,4% naar SRD 7,7 miljoen. Dit is de laagste nettowinst in de afgelopen vijf jaren (Tabel III.2.3).

⁸ Het bbp-cijfer voor 2019 is een projectie van het Planbureau Suriname (mei 2020),
Bron: Stichting Planbureau Suriname

⁹ Het eigen vermogen is de som van het aandelenkapitaal en de reserves (inclusief herwaarderingsreserve).

Schadeverzekeringsmaatschappijen

Het balanstotaal van de schadeverzekeringsmaatschappijen nam in 2019 met 18,4% toe ten opzichte van 2018 (Tabel III.2.4). De toename van dit balanstotaal is toe te schrijven aan de toename van de beleggingen in leningen op schuldbekentenis, termijndeposito's, deelnemingen en effecten met respectievelijk 223,5%, 28,6%, 9,8% en 9,3% ten opzichte van 2018. In 2019 vormden de termijndeposito's en effecten de grootste beleggingsposten en maakten respectievelijk 30,2% en 20,1% uit van de beleggingsportefeuille, gevolgd door de beleggingen in onroerende goederen en leningen op schuldbekentenis met een aandeel van respectievelijk 17,7% en 11,7%. De schadeverzekeraars hebben in 2019 het meest belegd in termijndeposito's bij de lokale banken. Aan de passivazijde daalde de technische voorzieningen met 1,8% ten opzichte van 2018 terwijl de post "Korte termijnschulden" steeg met 98,5% ten opzichte van 2018, als gevolg van een toename van de aangegane leningen en overige korte termijnschulden. De afname van de technische voorzieningen is te wijten aan de daling van de schadereserve met 7,2%.

De totale bruto premie van de schadeverzekeraars nam in 2019 toe met 10,8% ten opzichte van 2018 en bedroeg SRD 888,5 miljoen. Deze toename was voornamelijk het gevolg van toenames van premies uit de categorieën Varia- en overige verzekeringen en Ziekte- en Ongevallenverzekeringen met respectievelijk 8,5% en 69,3%. Verder werd het meest uitgekeerd in de categorieën Ziekte- en Ongevallenverzekeringen en Motorrijtuigen (WAM en Casco).

In 2019 verbeterde het technisch resultaat verder en wel van SRD 39,3 miljoen in 2018 naar SRD 42,8 miljoen. Dit leidde tot een nettowinst (winst na belasting) van SRD 83,6 miljoen (Tabel III.2.5). Dat is een toename van SRD 69,3 miljoen oftewel 483,9%. Deze opmerkelijke toename van de nettowinst is ook te danken aan de toename van de beleggingsinkomsten van negatief SRD 27,7 miljoen in 2018 naar positief SRD 39,3 miljoen. In 2019 zijn de beleggingsinkomsten onder andere verkregen uit de beleggingen in termijndeposito's, leningen op schuldbekentenis, effecten en onroerend goed.

Wettelijke Aansprakelijkheidsverzekering Motorrijtuigen (WAM)

In 2019 bedroegen de totale premies SRD 118,4 miljoen, representatief voor 239.357 WAM-verzekeringen. Van het totaal aantal WAM-verzekeringen in 2019 bestond 66,5% uit de categorie verzekeringen van personenauto's, equivalent aan 159.248 voertuigen. Deze categorie was evenals in de voorgaande jaren de grootste WAM-verdiener.

De uitkeringen, voornamelijk ter dekking van de materiele schade, bedroegen in 2019 SRD 69,8 miljoen. In 2019 werden in totaal 20.116 schadegevallen geregistreerd, terwijl het aantal geregistreerde schadegevallen het jaar daarvoor 17.495 bedroeg. Dit is een toename van 15%. Van het aantal geregistreerde schadegevallen in 2019, zijn 13.285 schadegevallen (66%) reeds afgehandeld (Tabel III.2.6). In 2019 bedroeg het verlies uit de categorie WAM SRD 32,0 miljoen. Reeds langer dan tien jaren rapporteren verzekeraars een negatief resultaat voor de categorie WAM.

Tabel III.2.2: Gecombineerde Balansen der Levensverzekeringsmaatschappijen (SRD miljoen)

	2015	2016	2017	2018*	2019**
ACTIVA					
Kas en Bank [liquide middelen]	22.1	53.2	86.6	52.7	147.1
Vaste eigendommen	2.5	4.6	5.1	4.9	9.4
Beleggingen:					
a) overheid					
b) particulieren:					
- hypotheken	127.0	209.0	199.9	144.3	110.9
- termijndeposito's	233.4	497.5	446.0	483.9	381.8
- overige	239.1	390.9	523.9	595.0	839.4
Overige activa	102.7	166.0	175.9	206.5	204.4
Totaal	726.8	1,321.3	1,437.5	1,487.2	1,693.0
PASSIVA					
Aandelenkapitaal	1.4	1.4	1.4	1.4	1.7
Reserves	53.2	144.6	157.9	180.0	97.8
Achtergestelde leningen					
Technische voorzieningen	608.0	1,028.2	1,109.3	1,181.1	1,392.5
Overige schulden	64.2	147.1	168.9	124.8	201.0
Totaal	726.8	1,321.3	1,437.5	1,487.2	1,693.0

Bron: Centrale Bank van Suriname.

*De data over 2018 is gecorrigeerd met de definitieve cijfers.

**De data over 2019 is deels gebaseerd op voorlopige cijfers. Van de vier onder-toezicht-staande levensverzekeraars, heeft ultimo december 2019 één instelling definitieve cijfers aan de Bank gerapporteerd.

Tabel III.2.3: Gecombineerde Verlies- en Winstrekeningen der Levensverzekeringsmaatschappijen (SRD miljoen)

	2015	2016	2017	2018*	2019**
Premies	60.4	73.4	87.0	86.8	82.7
Koopsommen	52.5	86.7	67.2	47.2	117.8
Totaal premie + koopsommen	112.9	160.2	154.2	134.0	200.5
Premie herverzekeraar	3.0	4.1	4.3	4.3	4.0
Premie eigen rekening	109.9	156.0	149.9	129.7	196.5
Mutatie technische voorzieningen	130.2	65.2	60.4	61.8	116.7
Verdiende premie (1)	-20.3	90.9	89.5	67.8	79.9
Bruto uitkeringen	29.2	70.1	62.2	64.5	61.2
Aandeel herverzekeraar	0.0	0.4	0.2	0.2	4.1
Uitkeringen eigen rekening (2)	29.2	69.6	62.0	64.3	57.1
Provisie en acquisitiekosten (3)	6.8	8.4	7.6	7.9	8.8
Bedrijfskosten (4)	18.6	29.1	43.9	47.0	48.0
Winstdeling en korting (5)	13.5	24.4	24.4	9.6	32.2
Technisch resultaat (6) = (1-2-3-4-5)	-88.4	-40.7	-48.4	-60.9	-66.3
Beleggingsinkomsten (7)	33.4	78.7	84.2	72.2	88.0
Saldo andere baten en lasten (8)	84.7	126.2	7.3	2.7	-9.9
Beleggingslasten (9)	0.2	0.2	0.5	0.5	526.0
Winst voor belasting = (6+7+8-9)	29.5	164.0	42.6	13.5	11.3
Belasting	1.9	54.0	15.7	3.9	3.6
Winst na belasting (Nettowinst)	27.6	110.0	26.9	9.6	7.7

Bron: Centrale Bank van Suriname.

*De data over 2018 is gecorrigeerd met de definitieve cijfers.

**De data over 2019 is deels gebaseerd op voorlopige cijfers. Van de vier onder-toezicht-staande levensverzekeraars, heeft ultimo december 2019 één instelling definitieve cijfers aan de Bank gerapporteerd.

Tabel III.2.4: Gecombineerde Balansen der Schadeverzekeringsmaatschappijen (SRD miljoen)

	2015	2016	2017	2018*	2019**
ACTIVA					
Kas en Bank [liquide middelen]	77.3	109.6	146.3	131.2	258.3
Vaste eigendommen	73.2	72.5	46.5	47.8	44.9
Beleggingen:					
a] overheid					
b] particulieren:					
- hypotheken	105.5	12.6	173.6	108.2	91.0
- termijndeposito's	135.3	173.0	145.8	233.2	300.0
- overige	230.2	423.9	474.0	539.8	602.2
Overige activa	279.1	333.6	358.8	481.4	528.7
Totaal	900.6	1,125.2	1,345.1	1,541.6	1,825.0
PASSIVA					
Aandelenkapitaal	0.4	0.4	0.4	0.4	0.7
Reserves	287.7	509.2	527.7	518.5	560.0
Technische voorzieningen	379.7	397.7	418.4	556.3	546.0
Lange termijn schulden (incl. voorzieningen)	49.6	148.7	173.6	198.8	187.3
Korte termijn schulden	183.2	269.2	225.1	267.7	531.0
Totaal	900.6	1,325.2	1,345.1	1,541.6	1,825.0

Bron: Centrale Bank van Suriname.

*De data over 2018 is gecorrigeerd met de definitieve cijfers.

**De data over 2019 is deels gebaseerd op voorlopige cijfers. Van de zes onder-toezicht-staande schadeverzekeraars, hebben ultimo december 2019 twee instellingen definitieve cijfers aan de Bank gerapporteerd.

Tabel III.2.5: Gecombineerde Verlies- en Winstrekeningen der Schadeverzekeringsmaatschappijen (SRD miljoen)

	2015	2016	2017	2018*	2019**
Bruto premie	511.6	532.9	646.4	801.9	888.5
Premie herverzekeraar	40.7	67.6	64.9	185.4	241.7
Af te dragen zorgvoorzieningenfonds***	2.0	2.9	3.0		
Premie eigen rekening	468.9	462.4	578.5	616.5	646.8
Mutatie technische voorzieningen	12.5	-25.0	38.8	17.8	11.9
Verdiende premie (1)	456.4	487.4	539.7	598.7	634.9
Bruto uitkeringen	368.3	473.9	380.5	475.2	505.9
Aandeel herverzekeraar	3.1	15.7	11.2	106.4	116.1
Uitkeringen eigen rekening (2)	365.2	458.1	369.3	368.9	389.7
Provisie en acquisitiekosten (3)	15.2	17.3	25.9	32.8	21.4
Bedrijfskosten (4)	92.6	111.3	150.4	159.5	180.9
Technisch resultaat (5) = (1-2-3-4)	-16.5	-99.3	-5.9	39.3	42.8
Beleggingsinkomsten (6)	20.2	93.9	31.2	-27.7	39.3
Saldo andere baten en lasten (7)	41.2	248.4	34.0	1.6	0.4
Beleggingslasten (8)					
Winst voor belasting (5+6+7-8)	44.9	243.0	59.3	13.2	82.6
Belasting	16.8	77.0	24.0	-1.1	-1.1
Winst na belasting (Nettowinst)	28.1	166.0	35.3	14.3	83.6

Bron: Centrale Bank van Suriname.

*De data over 2018 is gecorrigeerd met de definitieve cijfers.

**De data over 2019 is deels gebaseerd op voorlopige cijfers. Van de zes onder-toezicht-staande schadeverzekeraars, hebben ultimo december 2019 twee instellingen definitieve cijfers aan de Bank gerapporteerd.

***Vanaf 2018 wordt de post af te dragen zorgvoorzieningenfonds direct van de bruto premie afgetrokken, wegens consistentie van dataverwerking.

Tabel III.2.6: Gecombineerde WAM-staat
(Bedragen in SRD miljoenen met uitzondering van regel 10 tot en met 12)

	Omschrijving	2015	2016	2017	2018*	2019**
1	Premies	58.8	67.6	105.0	119.6	118.4
2	Polis- en overige kosten	2.6	2.1	3.6	4.1	4.0
3	Uitkeringen	47.9	48.9	55.4	70.3	69.8
4	Mutatie Premiereserve	17.1	26.5	18.9	13.4	13.1
5	Mutatie Schadereserve	11.6	16.2	1.4	-4.1	9.1
6	Mutatie Provisiereserve	1.9	1.1	0.9	4.3	5.1
7	Provisie	5.6	5.6	10.3	13.0	7.8
8	Bedrijfskosten	41.4	37.8	55.4	63.0	59.7
9	Saldo (1+2-3-4-5+6-7-8)	-60.4	-64.3	-32.0	-27.4	-32.0
10	Aantal Rij- en Voertuigen	228,390	230,633	233,513	240,808	239,357
11	Aantal afgehandelde schaden	15,448	13,476	13,093	12,141	13,285
12	Aantal nog af te handelen schaden	4,266	4,715	6,289	5,354	6,831

Bron: Centrale Bank van Suriname.

*De data van 2018 is gecorrigeerd met de definitieve cijfers.

**De data van 2019 is gebaseerd op voorlopige cijfers van alle vier wamverzekeraars.

III.3 Het Coöperatiewezen

Deze sectie presenteert een introductie en de ontwikkelingen binnen het coöperatiewezen. De data betreft een periode van vijf jaren (2015-2019) en de analyse heeft in hoofdzaak betrekking op cijfers over het boekjaar 2019.

III.3.1 Algemeen

Een spaar- en kredietcoöperatie is een financiële instelling, die gelden van de leden aantrekt met het doel deze weer uit te zetten in de vorm van kredieten (aan hun leden). Spaar- en kredietcoöperaties dienen rechtspersonen te zijn en hebben voor het uitoefenen van hun activiteiten een vergunning van de Centrale Bank van Suriname (CBvS) nodig. Verder kunnen spaar- en kredietcoöperaties een open (open voor iedereen) of gesloten karakter (beperkt tot werknemers van een bedrijf, ministerie, leden van een bepaalde organisatie of bepaald woongebied) hebben, met het doel de stoffelijke belangen van haar leden te behartigen door:

- a) bevordering van de spaarzin van de leden;
- b) met de ontvangen gelden een fonds te vormen;
- c) uit dit fonds kredieten aan de leden te verstrekken;
- d) alle andere wettige middelen aan te wenden om de gestelde doelen te bereiken.

De voornaamste producten die de spaar- en kredietcoöperaties aan hun leden aanbieden zijn:

- spaartegoeden (spaarrekeningen, deposito en termijndeposito's);
- kredieten (persoonlijke leningen, hypothecaire leningen, rekening- courant kredieten en microkredieten);

Recente ontwikkelingen

In september 2017 is de Wet op de Jaarrekening goedgekeurd door De Nationale Assemblée en zullen onder andere financiële instellingen die onder toezicht van de CBvS staan, vanaf het boekjaar 2020 verplicht zijn hun jaarrekening op te stellen volgens IFRS (International Financial Reporting Standards). De IFRS zijn internationale boekhoudkundige standaarden voor de financiële verslaggeving. De CBvS bereidt zich hierop voor door onder andere het plegen van een impactstudie, waarbij nagegaan wordt welke standaarden van toepassing zijn op spaar- en kredietcoöperaties en welke veranderingen nodig zijn in de rapportage van spaar- en kredietcoöperaties. In het kader van de voorbereiding volgen de medewerkers van de CBvS de nodige IFRS-trainingen, waarbij in maart en juli 2019 technische assistentie is verleend door CARTAC¹⁰ inzake IFRS 9. Vanwege de ontstane COVID-19 pandemie zijn er in 2020 geen trainingen gevolgd.

De "National Risk Assessment "(NRA) is op 15 juli 2019 gelanceerd, en beoogt de risico's, onder andere op het gebied van witwassen en terrorismefinanciering in de financiële sector in beeld te brengen. De regering streeft ernaar om de NRA-implementatie en samenstelling

¹⁰ CARTAC is een van de tien regionale technische bijstandscentra van het IMF. CARTAC verleent technische bijstand op kerngebieden van economisch en financieel beheer. De missie van CARTAC is het verbeteren van de institutionele en menselijke capaciteiten van landen in het Caribisch gebied om hun macro-economische, fiscale en monetaire beleidsdoelstellingen te bereiken.

van het NRA-rapport uiterlijk 2020 te volbrengen. Ter voorbereiding op de NRA en de Mutual Evaluation (ME) 2020 door de Caribbean Financial Action Task Force (CFATF), de Caraïbische tak van de "Financial Action Task Force" (FATF)¹¹, hield de afdeling ressorterend onder het Directoraat Toezicht Kredietwezen van de CBvS, in april en mei 2019 informatiesessies met de bestuurs- en commissieleden van de onder toezicht staande spaar- en kredietcoöperaties. Vanwege de ontstane COVID-19 pandemie zijn er in 2020 geen sessies gehouden met de spaar- en kredietcoöperaties.

III.3.2 Toezicht spaar- en kredietcoöperaties

Het toezicht op spaar- en kredietcoöperaties wordt uitgeoefend door de afdeling Toezicht Spaarinstellingen en maakt deel uit van het Directoraat Toezicht Kredietwezen. Het micro-prudentieel toezicht is gericht op het waarborgen van een stabiel financieel stelsel door de naleving van de op schrift gestelde regels te bevorderen en geschiedt middels het uitvoeren van de off-site surveillance en on-site inspecties.

Per ultimo december 2019 staan er 24 spaar- en kredietcoöperaties (21 gesloten kredietcoöperatie, 1 open kredietcoöperatie, 1 spaarfonds, 1 representatieve organisatie) onder toezicht van de CBvS, hetgeen 18% uitmaakt van het totaal onder toezicht staande instellingen:

1. Koöperatieve Centrale van Krediet Koöperaties G.A., (de A.V.K.C.) (afgekort de centrale) (*representatieve organisatie*)
2. De Cooperatieve Vereniging Spaar- en Kredietcoöperatie C-47 G.A. (C-47 Coöp)
3. Krediet Kooperatie Ogem G.A. (K.K.O. G.A.)
4. Krediet Koöperatie G.M.D.- G.A.
5. Spaar- en Kredietcoöperatie De Schakel G.A. (*open kredietcoöperatie*)
6. S.O.B. Spaar- en Krediet-Coöperatie G.A.
7. Krediet Coöperatie "S.W.M." G.A.
8. Spaar- en Kredietcoöperatie Vooruit G.A.
9. Krediet Koöperatie L.V.V. G.A.
10. Spaar- en Krediet Cooperatie Span Makandra G.A.
11. Krediet Koöperatie Abadoekondre G.A.
12. Cooperatieve Vereniging Spaar- en Kredietcoöperatie Openbare Werken Telecommunicatie en Bouwnijverheid G.A. (Coöperatieve Vereniging "SKK.OWT&B. G.A.")
13. Spaar- en Kredietcoöperatie Planbureau Suriname en Statistiekbureau G.A.
14. Spaar- en Kredietcoöperatie K.O.B. G.A.
15. Cooperatieve Vereniging "Spaar- en Kredietcoöperatie Zonneschijn G.A."
16. Spaar- en Kredietcoöperatie De "Bijenkorf" G.A.

¹¹ De Financial Action Task Force (FATF) is een intergouvernementeel orgaan dat in 1989 is opgericht. Het doel van de FATF is het vaststellen van standaarden en het bevorderen van de effectieve uitvoering van wettelijke, regelgevende en operationele maatregelen ter bestrijding van money laundering (het witwassen van geld), terrorismefinanciering en andere gerelateerde bedreigingen van de integriteit van het internationale financieel systeem.

17. "Spaar- en Kredietkoöperatie Broederschap" G.A.
18. Krediet-Coöperatie Katholieke Onderwijzers Spaarkas G.A.
19. Spaar- en Krediet Koöperatie Staatsolie G.A.
20. Krediet Koöperatie Kersten G.A.
21. Spaar- en Kredietcoöperatie Luchtvaartdienst G.A.
22. Spaar- en Kredietcoöperatie T.H.I. G.A.
23. Spaar- en Krediet Koöperatie van Ambtenaren bij de Direkte Belastingen G.A. (Spaar en Krediet Koöperatie A.D.B.)
24. Hernhutter-Onderwijzers Spaarfonds (H.O.S.) (*Spaarfonds*)

Financiële gegevens

De rapportage discipline bij de spaar- en kredietcoöperaties is gering, hetgeen compliance risico met zich meebrengt. Dit wordt veroorzaakt door het vaak niet of niet adequaat bijhouden van de administratie. Naar aanleiding hiervan heeft de Bank middels projecten getracht de instellingen ertoe te bewegen te voldoen aan de rapportageverplichtingen. Hoewel drie instellingen van start zijn gegaan met het inlopen van de rapportageachterstand, is echter tot heden niet het gewenste resultaat bereikt.

Per december 2019 hebben 5 van de 24 spaar- en kredietcoöperaties voldaan aan de plicht (maandelijks – casu quo kwartaalrapportage; 17%). Deze vijf kredietcoöperaties maken qua het gecombineerd balanstotaal naar schatting 70%-80% uit van de coöperatieve sector. De resterende kredietcoöperaties zijn aanzienlijk kleiner. Daarentegen, maken de vijf kredietcoöperaties 0,14% uit van de financiële sector met een collectief balanstotaal van SRD 46 miljoen.

Om de belangrijkste financiële soliditeitsindicatoren te monitoren, heeft de afdeling Toezicht Spaarinstellingen regelgeving opgesteld met betrekking tot liquiditeit en solvabiliteit. De rapportages worden gecontroleerd op solvabiliteit, liquiditeit, vorderingen op leden versus verplichtingen, toereikendheid van het eigen vermogen en significante veranderingen in trends.

Resultaatrekening

Uit de gecombineerde resultatenrekening (tabel 2) blijkt dat het behaalde resultaat over de verslagperiode steeds negatief is. Het verlies in het boekjaar 2018 is het gevolg van een afschrijving van een administratiesysteem bij een kredietcoöperatie. In het boekjaar 2019 is een verlies van SRD 191.000,00 gerealiseerd. Dit verlies wordt voornamelijk veroorzaakt door de stijgende bedrijfslasten en de afname van de bedrijfsopbrengsten in het boekjaar 2019. Alhoewel het maken van winst geen primair doel is, dienen de spaar- en kredietcoöperaties na te gaan hoe de activiteiten zo rendabel mogelijk kunnen worden ontplooid.

Solvabiliteit

Elke spaar- en kredietcoöperatie is verplicht om een vermogen aan te houden dat gelijk is aan minimaal 7 procent van de totale risico gewogen activa. In 2019 voldeed de sector niet aan de minimumratio (zie tabel 3), vanwege een negatieve solvabiliteitsratio van één van de spaar- en kredietcoöperaties. Gesteld kan worden dat de sector met een gemiddelde ratio van 4,57 procent gedurende de jaren 2015 tot en met 2019 niet voldeed aan de minimale

norm. De CBvS voert een strenger toezicht door vaker met deze spaar- en kredietcoöperatie te corresponderen en door het uitstippelen van een actieplan met betrekking tot de verhoging van hun eigen vermogen. Als deze maatregelen niet tot een verbetering leiden, kan de CBvS de spaar- en kredietcoöperatie opdragen een bepaalde gedragslijn te volgen of kan zij de spaar- en kredietcoöperatie meedelen dat alle of bepaalde organen van deze instelling alleen bevoegd zijn om hun taken uit te voeren onder voorbehoud van goedkeuring door één of meer, door de CBvS, aangewezen personen. In het uiterste geval kan de CBvS de wettelijke noodregeling toepassen.

Liquiditeit

Om te voldoen aan de liquiditeitstoetsing moet een spaar- en kredietcoöperatie beschikken over aanwezige liquide middelen die gelijk zijn aan de vereiste liquide middelen (100%). Uit tabel 3 blijkt dat de liquiditeitsratio van de sector heeft voldaan aan de norm gedurende de jaren 2015 tot en met 2019.

Vorderingen op leden versus verplichtingen van leden

Het gemiddelde percentage gedurende de jaren 2015 tot en met 2019 bedroeg 65,8%, welke beneden de maximale norm van 80 procent is, hetgeen nog ruimte bood voor het verstrekken van kredieten. Als er geen vraag is naar kredieten, kan dit leiden tot een structureel verlies, omdat de rentelasten van de kernactiviteiten hoger zullen zijn dan de rentebaten. Om het structureel verlies te voorkomen kan de instelling deze middelen beleggen in de vorm van termijndeposito's, (Staatsolie N.V.) obligaties en aandelen of andere beleggingsproducten. Deze investeringen kunnen hun eigen vermogen vergroten om te voldoen aan de eigen vermogen- en solvabiliteitsvereisten.

Eigen vermogen versus Balanstotaal

Elke spaar- en kredietcoöperatie moet een totaal eigen vermogen hebben welke minimaal 10 procent moet bedragen van de totale activa (zie tabel II.8.3). In 2019 voldeden de spaar- en kredietcoöperaties niet aan de minimumnorm vanwege het geringe eigen vermogen. Dit laatste werd veroorzaakt door de verliezen van een aantal spaar- en kredietcoöperaties in 2019 (zie tabel II.8.2). Gesteld kan worden dat de sector, met een gemiddelde ratio van 6,0 procent, gedurende de jaren 2015 tot en met 2019 niet voldeed aan de minimale norm.

Rendement op activa (ROA)

Deze ratio meet hoe efficiënt een spaar- en kredietcoöperatie haar activa heeft beheerd en gedurende een bepaalde periode winst heeft gegenereerd. Niettemin is het belangrijkste doel van spaar- en kredietcoöperaties het bevorderen van spaarzaamheid en het verstrekken van kredieten tegen concurrerende rente aan haar leden. Per december 2019 bedroeg de ROA -0,4 procent (zie tabel II.8.3). De gemiddelde ROA van de jaren 2015 tot en met 2019 bedroeg -0,5 procent.

Tabel III.3.1: Gecombineerde balans van de spaar- en kredietcoöperaties over de boekjaren 2015 - 2019 (SRD duizend)

	2015	2016	2017	2018	2019
Activa					
Liquide middelen	500	482	211	316	247
Vorderingen op banken en andere financiële instellingen	9,809	12,017	10,468	13,865	14,716
Vorderingen op leden	23,361	25	28,133	27,217	26,804
Beleggingen	433	500	525	465	292
Vaste activa	2,399	2,628	2,670	3,241	2,360
Overige activa	990	1,426	2,315	2,019	1,532
Overlopende activa	167	117	146	136	106
Totale activa	37,659	41,849	44,468	47,259	46,057
Passiva					
Verplichtingen aan leden	33,389	37,366	40,055	43,381	44,553
<i>Deposito's</i>	3,799	5,364	6,423	6,341	6,202
<i>Spaarrekeningen</i>	29,423	32	33,255	36,770	38,153
<i>Termijndeposito's</i>	167	82	377	270	199
Verplichtingen aan banken en andere financiële instellingen	274	110	-	-	-
Overige verplichtingen	306	449	448	391	40
Overlopende passiva	187	154	129	95	58
Voorzieningen	679	942	578	590	325
Eigen vermogen	2,824	2,829	3,259	2,804	1,082
Totale passiva	37,659	41,849	44,470	47,261	46,058

Bron: Centrale Bank van Suriname.

Tabel III.3.2: Gecombineerde Winst- en Verliesrekening over de boekjaren 2015 - 2019 (SRD duizend)

	2015	2016	2017	2018	2019
Intrest en soortgelijke baten	1,755	2	2,063	2,335	2,038
Intrest en soortgelijke lasten	1,056	1,279	833	1,381	1,238
Netto opbrengsten	698	802	1	954	800
Opbrengsten uit beleggingen	-	-	11	-	9
Provisie	44	51	58	37	47
Resultaat uit financiële transacties	-	361	1	-	-
Overige opbrengsten	563	489	96	87	279
Som der bedrijfsopbrengsten	1,305	1,702	1,396	1,077	1,136
Personeelskosten	537	787	781	764	719
Administratieve kosten	215	256	321	352	349
Representatie kosten	16	62	25	49	55
Afschrijvingen	47	61	124	125	107
Overige lasten	254	221	237	249	181
Som der bedrijfslasten	235	316	-92	-462	-275
Waardevermindering van vorderingen	135	83	244	274	-114
Resultaat uit gewone bedrijfsuitoefening voor belasting	100	233	-336	-736	-161
Belastingen resultaat gewone bedrijfsuitoefening	13	81	12	60	30
Resultaat uit gewone bedrijfsuitoefening na belasting	86	152	-348	-796	-191
Buitengewone baten	-	-	-	-	-
Buitengewone lasten	14	-	-	-	-
Belasting buitengewoon resultaat	-	-	-	-	-
Buitengewoon resultaat na belastingen	-14	-	-	-	-
Resultaat na belasting	72	152	-348	-796	-191

Bron: Centrale Bank van Suriname.

Tabel III.3.3: Overzicht van de ratio's

	2015	2016	2017	2018	2019	Norm
Solvabiliteitsratio	7.7%	6.1%	5.0%	3.7%	0.3%	Min. 7%
Liquiditeitsratio incl. kredietverlening	200.1%	191.0%	183.2%	180.6%	183.7%	Min. 100%
Vorderingen op leden vs. verplichtingen van leden	70.0%	66.1%	70.2%	62.7%	60.2%	Max. 80%
Eigen vermogen versus balanstotaal	7.5%	6.8%	7.3%	5.9%	2.4%	Min. 10%
Rendement op activa (ROA)	0.2%	0.4%	-0.8%	-1.7%	-0.4%	

Bron: Centrale Bank van Suriname.

III.4 Pensioen- en Voorzieningsfondsen

III.4.1 Algemeen

Jaarlijks moet aan de Minister van Financiën verslag worden uitgebracht over de door haar gepleegde werkzaamheden alsook de bevindingen ter zake¹².

Recente ontwikkelingen

De werkzaamheden bestaan uit het plegen van analyses van de rapportages (off site inspecties) van onder toezicht staande pensioen- en voorzieningsfondsen, alsook het instellen van een onderzoek ter plaatse om o.m. na te gaan als de organisatie van de instelling zodanig is ingericht, dat zij de risico's (operationeel risico, beleggingsrisico, solvabiliteitsrisico en integriteitsrisico), die inherent zijn aan de bedrijfsvoering kunnen worden beheerst.

In 2020 staan 40 pensioenfondsen en 5 voorzieningsfondsen onder toezicht van de Bank, waarvan 31 pensioenfondsen en 1 voorzieningsfonds actief zijn. Volgens de Wet Pensioenfondsen en Voorzieningsfondsen (voortaan aangeduid met WPV) berust op elk onder toezicht staande pensioen- of voorzieningsfonds de plicht tot rapportage. De rapportageperiode is voor deze instellingen gesteld op 6 maanden na afsluiting van het boekjaar. Het boekjaar loopt volgens voormelde wet van 1 januari tot en met 31 december. Van de 31 actieve pensioenfondsen voldoen vanwege uiteenlopende redenen niet allen tijdig aan de rapportageplicht. De Bank ziet erop toe dat de fondsen de achterstand in rapportage inlopen.

De financiële positie van de pensioensector in relatie tot de verplichtingen oftewel de dekkingsgraad van de sector (onder toezicht staande pensioenfondsen, die gebaseerd zijn op het kapitaaldekkingsstelsel) ligt boven 100%. Ten aanzien van de weergave van de financiële gegevens van de pensioenfondsen zal worden uitgegaan van de 30 actieve instellingen¹³ die gebaseerd zijn op het kapitaaldekkingsstelsel. In de paragraaf "Financiële weergave van de sector" wordt hierop nader ingegaan.

In 2020 zijn er vooralsnog geen on-site inspecties, geweest als gevolg van onder andere de COVID-19 pandemie. Deze inspecties zouden al dan niet (gedeeltelijk) worden gebaseerd op anti-witwaspraktijken (voortaan aangeduid met AML) en/of bestrijding van terrorisme financiering (voortaan aangeduid met CTF). Afhankelijk van de ontwikkelingen met betrekking tot deze pandemie zal worden besloten wanneer met de inspecties zal worden aangevangen.

¹² Artikel 40 van de Wet Pensioenfondsen en Voorzieningsfondsen - SB 2005 no 75

¹³ Gegevens van Pensioenfonds Suriname worden in deze weergave niet opgenomen, omdat er dan een vertekend beeld ontstaat van de financiële positie van de onder het toezicht van de Bank staande pensioenfondsen. Pensioenfonds Suriname hanteert het omslagstelsel als financieringsmethode, terwijl de overige pensioenfondsen uitgaan van het kapitaaldekkingsstelsel. Deze twee methoden kunnen niet met elkaar worden vergeleken.

De Wet Algemeen Pensioen 2014

In 2014 heeft de regering de Wet Algemeen Pensioen 2014 (voortaan aangeduid met WAP) afgekondigd als onderdeel van het Nationaal Sociaal Zekerheidstelsel. De WAP heeft onder andere ten doel dat iedere ingezetene in aanmerking komt voor een basispensioen bij het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd. De WAP schrijft een verplichte pensioenregeling voor die gebaseerd moet zijn op het omslagstelsel. De werking van deze wet komt in gedrang met andere wettelijke regelingen, die de pensioensector kunnen schaden. Hier zal spoedig verandering moeten worden aangebracht.

De COVID-19 pandemie

In het kader van de COVID-19 pandemie is de Bank ertoe overgegaan om close monitoring uit te voeren op de onder toezicht staande pensioen- en voorzieningsfondsen en waar nodig tijdelijke versoepeling van regels door te voeren zodat de pensioen- en voorzieningsfondsen zo goed mogelijk deze situatie kunnen doorstaan.

AML/ CTF

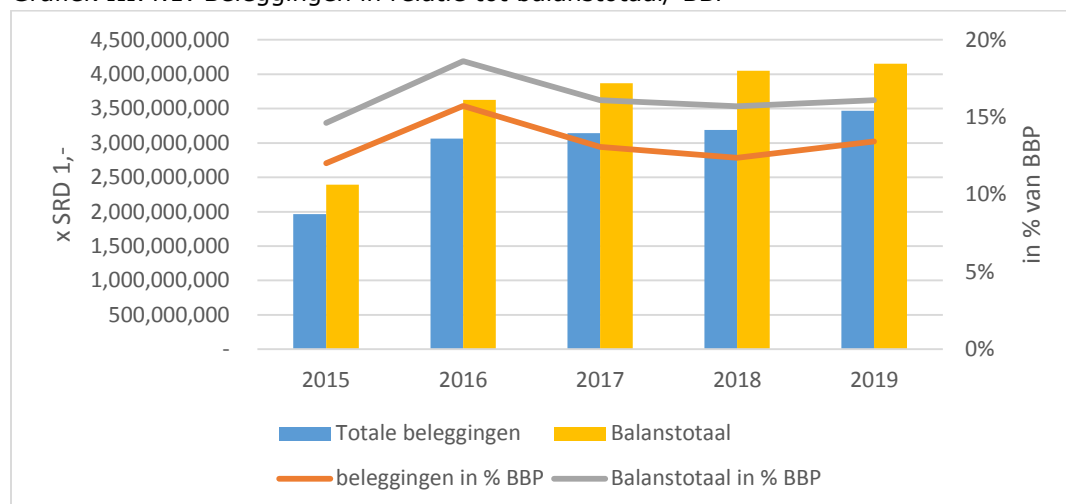
Vanaf dit jaar, zal in het kader van de National Risk Assessment (voortaan aangeduid met NRA) ook worden getoetst in hoeverre de onder toezicht staande instellingen hun organisatie hebben ingericht om money laundering en terrorisme financiering te voorkomen. In het kader van de NRA, heeft de Bank voor de pensioen- en voorzieningsfondsen een stappenplan uitgezet, die aanvangt met het inventariseren van risico's voor de pensioensector uit hoofde van money laundering/terrorist financing tot aan het evalueren van de implementatie van AML/CTF-regels in de bedrijfsvoering van deze instellingen en de daarop uit te voeren inspectie ter plekke door de Bank.

III.4.2 Financiële weergave van de sector

De totale activa van de pensioensector bedraagt per juni 2020 SRD 4,2 miljard, hetgeen gelijk is aan 16 procent van het bruto binnenlandsproduct (voortaan aangeduid met BBP). De totale beleggingen van de pensioensector bedragen SRD 3,5 miljard, hetgeen gelijk is aan 83 procent van de totale activa van de sector, of 13 procent van het BBP.

De door de Bank uitgevaardigde beleggingsrichtlijn schrijft geen restricties voor ten aanzien van het aanhouden van de beleggingen in een andere dan de Surinaamse munteenheid en/of het plegen van beleggingen in het buitenland. Echter is voor de te plegen beleggingen in het buitenland goedkeuring vereist van de Deviezencommissie. De Bank beoogt met de richtlijn diversificatie in de beleggingsportfolie van de pensioenfondsen teweeg te brengen, waarbij de lokale beleggingen prioriteit genieten.

Grafiek III.4.1: Beleggingen in relatie tot balanstotaal/ BBP

Bron: Centrale Bank van Suriname.

De buitenlandse beleggingen bedragen SRD 0,6 miljard, hetgeen gelijk is aan 15 procent van de totale activa. Van de lokale beleggingen, groot SRD 2,9 miljard, is SRD 70 miljoen (2%) belegd in schatkistpapieren van de overheid.

Risico's pensioensector

De voornaamste risico's die in 2019 door de Bank in beschouwing zijn genomen bij de pensioensector betreffen het operationeel risico, het kredietrisico en het inflatierisico. Deze risico's zijn geconstateerd op basis van onder andere analyses van rapportages.

Het operationeel risico ontstaat als gevolg van het falen of tekortschieten van interne processen, menselijke en technische tekortkomingen, en onverwachte externe gebeurtenissen. Dit risico wordt voornamelijk toegeschreven aan het volgende:

- de administratie van pensioenfondsen voldoet niet aan de minimale eisen, die worden gesteld door de Bank;
- de pensioenfondsen die een hoge schuldverhouding met de werkgever hebben;
- de voorwaarden voor het verstrekken van hypothecaire leningen worden niet (in voldoende mate) toegepast casu quo nageleefd;
- geen beschreven administratieve organisatie.

Het kredietrisico betreft het risico dat een debiteur niet aan zijn financiële verplichting (de terugbetaling van een verplichting) zal kunnen voldoen. Dit risico wordt voornamelijk toegeschreven aan:

- het verstrekken van leningen aan kredietnemers, waarbij de voorwaarden voor het verstrekken van leningen niet in acht zijn genomen.

- Het inflatierisico betreft het risico dat de waarde van gepleegde beleggingen verminderd als gevolg van ontwaarding van onze munteenheid. Vanwege de grote inflatieschommelingen over afgelopen jaren is dit risico zeer actueel voor de pensioensector.

De activa in vreemde valuta, omgerekend SRD 2,4 miljard (lokaal aangehouden en in het buitenland in USD en EURO) zijn gelijk aan 57 procent van totale activa van de sector.

Maatregelen die getroffen zijn om risico's te mitigeren zijn onder andere:

- de rapportagemodellen en rapportagefrequentie voor pensioenfondsen zijn aangescherpt alsook de voorwaarden voor de benoeming van bestuursleden;
- de pensioenfondsen met een hoge schuldverhouding met de werkgever moeten een tijdspad met de werkgever overeenkomen om de schuldverhouding terug te brengen tot de bij Wet vastgelegde norm;
- de regels met betrekking tot te stellen voorwaarden voor het verstrekken van hypothecaire leningen zijn aangescherpt;
- afspraken met betrekking tot indiening van een tijdspad met redelijke termijn voor het inlopen van achterstanden in rapportages.

De beleggingen in onroerend goed, obligaties, termijndeposito's en hypothecaire leningen zijn de voornaamste beleggingsvormen met respectievelijk 24%, 16%, 14% en 10% van het balanstotaal van de sector. De spreiding in de beleggingen van de sector duiden aan dat het concentratierisico (enigszins) wordt gemitigeerd.

De voorziening pensioenverplichting (VPV) bedraagt SRD 3 miljard, hetgeen gelijk is aan 73 procent van de totale activa van de sector. Hieronder worden in tabel III.4.2 de belangrijkste data van de pensioensector weergegeven.

Bij de beoordeling van de financiële positie van een pensioenfonds is de dekkingsgraad een belangrijke ratio. De norm voor de pensioenfondsen (met uitzondering van Pensioenfonds Suriname) conform de solvabiliteitsrichtlijn is minimaal 100%. De dekkingsgraad wordt als volgt bepaald.

$$\text{Dekkingsgraad} = \frac{\text{Beleggingen - Weerstandsvermogen}}{\text{Voorziening pensioenverplichtingen}} \times 100\%$$

Tabel III.4.1: Dekkingsgraad

Jaar	Dekkingsgraad				
	2015	2016	2017	2018	2019
Op basis van solvabiliteitsrichtlijn	101%	115%	101%	96%	103%
Op basis van totaal activa	126%	138%	127%	124%	126%

Bron: Centrale Bank van Suriname.

Opgemerkt wordt dat vanwege een conservatieve benadering bij de vaststelling van de dekkingsgraad de liquide middelen en vorderingen niet worden meegenomen. Dit houdt in dat de werkelijke dekkingsgraad hoger uitvalt. De dekkingsgraad op basis van van voormelde richtlijn is 103% procent, Echter wordt vermeld dat de pensioengrondslagen (nog) niet zijn aangepast of de pensioenverplichting in bepaalde gevallen nog niet is vastgesteld.

Tabel III.4.2: Financiële weergave van de pensioensector per juni 2020

Totale activa	SRD 4,152,837,558
Voorziening pensioenverplichting	SRD 3,045,341,154
Buitenlandse beleggingen	SRD 609,745,774
Beleggingen in schatkistpapieren (Surinaamse overheid) – data van Pensioenfonds Suriname is hierin niet meegenomen	SRD 69,729,994
Dollarisatiegraad	57%
Dekkingsgraad	103%
Balanstotaal in % van het BBP	16%
Beleggingen in % van het BBP	13%

Bron: Centrale Bank van Suriname.

Bijlage 1: Totaal verstrekte 7%-woningbouwkredieten uit kasreserve der algemene banken

Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020	
					I	II
In aantallen						
Nieuwbouw	3,098	3,185	3,309	3,470	3,486	3,497
Afbouw	1,046	1,074	1,122	1,173	1,189	1,190
Overige	1,178	1,189	1,216	1,244	1,249	1,251
Totaal	5,322	5,448	5,647	5,887	5,924	5,938
In miljoenen Surinaamse dollar						
Nieuwbouw	269.9	281.2	300.1	331.0	334.3	337.1
Afbouw	65.9	69.1	75.5	83.2	86.0	86.4
Overige	54.0	55.0	57.5	60.6	61.3	61.6
Totaal	389.8	405.2	433.1	474.9	481.6	485.1

Bron: Centrale Bank van Suriname.

Bijlage 2: Kredietverlening en Beleggingen in SRD naar Economische Sector van de Overige
Depositonemende Instellingen

Omschrijving	2016*	2017*	2018*	2019*	2020*	
					I	II
	In miljoenen Surinaamse dollar					
Totaal direct-productieve sectoren	602.7	590.5	645.8	749.2	742.6	769.1
Agrarische sector	121.6	114.8	132.5	144.7	139.5	129.1
a. Landbouw	90.1	89.6	108.0	109.2	95.2	88.8
b. Veeteelt	31.5	25.3	24.5	35.5	44.4	40.3
Visserij	14.7	17.5	12.4	11.0	11.9	18.3
Bosbouw	1.2	1.0	1.6	2.3	2.4	2.5
Mijnbouw	36.2	25.5	50.9	83.2	58.2	57.5
Nijverheid	258.6	286.0	314.8	378.4	374.2	411.1
Constructie- en installatiebedrijven	169.3	144.4	133.2	129.5	156.2	150.3
Elektriciteit, gas en water	1.2	1.2	0.4	0.2	0.1	0.2
Totaal niet direct-productieve sectoren	3,834.5	4,624.1	5,110.0	4,802.8	5,102.5	5,510.8
Handel	890.5	933.1	897.5	936.0	1,097.1	1,182.4
Transport, opslag en communicatie	45.3	27.3	34.3	32.1	34.2	32.8
Dienstverlening	352.8	321.6	287.3	425.1	412.9	426.4
Woningbouw	1,017.3	1,009.6	1,028.7	1,088.8	1,123.6	1,040.4
Overige	1,528.7	2,332.7	2,862.2	2,320.8	2,434.8	2,828.7
<i>waarvan: de overheid</i>	639.8	1,389.6	1,512.5	601.1	688.8	1,013.3
Totaal generaal	4,437.2	5,214.7	5,755.8	5,552.0	5,845.1	6,279.8

Bron: Centrale Bank van Suriname/ *Voorlopige cijfers.

Bijlage 3: Kredietverlening en Beleggingen in SRD in Vreemde Valuta naar Economische Sector van de Overige Depositonemende Instellingen

Omschrijving	2015*	2016*	2017*	2018*	2019*	2020*	
						I	II
	In miljoenen Surinaamse dollar						
Totaal direct-productieve sectoren in SRD	571.5	1,007.3	1,054.2	1,151.4	1,004.5	999.7	997.2
Agrarische sector	26.2	28.9	39.5	45.2	62.7	60.2	60.9
a. Landbouw	23.1	28.3	36.9	40.7	58.9	56.6	57.4
b. Veeteelt	3.1	0.7	2.6	4.5	3.8	3.7	3.5
Visserij	33.5	56.1	62.4	65.2	64.4	73.7	71.7
Bosbouw	2.4	15.0	72.6	9.6	8.8	8.9	9.1
Mijnbouw	190.6	285.5	391.2	458.8	424.2	396.3	359.3
Nijverheid	207.4	388.3	303.7	431.8	344.5	321.3	349.7
Constructie- en installatiebedrijven	57.4	154.8	114.7	88.3	64.6	105.5	115.4
Elektriciteit, gas en water	54.0	78.6	70.0	52.4	35.3	33.9	31.0
Totaal niet direct-productieve sectoren in SRD	1,928.5	3,767.8	4,086.9	3,512.8	4,031.7	3,281.2	3,265.4
Handel	949.2	1,533.0	1,409.2	929.7	852.7	767.9	714.6
Transport, opslag en communicatie	68.8	92.6	95.1	80.6	75.2	88.4	73.6
Dienstverlening	265.5	778.9	823.6	718.7	618.0	604.1	610.6
Woningbouw	151.8	368.4	371.4	300.2	266.6	262.9	251.2
Overige	493.1	994.8	1,387.5	1,483.6	2,219.2	1,557.9	1,615.3
<i>waarvan: de overheid</i>	52.9	476.3	802.0	799.9	1,768.4	1,098.0	1,179.9
Totaal generaal in SRD	2,500.0	4,775.1	5,141.0	4,664.2	5,036.2	4,280.9	4,262.6
Totaal direct-productieve sectoren in USD	107.8	105.5	110.9	137.4	118.1	113.8	110.2
Totaal niet direct-productieve sectoren in USD	349.3	367.9	399.0	352.7	338.0	332.7	332.0
Totaal generaal in USD	457.2	473.4	509.9	490.1	456.1	446.4	442.2
Totaal direct-productieve sectoren in EUR	34.7	30.1	26.6	16.0	15.9	19.4	21.9
Totaal niet direct-productieve sectoren in EUR	124.7	138.2	128.8	106.9	185.1	100.5	97.1
Totaal generaal in EUR	159.3	168.3	155.4	122.9	201.0	120.0	118.9

Bron: Centrale Bank van Suriname/ *Voorlopige cijfers.

